

dergi

DIE ZEITSCHRIFT

İKİ AYLIK EDEBİYAT / KÜLTÜR DERGİSİ OCAK-NİSAN 1992 SAYI: 27 5,-DM
KULTUR- UND LITERATURZEITSCHRIFT

Dergi'den

Sevgili Okurlar,

27. sayımızda yine sizlerle başbaşayız. Yurtdışında 27 sayıya ulaşmak bizim gibi dergiler için hiç de azınsanmayacak bir başarı olmakla birlikte eksiklikleri yok saymaya yeterli değildir. Buna iki özel sayı ekleysek bile iki aylık periyodları tam tutturamadığımız ortadadır. Bu sayımız da elinize beklenen süreden geç ulaşmaktadır.

Sizlere her sayıda verdiğimiz daha seri ve daha iyi bir dergi olma sözü devam etmekle birlikte henüz bundan uzağız. Umarız bu çerçevede sözümüz bir gün gerçekleşir, bunun keyfini birlikte çıkarırız.

Bu sayımızda sizlere, edebiyatımızın seçkin isimlerinden bir demet sunduk, umarız seçkimizi paylaşırsınız.

Hepinize başarı ve mutluluk dilekelerimizi iletirken, "Dergi"ye olan ilginizin süreceğine olan inancımızı belirtmek isteriz.

***

Liebe Leserinnen, liebe Leser!

Mit der 27. Ausgabe sind wir noch einmal mit Euch zusammen. Wir wissen, daß allein das Erreichen dieser Nummer als Erfolg bezeichnet werden kann. Das bedeutet aber nicht, daß Dergi keine Mängel hat, daß die zweimonatliche Erscheinungsperiode nicht immer eingehalten werden konnte, ist schon eine Realität. Und so erscheint diese Nummer auch verspätet.

Unser Versprechen, Dergi noch besser und pünktlicher zu machen, gilt immer noch. Leider ist uns bisher nicht gelungen, dieses zu realisieren. Wir hoffen aber, daß dieser Wunsch eines Tages in Erfüllung geht und dann unsere Freude darüber von Euch geteilt wird.

In dieser Ausgabe bieten wir Euch "einen Strauß" von namhaften Autoren aus unserer Literatur. Wir glauben, daß unsere Auswahl Eure Zustimmung findet. Wir wünschen Euch viel Glück und Erfolg und hoffen, daß Euer Interesse an DERGI beständig bleibt!

Eure Redaktion

IMPRESSUM

"Dergi" 2 Aylık Edebiyat Kültür Dergisi

Sahibi: Dergi girişimi, Duisburg

Yazışleri Sorumlusu: Aydın Yeşilyurt

Yayın Yönetmeni: Necile Deliceoğlu

Yazı Kurulu (Redaktion): Hüseyin Akdemir, Mevlüt Asar, Aydın Karahasan, Agnes Thorbecke

Adres: Marienstr. 16a, 4100 Duisburg 11, Tel: (0203) 405185 / 343197

Hesap No: 214 93 00, Deutsche Bank Duisburg, BLZ: 350 700 30

Baskı: Mondial-Duisburg

Kapak : C. Claudel, "Vals" 1905, bronz, büyük model, Collection particulière.

Yıllık abone tutarı: F. Almanya için 30,-DM, diğer ülkeler için 40,-DM

(Türkiye aboneleri abone tutarı karşılığı kitap gönderebilirler)

Fiatı: 5,-DM

Temsilcilikler: Dükkan-Kulturladen, Milchstr. 4, 8000 München 80, Tel: 089/

4802431, - Mehmet Kıvrak, Limmatstr. 209, 8005 Zürich-Schweiz, tel: 01/

2716642, - Yüksel Korkut, Admiralstr. 37, 1000 Berlin 36, - Ali Mercimek,

Henzenstr. 140, 4400 Münster, Tel: 0251/867842,

in Zusammenarbeit mit KIEBITZ-Internationales Jugend- und Kultuezentrum

İÇİNDEKİLER/INHALT

Afşar Timuçin Nazım Hikmet'in Dünyası.....	3
Yannis Ritsos Nazım Hikmet'e.....	4
Orhan Pamuk Wenn der Bosphorus austrocknet.....	5
M. Kemal Yılmaz Ağacın Biri.....	7
Demirtaş Ceyhan Kemal Tahir'i Anmak.....	8
Günal Günal Bir Kağıtta Nokta Olmak.....	9
Sevgi Sanlı Muhsin Ertuğrul Yüz Yaşında.....	10
Hüseyin Şahin Ölümler Evinde.....	12
Tekin Özbek Dil ve Kamu İltişim Araçları.....	13
Olca Aras Deniz Kızı.....	14
Adalet Ağaoğlu Hüzzam Blau.....	15
Fusun Erbulak Aşk Boşluk Yaratmaz.....	16
Yüksel Korkut 42. Berlin Film Festivali.....	18
Sevda Niederauer Gidişim O Gidiş.....	20
Tayfun Demir Mutterzunge'nin Çağrıştırdığı.....	22
Aydın Hatipoğlu Göç.....	23
W. Sommerst Maugham Şair.....	24
Gültekin Emre Sevgi Var mı? Nerede?.....	25
Ulrike Krampitz Auf den Spuren der Göttin.....	26
Mevlüt Asar Anadil-Türkçe Eğitimi İlişkin.....	29
Çiğdem Durmuşoğlu Nigar Hanımdan Bu Yana.....	32
Hüseyin Akdemir Ayşenin(mi) Müzik Kitabı.....	34
Yaşar Nezih 1 Mayıs.....	35
Sennur Sezer İlk Kadın Şairimiz.....	36
Y. Hasaçebi Uzaktaki Bir Yakına Mektup-3.....	38
Mevlüt Asar Yurtdışından Yeni Kitaplar.....	39

NAZIM HİKMET'İN DÜNYASI

Afşar Timuçin

Deha'nın bir üstün insan olduğuna inanmalı, yoksa "Deha sonsuz bir sabırdır" diyene mi inanmalı? Dehanın bu dünyaya üstün donanımlarla gelmiş ya da gönderilmiş olduğuna inanmak artık zor. Bunun için Platon'cu bir anlayış içinde insanın bu dünyaya bilgi yüküyle geldiğini söyleyebilmek gerekirdi. Bilgi önceseldir değil midir, bir başka deyişle doğuştan bilgiler var mıdır yoksa bilgi tümüyle bu dünyada mı elde edilir kavgasında, çağdaş ruhbilimsel gelişmelerin de ışığında, artık deneyicilerden yana olmak kaçınılmaz oluyor. Biz bu dünyaya gelirken bir takım katımsal özelliklere sahip olabiliriz, ancak bu özellikler bireyin bilinçli bir varlık olmasında ancak birer renk ögesi olabilirler. İnsan çeşit çeşittir, sinirlisi vardır dingini vardır, öfkeli vardır hilecisi vardır, bu özelliklerin altında katımsal etkenlerin bulunması da doğaldır, ancak insanı insan yapan şey onun bu dünyada kendini kurma biçimidir, kendini kendisi olarak varetme biçimidir, hatta kalıtımla gelmiş olan özellikleriyle hesaplaşma biçimidir.

Evet, bize kalırsa deha sonsuz bir sabırdır ve hiçbir zaman insana hazır verilmiş bir şey değildir. İnsanlar çok zaman, yanlış olarak, dahi insanla zeki insanı birbirine karıştırıyor ve dahilerin büyük zeka-

Desen: Aydın Karahasan

lar olduğuna inanıyorlar. Gerçekte bir dahinin aptal olması, okuduğunu ya da dinlediğini anlamayacak düzeyde mankafa olması elbette düşünülemez. Ancak dehanın ileri zekalılıkta çiçeklenen bir değer olduğunu söyleyebilmek de oldukça güç. Zeka bir olanaklar bütünüdür, ne kadar zekiysek kavrama açısından o kadar olanaklıyızdır. İyi ama ne çıkar bundan? Kahvehaneler ileri zekalı insanlarla doludur, sokakta serserice dolaşanlar arasında, alkolikler ve hapçılar arasında nice ileri zekalı insan vardır. Bu insanların birer dahi olmadıklarını hepimiz biliyoruz. Ara sıra zekice ortaya koydukları espriler bizi çok etkilese de bu insanlar belli bir düzeyin insanlarıdır. Geniş bir zekaya sahip olmak büyük bir tencereye sahip

olmak gibidir. Önemli olan büyük bir tencereye sahip olmak değildir, ne büyüklükte bir tencere kullanmamız gerektiğidir. Nice insan kazan kadar büyük tencerelerin dibinde yemek pişirmektedir.

Nazım Hikmet de çok zaman bir dahi olarak değerlendirildi. Nazım Hikmet'e dahi diyenler elbette haklıydılar. Büyük sanatçıya, yaratıcı bilim adamına, yüksek düzeyde kavrayıcı felsefeciye dahi demeyeceksek kime dahi diyeceğiz. Zanaatlar, gündelik işler, aldı sattı işleri dehayı gerektirmez-

ler. Gerçekten Nazım Hikmet sıradan bir sanatçı değildi, gerçek anlamda bir dahi sanatçıydı. İkisini birbirinden ayıran, yani sıradan sanatçıyla dahi sanatçıyı birbirinden ayıran, insan denilen varlığın inceliklerini kavramada ve yansıtmada ortaya çıkan bir takım özellikler olmalı. Dahi sanatçı her şeyden önce insanı bilen insandır, insanı tüm temel özellikleriyle öğrenmiş insandır. Onda insanlık tarihinin belirleyici aşamaları bilginin temeline belirleyici güçler olarak yerleşmiştir: dahi dediğimiz adam geçmişin, insanlık geçmişinin yetkin bilincine ulaşmıştır. Dahi, ayrıca, bu geçmiş bilgisinin ışığında bugünü doğru olarak kavrayan insandır ve geleceğe kurucu ya da yapıcı bir bilinçlilikle yönelen insandır. Hiç de hor görmememiz gereken sıradan sanatçıya gelince, onda insana

yaklaşımın yetkin bir bilinçlilikle olmaktan çok herhangi bir kavrayıcılıkla olduğunu görüyoruz. Bu yüzden sıradan sanatçı dediğimiz kişi çok zaman yetkin bir bilinç insanı olmaktan çok iyi niyetli bir araştırmacı özelliği gösteriyor. Bu iyi niyetli araştırmacı çok zaman bir takım sorunları bilgiyle değil de gönül ışığıyla çözmeye çalışıyor. Gönül ışığı us ışığının yanında bir güzel aydınlatıcıdır, ancak onun tek başına hiçbir şeyi aydınlatmayacağı, hatta yerine göre karartabileceği kesindir. Bu yüzden sıradan sanatçı dediğimiz yetkinleşmemiş sanatçı çok zaman insanı araştırmaya giderken, insanla ilgili bilgiler ortaya koymaya çalışırken, bilinç eksikliğinin getirdiği yanlışlara düşer, sakatlıklar yaratır.

Nazım Hikmet gerçek anlamda bir bilgi insanıydı, daha doğrusu bir bilinçli, yetkin bilinçli kişiydi. Bilgi insanı sözünü kullanmaktan şu anlamda çekiniyoruz: kafasına nice nice bilgiler depo etmiş pekçok insan vardır ki bu pekçok zihnin yaratıcılığını ya da bileşim yapıcı gücünü önler, zihni bir depoya ya da ambara döndürür. Dahı dediğimiz insan çok bilen değil, bilgisini yüksek düzeyde kullanabilen insandır: bileşimler yapar, ayırtmalar yapar, karşılaştırmalar yapar, bilgiyi dünyayı kavramada ve kavratmada kullanır. Nazım Hikmet, bir dahi olmakla, gerçek anlamda yetkin bir bilinç düzeyi ortaya koyuyordu. Bu da gününde ve bugün pekçok benzerini kıskandırmıştır. Bugün Nazım Hikmet denilince zorunlu bir başeğış içinde kafa sallayanlar, gerçekte Nazım Hikmet'i yerden yere vurmak için fırsat kollayanlar, kim ne derse desin, dahi sanatçı düzeyine ulaşamamış kimselerdir. Bunlar neden bu düzeye ulaşamadılar diye düşünmek gerekir mi? Gerekmez sanırım. Deha sonsuz bir sabırdır, Nazım Hikmet bu sabrı göstermeyi bilmişti. Beethoven'in dehası bir emekçinin dehasıdır, bir sanat işçisinin dehasıdır, Nazım Hikmet'in dehası da. Descartes da, Kant da, Baudelaire de, Shakespeare de gelirken kafada hazır getirilmiş bir yetenekle, salt o yeteneğe dayanarak kurmaya kalksalar ki kendilerini, nereye kadar gidebilirlerdi? Kaldı ki dahi olmak gibi, yetenekli olmak da bu dünya deneyleriyle, bu dünyaya gösterilen ilgilerle ilgilidir. Doğa insana insanlığıyla elde

ettiği hiçbir şeyi hazır vermedi: insan doğal yetkinliklerinden giderek kendini insan yapmıştır, bunun için dışıyla turnağıyla çalışıp çabalamıştır.

Nazım Hikmet bir dahidir, aynı zamanda yetkin bir bilinçtir, bir çalışkanlık örneğidir. Dürüstlüğü, dirençliliği, inanmışlığı tümüyle yetkin bilinç olmanın koşullarından alıyordu gücünü. Dehalar bilen insanla bilmeyen insan ayırımını daha iyi görmemizi sağladılar: Nazım Hikmet örneği de bize aynı kolaylığı sağlıyor. Nice sanatçı vardır ki büyük zeka pırıltuları arasında yitip gitmiştir, tenceresini doldurmayı bilmediği için boş yankılar vermiştir. Nazım Hikmet kendini dünya bilgisiyle geliştirmeyi, dünyaya bir bilen olarak yerleşmeyi bildi. Böylece dahi oldu, böylece

dünyamıza açıklıklar getirdi. Bugün pekçok küçük insan onun insan varlığında, sanat açısından ya da başka açılardan, bir takım eksiklikler bulmak için zavallı kafasını yorup dumraktadır. Nazım Hikmet'i yıpratmak için ortaya koydukları bütün saçmalıklar bir bahar rüzgarı gibi dağıldı gitti. Balçıkla sıvanamayacak bir güneştir Nazım Hikmet. Eksikleri ve yanlışları mı? O bir dahiydi, bir tanrı değildi. İnsan biraz da eksikleriyle ve yanlışlarıyla insandır. Ama ne garip, onu çok sevdiğimden mi nedir, yıllardır Nazım Hikmet'de bir takım köklü eksiklikler ve yanlışlıklar ararım, henüz bulamadım. Keşke hepimiz onun kadar yetkin olabilsek. Keşke onu yıpratmaya çalışanların onun ellide biri kadar insan olabilseler.

Nazım Hikmet'e...

.....
.....
.....

Nazım, canım kardeşim!..

Herhangi bir anında gecenin,
yeryüzünün herhangi bir zindanından,
ölümlerin ötesinden gülümseyi-verirsin bize;
o, "Bütün dünyanın gülebilmesi için" gülen,
o masmavi gülüşlerinden biriyle..

Nazım, can kardeşimiz!..

Sen, her şafak vakti Yunanistan'da (1)
ve her gece Türkiye'de yüreğinden vurulan
yoldaşımız,
sen,
Ne mutlu ne mutlu sana Nazım...

öylesine sevdin ki bizi,
seni öyle çok sevdik ki,
küçük adınla çağırıyoruz işte,
"Bizden biri"ni çağırır gibi:
Fransa, Rusya, Yunanistan,
ve Aragon, Nazım
ve Neruda, Nazım
ve ben, Nazım
en önemlisi de ÖZGÜRLÜK;
seni "En içten" adınla,
o "Çok büyük" küçük adınla çağırırız!..
Ne mutlu Nazım, ne mutlu sana
bizim ölümsüz yoldaşımız!....

Yannis Ritsos

“Wenn der Bosphorus austrocknet”

Orhan Pamuk

Übersetzt von Ingrid Iren

Haben Sie schon bemerkt, daß im Bosphorus der Wasserspiegel sinkt? Ich glaube nicht! Wenn von uns, die wir einander mit der Lust und Wonne von Kindern im Festtagstrubel umbringen, liest denn heutzutage schon etwas über das Weltgeschehen? Sogar unsere Leitartikel können wir, Ellbogen an Ellbogen auf den Anlegestellen, hin und her rollend auf den Plattformen der Busse, oder auf den Sitzen der Sammeltaxis, wo die Buchstaben zittrig tanzen, nur noch bruchstückhaft lesen. Ich habe die Nachricht einer französischen Geologiezeitschrift entnommen.

Das Schwarze Meer wird wärmer, das Mittelmeer wird kälter, heißt es. Deshalb soll das Wasser jetzt in riesige, gähnende Höhlen ablaufen, die sich öffnen und ausdehnen über den Meeresgrund, und die gleichen tektonischen Regungen sollen bewirken, daß der Boden sich hebt in der Straße von Gibraltar, in den Dardanellen und im Bosphorus. Einer der letzten Fischer, die wir am Bosphorusufer trafen, erklärte uns, sein Boot säße jetzt auf Grund, wo er früher, um es festzumachen, eine Minarettlänge Ankerleine geworfen hätte, und er fragte: Kümmerst dich denn unser Ministerpräsident nicht um diese Sache?

Ich weiß es nicht. Was ich weiß, sind die in Kürze sichtbar werdenden Folgen dieser offenbar immer schneller voranschreitenden Entwicklung. Ganz sicher wird jener einst von uns als Bosphorus bezeichnete paradiesische Ort sehr bald in einen pechschwarzen Morast verwandelt, wo Galeonen-Kadaver wie Gespenster aufleuchten, die ihre blanken Zähne fletschen. Und wie leicht, sich auszumalen, daß am Ende eines heißen Sommers dieser Morast wie das bescheidene Bächlein eines Städtchens stellenweise trocken oder schlammig wird, oder gar Gräser

und Gänseblümchen wachsen und gedeihen an den Hängen, bewässert von niederrauschenden Abwässerkaskaden aus tausenden von weiten Rohren! Neues Leben beginnt in diesem tiefen, wilden Tal, aus dem der Leanderturm wie ein wirklich drohender Wächter auf einer Berghöhe herausragen wird.

Ich meine die neuen Viertel, die offen unter den Blicken der mit Strafbzetteln hin und her hastenden städtischen Ordnungsdienner in der früher Bosphorus genannten Leere entstehen werden, die Über-Nacht-Bauten, Verkaufsbuden, Bars, Pavillons und Nachtlokale,

---

“Balkone, von denen wir einst auf das silbrige Spiel des Mondes über den Seidenfluten des Bosphorus schauten, werden nunmehr Ausblick geben auf die Helle bläulicher Rauchwolken, die von den unbeerdigt gebliebenen, eilig verbrannten Toten aufsteigen.”

---

die Lunaparks mit ihren Karussells, die Spielkasinos, Moscheen, Derwischgemeinden und Nester marxistischer Fraktionen, die illegalen Plastikwerkstätten und Nylonstrumpffabriken. Auf der Seite ruhende Wracks der “Gemeinnützigen Dampfschiffahrtsgesellschaft” und weite Felder, bestellt mit Quallen und Deckeln von Brauseflaschen, werden in diesem die Endzeit beschwörenden Hexenkessel zu sehen sein. US-Transatlantikliner wird es geben, am letzten Tag gestrandet durch den allzuschnellen Rückgang des Wassers, und zwischen algenverviorten ionischen Säulen

Skelette von Kelten und Lykiern, die offenen Mundes zu unbekanntem Göttern der Vorzeit flehen. Auch kann ich mir lebhaft vorstellen, wie sich inmitten von muschelbesetzten byzantinischen Schatztruhen und Silber- und Blechbestecken und tausendjährigen Weinfässern und Brauseflaschen und Galeerenrümpfen mit spitzem Bug eine Zivilisation erheben wird, die zum Betrieb ihre antiken Herde und Lampen ihre Energie aus einem schäbigen rumänischen Öltanker beziehen, dessen Schraube in den Schlamm geraten war. Worauf wir uns aber vor allem einstellen müssen, ist eine brandneue Seuche, welche diese verfluchte, von den dunkelgrünen Kloakenkaskaden ganz Istanbul bewässerte Senke hervorbringen wird, inmitten von Giftgasen, emporquellend aus urzeitlichem Untergrund, von trocknenden Sümpfen, Delphin-, Steinbutt- und Schwertfischkadavern und Rattenheeren, die ihre neue Paradiese entdecken. Ich weiß und warne: An jenem Tag, an dem man das Seuchengebiet mit Stacheldrahtzäunen unter Quarantäne setzt, wird sich Entsetzliches ereignen, das uns alle bis ins Mark erschüttern wird.

Balkone, von denen wir einst auf das silbrige Spiel des Mondes über den Seidenfluten des Bosphorus schauten, werden nunmehr Ausblick geben auf die Helle bläulicher Rauchwolken, die von den unbeerdigt gebliebenen, eilig verbrannten Toten aufsteigen. An den Bosphorusufern, wo wir einmal an Tischen beim Raki saßen im kühl betäubenden Duft von Judasbaum und Geißblatt, werden wir uns an den beizenden, modrig-sauren Verwesungsgeruch der Leichen gewöhnen. Keine Wassermelodie aus dem Bosphorus, keines Vogels Frühlingslied wird uns an den Kais mit Reihen von Fischerbooten Ruhe spenden, wir werden

vielmehr die Schreie derer hören, die jetzt mit Schwertern, Dolchen, rostigen Palaschen, Revolvern und Flinten aus dem einstigen Meer, der Ausbeute einer tausende von Jahren währenden Angst vor Durchsuchungsbefehlen, in Todesfurcht übereinander herfallen. Die früher in den Uferdörfern ansässigen Istanbuler werden nicht mehr die Fenster im Autobus aufreißen, um den Algenduft zu genießen, wenn sie abends totmüde heimkehren, sie werden im Gegenteil die Fensterrahmen der Stadtbusse mit Lumpen und Zeitungen verstopfen, damit der Moder- und Leichengestank nicht eindringt, wenn sie in das entsetzliche, von Flammen erleuchtete Dunkel hinunterblicken. In den Ufercafés, einst unser Treffpunkt mit Luftballon- und Waffelverkäufern, werden wir keiner Flottenparade mehr zuschauen, sondern dem blutroten Leuchten von Minen, die neugierige Kinder befangen und sich damit in die Luft sprengen. Jene Leute, die sich früher nach dem Südweststurm, am Strande mit dem Auflesen von Byzantiner Kupfergeld und leeren Konservendosen ein Stück Brot verdienten, werden sich nunmehr an Kaffeemühlen, an Schwarzwalduhren mit tangbehangenen Kukkucks und an muschelgepanzerte schwarze Pianos halten, die das Hochwasser einst aus den Holzhäusern am Ufer herausgespült und in den Tiefen des Bosphorus angehäuft hat. Und an einem jener Tage werde ich mich um Mitternacht einschleichen in diese neuerstandene Hölle innerhalb der Stacheldrahtumzäunung, um einen schwarzen Cadillac zu finden.

Der schwarze Cadillac war vor nunmehr dreißig Jahren das Renommierstück eines Ganoven aus Beyoglu (das Wort Gangster will mir nicht über die Lippen!), dessen Abenteuer ich als junger, unerfahrener Reporter verfolgte und der der Patron einer Spelunke war, in deren Eingang zwei Bilder von Istanbul hingen, die ich sehr bewunderte. Je ein Gegenstück zu diesem Automobil besaßen damals in Istanbul nur der Eisenbahn-Krösus Dagdelen und Maruf, der Tabakkönig. Als der von uns Zeitungsleuten zur Legende erhobene Ganove, dessen letzte Stunde wir eine Woche lang als Fortsetzungsbericht brachten, eines Nachts von der Polizei gestellt

wurde, raste er in seinem Cadillac gemeinsam mit seiner Geliebten, wie manche sagen, im Kokainrausch, einer anderen Behauptung zufolge aber ganz bewußt, wie der sein Pferd in den Abgrund lenkende Räuber, am Kap der Wilden Wasser hinunter in die dunklen Fluten des Bosphorus. Ich aber weiß jetzt schon zu sagen, wo der tagelang von Tauchern in der Drift am Meeresgrund vergeblich gesuchte, von den Zeitungen und ihren Lesern nach kurzer Zeit vergessene Cadillac zu finden sein wird.

“Als der von uns Zeitungsleuten zur Legende erhobene Ganove, dessen letzte Stunde wir eine Woche lang als Fortsetzungsbericht brachten, eines Nachts von der Polizei gestellt wurde, raste er in seinem Cadillac gemeinsam mit seiner Geliebten, wie manche sagen, im Kokainrausch, einer anderen Behauptung zufolge aber ganz bewußt, wie der sein Pferd in den Abgrund lenkende Räuber, am Kap der Wilden Wasser hinunter in die dunklen Fluten des Bosphorus.”

Da unten in der Tiefe des früher einmal Bosphorus genannten späteren Tales, unterhalb eines schlammigen Steilhangs, der markiert ist durch siebenhundertjährige einzelne Schuhe und Stiefel, in denen Krebse hausen, durch Kamelknochen und Flaschen mit Liebesbriefen an die unbekannte Geliebte, dort hinter den Abhängen voller Schwamm- und Muschelwälder, in denen Diamanten, Ohrgehänge, Flaschendeckel und Goldarmreifen glitzern, nicht weit entfernt von einem verrotteten Leichter-Rumpf, einst in aller Eile das Heroin-Labor eingerichtet und für die illegale Wurstverarbeitung zum Schlachten von Pferden und Eseln benutzt, deren eimerweise vergossenes Blut die sandigen Auster- und Seeschnecken-Gründe tränkte, da wird er zu finden sein.

Wenn ich, das Gehupe der vorbeifahrenden Autos im Ohr, auf dem ehemals Uferstraße genannten, heute aber mehr einer Bergstraße gleichenden Asphalt ausgestiegen bin, um in der Lautlosigkeit dieses stinkenden Dunkels nach dem Wagen zu suchen, werden mir Skelette von Palastrebellen begegnen, noch immer verkrümmt in den Säcken, worin man sie ertränkte, und die Gebeine orthodoxer Priester, Kreuz und Hirtenstab umklammernd und Kugeln an den Fußgelenken. Wenn ich den bläulichen Rauch sehe, der aus dem als Ofenohr benutzten Periskopschaft des englischen U-Boots steigt, welches seinerzeit die “Gülcemal” mit einem Truppentransport auf ihrem Wege vom Tophane-Kai nach Canakkale torpedieren wollte, dabei mit der Schraube in die Fischesnetze geriet, den Bug gegen die algenbewachsenen Felsen rammte und anschließend auf Grund sank, dann werde ich wissen, daß man die britischen Knochengerüste, deren Mündler aus Luftmangel offen erstarrten, beseitigt hat und daß unsere Landsleute, nunmehr voller Behagen an ihre neuen Heimstätten made in Liverpool gewöhnt, ihren 5-Uhr-Tee genußvoll aus chinesischem Porzellan im samtgepolsterten Kapitänssessel einnehmen. Ein wenig weiter wird in der Finsternis der rostige Anker eines der Kaiser Wilhelm’schen Kriegsschiffe liegen und ein perlmuttbeschlagener Fernsehschirm wird mir zublinzeln. Ich werde die Reste eines geplünderten genuesischen Schatzes, einen Mörser mit schlammverstopftem Rohr, die muschelverkleideten Abbilder und Idole vergangener und vergessener Staaten und Stämme und die zerborstenen Birnen eines auf der Spitze balancierenden Messingkronleuchters sehen. Während ich über Morast und Gestein immer tiefer hinabsteige, werde ich geduldig zu den Sternen aufblickende Sklavengerippe betrachten, die mit Ketten an ihre Ruder gefesselt sind. Ein Collier, aufgehängt an Algenbäumen. Über Brillen und Schirme werde ich vielleicht hinwegsehen, doch die mit sämtlichen Waffen, Panzern und allem Drum und Dran auf ihren prachtvollen, noch immer trotzig standhaften Pferdeskeletten sitzenden Kreuzfahrer werde ich für einen Moment mit wachsamer Ehrfurcht anschauen.

Und werde dann erschrocken bemerken, daß die Gebeine der Kreuzritter samt ihrer miesmuschelbedeckten Symbole und Waffen den direkt daneben stehenden schwarzen Cadillac bewachen.

Angstvoll, als müsse ich seine Leibgarde aus Kreuzfahrern um Erlaubnis bitten, werde ich mich verhaltenen Schrittes dem schwarzen Cadillac nähern, der ab und zu durch ein Phosphorleuchten obskurer Herkunft schemenhaft erhellt wird. Ich werde an den Türgriffendes Wagens rütteln, doch das gänzlich von Muscheln und Seeigeln umkleidete Fahrzeug wird mir keinen Zugang gewähren, die verklemmten, grünlichen Fenster werden kein bißchen nachgeben. So werde ich meinen Kugelschreiber aus der Tasche ziehen und nach und nach mit dem Griffende die pistaziengrüne Algenschicht von einer der Scheiben kratzen.

Das herrliche Steuer, die verchromten Zähler, Zeiger und Uhren werden noch immer glänzen wie die Ritterrüstungen, wenn ich um Mitternacht in dieser grausig verhexten Finsternis ein Streichholz entzünde, und ihr metallischer Widerschein wird mir auf dem Vordersitz die einander küssend umschlingenden Skelette des Ganoven und seiner Geliebten enthüllen, die schlanken Frauenarme bereift, die Finger ringgeschmückt. Nicht nur die sich durchdringenden Kiefer, sondern die Schädel selbst werden in einem ewig währenden Kuß verschmolzen sein.

Und wenn ich, ohne ein neues Streichholz zu entzünden, wieder zu den Lichtern der Stadt zurückkehre, wird mir der Gedanke kommen, daß dies der glücklichste Weg wäre, im Desaster dem Tod zu begegnen, und ich werde meiner fernweilenden Liebe verzweifelt zurufen: Mein Leben, meine Sorge, mein Alles, die Zeit der Heimsuchung ist angebrochen, komm zu mir, wo du auch sein magst, in einem verrauchten Büro, in der zwiebelbeizenden Küche eines wäshedunsterfüllten Hauses oder im Durcheinander eines blauen Schlafzimmers - ganz gleich, wo du bist, es ist soweit, komm zu mir, denn die Zeit ist da, in Stille und Zwielflicht eines Zimmers hinter geschlossenen Vorhängen einander mit aller Kraft zu umarmen und den Tod zu erwarten.

AĞACIN BİRİ

Hep sizin bahçelerde mi oturur bahar?
Birgün,
Bizimkine de uğrar
Değilmiki bu da nöbet nöbet.

Ağacın marifeti çiçek açmak.
Ama, nedense bir başka bu yıl
Mapusane bahçesindeki ağaç:
Çiçekleri ak mı ak,
Yürek yürek fıskırmış her tomurcuk,
Yürek yürek, yumruk yumruk.

Badem mi desem, elma mı desem,
Erik mi yoksa, bilmem.
Bir ak, bir ak çıklık
Bir yeşil fısıltı kapımızda sesi,
Delinin biri işte,
Kimbilir kimin nesi...

Bin bahar kuş olmuş,
Uçup bir deli ağaca konmuş.
İçerde bir adam,
Gözyaşları iri iri, kocaman,
Dışarda baharı görür,
Görür de,
Hem ağlar, hem düşünür.

Ağaçsa taş yürekli, çılgın...
Güler mi güler keyfince.
Mapusane bahçesi bir hoş,
Mapusane bahçesi bir başka
Bahar erken gelince.

Dallarında bir garip kuş var.
Niye güler böyle bu ağaç?
Ola ki,
İşin içinde bir iş var.

Mapusane bahçesinde bir ağaç var,
Dünya hali bu,
Dışarıda tok var, aç var.

Gün olur,
Çiçekler meyvaya durur,
Kapılar açılır ağır ağır,
Demir kapılar da ağlaşır yastan,
Gün gelir,
O adam da çıkar mapustan.

Gün gelir, süre dolar
Avuçlarında olgun meyvalar.

M.Kemal Yılmaz

KEMAL TAHİR'İ ANMAK

Demirtaş Ceyhun

Kemal Tahir'i, anımsadığım kadarıyla, galiba 1956 yılında, Aziz Nesin'le ortaklaşa kurdukları Düşün Yayınevi'nin, Cağaloğlu, Cemal Nadir Sokağı, Büyük Milas Han'daki yönetim yerinde görmüştüm ilk kez. Kendisiyle tanışmamız (tanıştırılmamız) ise, 1958 yılı sonbaharında olsa gerek.

Aşağı yukarı tam 35 yıldır Babiali'deyim. Ama, daha ilk kitabı yayımlanır yayımlanmaz, böylesine büyük bir gürültü koparan bir başka yazara tanık olmadım desem yeridir. Kemal Tahir ilk kitabı "Göl İnsanları" yayımlanır yayımlanmaz gerçekten sözcüğün tam anlamıyla bir edebiyat olayı haline gelivermişti birden, görgü tanıyıyorum. Kendisinin, yeni çıkan "Notlar/Sanat Edebiyat 1" adlı kitabındaki notlarında da belirttiği gibi, "Göl İnsanları" 1940 yılında Tan gazetesinde tefrika edildiği zaman da hemen bir olay haline getirilmiş. "Zamanın en gözde, en çok okunur fıkra yazarı Naci Sadullah" hemen köşesinde birkaç yazı yazarak okurların dikkatini bu öykülere çekmiş. "Babiali'nin dışındaki okurlar, hikayeleri Nazım (Hikmet)'in sanmışlar, bu yüzden Göl İnsanları büyük bir ilgi görmüştür." Gene anımsadığım kadarıyla, hapisten çıktıktan sonra, "Esir Şehrin İnsanları" adlı romanı 1952 yılında Yeni İstanbul gazetesinde tefrika edildiği sıralarda da, adının çevresinde bir kutsal ayla oluşturulmaya çalışılmamış değildi hani...

"Göl İnsanları"nın hemen ardından da, aynı yıl, "Sağırdere" adlı romanı yayımlanmıştı. Ertesi yıl da (1956'da) "Esir Şehrin İnsanları"... Sonra da ardı ardına, "Körduman", "Rahmet Yolları Kesti", "Yediçinar Yaylası", "Köyün Kamburu" ve diğerleri...

Hiç abartmasız... Her kitabının

yayımlanışı, yeni bir edebiyat olayı oluyordu hilafsız. Hakkında nerelerde övgüler çıkmıyordu? Kimler, neler yazmıyordu?.. Hiç unutmam. Rahmetli Orhan Kemal abi, ilk sıralar "Bizim Kemal Tahir" diye onu yere göğe sığdıramazken, bu cömert övgü saldırısı karşısında, elinde değil, dehşetli kıskanır olmuştu, düşman kesilmişti Kemal Tahir'e. Örneğin, "Kamil Beyin Serüveni" başlığıyla, Yeditepe dergisinin 1 Haziran ve 15 Haziran 1958 tarihli sayılarında tefrika edilen uzun bir eleştiri yazmışım "Esir Şehrin İnsanları" hakkında. Galiba, Kemal Tahir'i ve romanlarından birini birazcık olsun eleştiren ilk yazıydı o. Orhan abi, yazımı çok sevmiş. Bir akşam zorla içki ısmarlamıştı bana Anadolu Pasajında, Kemal Tahir'e saatler boyu ver yansın ederek.

İşte, Kemal Tahir'le tanışmamız da, bu yazı dolayısıyladır biraz. Bir içki sofrasında, adımı söyleyip tanıtıklarında, elinde değil, hemen ilgilenmişti. Sanki, hem yazımı, hem beni pek de ciddiye almadığını özellikle belirtmek için, dudaklarının ucunda bıyık altı bir gülümseme, burnundan küçümser küçümser tıslamış; "Daha çok gençsin..." demişti. "Gençliğin toyluğuyla da, romanımın öteki ciltlerini beklemeden, eleştirmekte biraz acele etmişsin..." Yani, bayağı keyifsiz bir tanışma olmuştu tanışmamız. Daha sonraki karşılaşmalarımızda da, bu keyifsizlik sürdü gitti sanki.

KEMAL TAHİR OSMANLICI MIYDI?...

Kemal Tahir gerçekten ilginç bir kişiydi. Zeki. Kültürlü. Konuşkan. Nerede olursa olsun, kimler olursa olsun, bulunduğu topluluğa hemen

egemen olurdu. O yönetirdi sanki konuşmaları, tartışmalara o yön verirdi. Dedim ya, konuşkan biriydi. Çok konuşurdu. Susmaksızın saatlerce konuşabilirdi. Ama gerçekten de güzel konuşurdu. Eskilerin dedikleri gibi, sohbetine gerçekten de doyum olmazdı. "Biz Osmanlıyız, bizde adam çoktur!..." deyip, kakkahayı patlatarak kolayca da adam harcardı. Örneğin, bir gün, galiba 1967'lerde, Cağaloğlu'nda bir kitap dağıtımında rastlamıştım. Gene tatlı tatlı anlatıyordu. Nasıl oldu, söz döndü dolaştı, gene TİP'e geldi. Behice Boran da o yıllarda TİP'in sözcüsü sayılır. Galiba bir anlık solumasından yararlandım, kendisine Behice hanımla ilgili bir şey soracak oldum. Şöyle bir baktı gözlerimin içine. Sonra da parmaklarının uçlarını birleştirip, elini burnumun önünde sallaya sallaya; "Nereden bileceksin, dedi. Bizim Behice bir yalancılolma yapar... Vallahi parmaklarını yersin!..." Ardından da iri iri güldü. Bir çırpıda harca yivermişti onu da.

Bu ilginç kişiliği yüzünden de, Kemal Tahir'in ya hayranı (düşmanlarına göre, Tahiri tarikatının müridi) vardı, ya da düşmanı. Arası olunabilmezdi, hayır. Kısacası, ya Kemal Tahir övülürdü, ya da Kemal Tahir'e sövülürdü. Kolay adam harcadığı için olsa gerek, düşmanı da, doğrusu çoktu.

Çoğu aydınımız gibi de tarihle uğraşmaya bayılırdı. Kuşkusuz tarihçi değildi, ama özellikle de Osmanlı tarihine çok düşkündü. O da, çoğu aydınımız gibi kendi tarihini (kendi) yazmaya çok meraklıydı. Dolayısıyla da habire tarihimize ilgili ilginç, özgün ve genellikle de şaşırtıcı yorumlarda bulunurdu.

Tarihe, özellikle de Osmanlı tarihine dehşetli düşkün Kemal Tahir, büyük bir kesimce sanıldığı ve sav-

landığı gibi, gerçekten Osmanlıcı mıydı, Osmanlıya hayran mıydı? Yoksa, o çok sayıdaki düşmanları mı, iflah olmaz bir Mustafa Kemal düşmanı olması hastalığından da yararlanıp adını Osmanlıcı'ya (gerici'ye) çıkarmışlardı kolayca? Zaten kendisi de, hem çok konuştuğu, hem de her konuda ve her yerde konuştuğu için kolayca bol bol koz veriyordu herkesin eline. Dostları da, sağolsunlar, kitapları yayımlandıkça arda ardına kopardıkları o güne dek eşi benzeri pek görülmemiş korkunç salvolarla kıskançlık korlarını habire körüklemekten geri durmuyorlardı doğrusu.

Kemal Tahir kadar hakkında çeşitli spekülasyon yapılmış bir başka yazarımız daha bulunsun, sanmam. Kimine göre komünistti o, kimine göre antikomünist. Kimine göre ilericiydi, kimine göre gerci. Kimine göre, revizyonistti, dönektii, kimine göre de tam bir aydın, gerçek entelektüel. Çünkü tabu olan hiçbir konu yoktu onun için. Her konuyu, herkesle, her yerde habire tartışırdı. Ve de sesli düşünürdü.

İşte bu nedenle, Kemal Tahir'in Osmanlıcılığını da bu tür bir spekülasyon olarak değerlendirmek daha doğru olur bence. Osmanlı tarihiyle çok uğraşmıştır, çok kitap karıştırmıştır, doğrudur. Hayran olduğu bir şey bulduğu zaman da, onu gene Kemal Tahirce bir biçimle, coşkulu anlatmıştır, abartmıştır, olabilir. Ama amacı, kesinlikle Osmanlıcılık filan değildir. Bir şeyi kanıtlamaya çalışmamaktadır. O çalışmalar sırasında da hep romancıdır, kendisinin de dediği gibi...

KEMAL TAHİR'İN NOTLAR'INI OKURKEN...

Dostum Cengiz Yazoğlu, gerçekten hayran olunacak bir tutku ve emekle, Kemal Tahir'in o binlerce, onbinlerce sayfalık notlarını derlemiş, toparlamış ve yayınlamış. (Kemal Tahir/Notlar/Sanat Edebiyat 1/ Bağlam Yayıncılık) Notlar'ı okurken, inanır mısınız, Kemal Tahir'i dehşetli özlediğimi duyumsadım birden. Oysa, yukarda da dedim ya, kendisiyle öyle sıcak, sıkı fıkı bir dostluğumuz da yoktu. Ama olsun... Gerçekten, şu an ona ne çok gereksinimimiz var (bir

Kemal Tahir'e ne çok gereksinimimiz var)...

Babıali'yle (yakın-uzak) ilgili şu 35 yıllık yaşamımda anca tanıdığı olabildiğim bir (çok çok iki) tartışmanın altında da Kemal Tahir'in imzası vardı. Yalnız çevresiyle ve notlarıyla (kendi kendisiyle) tartışmazdı yani. Toplumumuzla ilgili bilimsel toplu tartışmaların da başlatıcısıydı. Şu anki üstümüze ölü toprağı serpilmiş suskunluğumuza, yılgınlığımıza, hatta konuşup tartışmadan geçmişimizi bile yadsımacılığımıza bakıp da, Kemal Tahir'i anmamak, özlememek, ona gereksinmemek olası mı Allah aşkına... Örneğin ATÜT tartışmasını anımsıyorum. Bence aydınlarımızın toplumsal yapımız üstüne yaptıkları, üstelik evrensel anlamda da katkıda buldukları (belki de tek) gerçekten ciddi bir tartışmaydı. ATÜT tartışması (Doğulu toplumların ekonomik ilişkiler açısından Batılı toplumlardan farklı yapıları olduğunu savlayan Marks'ın Asya Tipi Üretim Tarzı tezi üzerine yapılan tartışma), o yıllarda Batı'da da yeniden alevlenmişti. Ama Baykan Sezer'in de belirttiği gibi, Kemal Tahir'in bu konuyla ilgilenmesi bence de, konunun Batı'da da moda oluşundan değildi kesinlikle.

Bu tezle, Doğu toplumlarının Batı dışında tanımlanabileceklerini ve Doğu toplumlarının ayrı toplum kategorileri olarak ele alınabileceğini ilk kez dile ve gündeme getirdiği için ilgilenmişti, hiç kuşku yok.

Kemal Tahir, gene Baykan Sezer'in "Kemal Tahir ve Marxisme" adlı bir anma toplantısı konuşmasında da gerçekten ustaca altını çizdiği gibi, Marksın da Doğuyu ancak Batılaştırarak Doğu-Batı sorununun çözülebileceği yanlısına düştüğünü ülkemizde bence de ilk sezen kişidir. Nitekim ATÜT tartışmasına da bu nedenle dört elle sarılmıştı. Ama ne var ki, bu tezin de, temelde Batılı toplumlar için geliştirilmiş bir şemadan esinlenerek türetilmiş bir başka şemayı toplumumuza uygulamaya kalkıştığını gördüğü için vazgeçti.

Aydınlarımızın, yıllardır IMF, Dünya Bankası vb kuruluşların önerdiği konular dışında hemen hemen ciddi hiçbir tartışmaya girişmediği, toplumsal yapıyla ilgili özgün incelemeler, araştırmalar yapmadığı şu günlerde Kemal Tahir'in yeniden gündeme gelmesi, gerçekten ne güzel bir rastlantı olur.

Bu notları derleyip, yayınladığı için Cengiz Yazoğlu'nu yürekten kutlarım.

BİR KAĞITA NOKTA OLMAK

Rıdvan Dansuk'a

sorsalardı bana seni
sevgisi vardı dize dize
ömür ömür yol yol
bir dertli ozandı derdim

sorsalardı bana seni
acıyı dost eyledi
bir kağıtta noktaydı
bir deli ozandı derdim

şiiir sevgi ister deli ozan
şiiir yürek şiiir acı ister
şiiir ömür ister / şiiir siter

hey bre dertli ozan
bi kağıtta nokta olmak
bilmez misin

en güzeldir 'en' dizenin

Günal Günal

MUHSİN ERTUĞRUL

YÜZ YAŞINDA

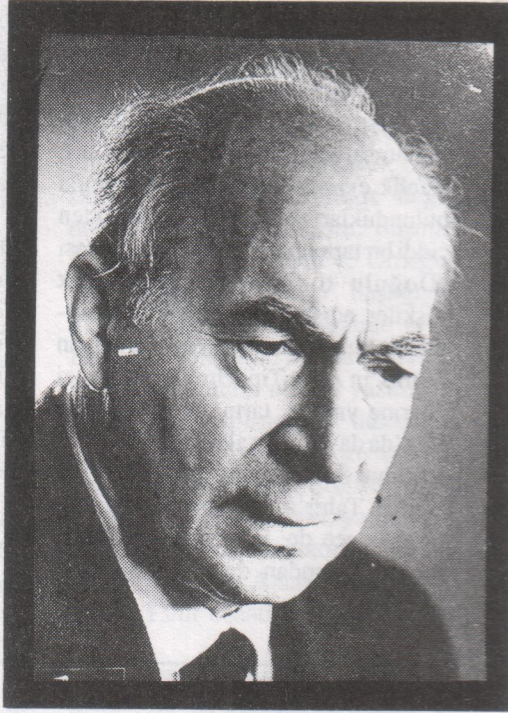
Sevgi Sanlı

Muhsin Ertuğrul'a sorsanız, bir kutu içinde cüceleşmiş insan gölgeleri görmekten, madenleşmiş sesler işitmekten bıkan kişi tiyatronun kapısını çalar. "Açın, açın!" diye seslenir, "Yaşayan insan yüzüne, sıcak insan sesine, ılık insan nefesine hasret kaldım. Gerçek gözyaşları görmek istiyorum."

Hocanın canından da teninden fışkıran sıcaklığı, o can tenden ayrılmadan görebilenlere ne mutlu! Bu mutluluğa ermiş kişilerdenim. Muhsin Ertuğrul ile ailece tanışmamız, "Ankara Postası" filminde ablam İsmet Sanlı'ya bir rol vermesiyle başlar. Babamız Sırrı Sanlı İzmir'de "Halkın Sesi" gazetesini çıkarırdı. İzmir Amerikan Koleji'nde okuyan kızının bir filmde oynamasına izin verince dedikodu ayyuka çıkmış. Daha sonra, 1930'lu yıllar için affedilmez bir davranışta daha bulundu. Aynı kızı okuması için Amerika'ya gönderdi.

Ablamın parlak, sarı, kıvrırcık saçları vardı. Ankara Postası'nda başrolü oynayan Neyire Neyir Hanım, bu saçları toza toprağa bulmasını istemiş. Ablam İstiklal Savaşı'na katılan bir köylü kızı rolünde. Filmin gerçekçiliği bakımından Neyire Neyir Hanım haklı ama gelin de bunu anneme anlatın. Kızının eski bir şalvarla mintan giymesine ses çıkarmıyor. Ama kir pas içinde ekrana çıktığını anıdıkça canı sıkılırdı eni konu. Ertuğrullar İzmir'e, turneye geldikçe bizi oyunlarına çağırırlardı. Muhsin Beyi "Kral Lear"de, "Bir Adam Yaratmak"ta izlemek, sonra elini sıkmak için giyinme odasına götürülmek çocukluğumun unutulmaz anıları arasındadır.

1950 yılında Ankara Devlet

Tiyatrosundaki lojmanında kabul etmişti beni. Isı derecesi sıfırın üstüne pek çıkmayan o barınakta, "Dilsizlerin Dili" adlı ilk oyunumu okumuştum. "Aferin, yavrum. Beklediğimden on bin kere daha iyi." demişti. Övgünün aşırılığı biraz yüreğimi burkmuştu. "Çok mu kötü bekliyordunuz?" diye sormuştum. "Eleştirmenin biri, bir resim sergisinde tablolarla şöyle bir göz atarak, çok güzel, nefis, harika, deyip geçmiş. Sonra bir resmin önünde durup, bak bu hiç fena değil, demiş." diye ekledim. Yüzüne biraz kuşku ile baktığımı görünce yanağımı okşadı. "Bak bu hiç fena değil. Övgü sözlerine hemen kapılmıyorsun. Tiyatroyla uğraşmayı sürdüreceksin, Sevgi. Oyunlar yazacaksın, çeviriler de yapacaksın. Profesör İrfan Şahinbaş'ın çok sevdiği bir oyun var. Lillian Hellmann'dan "Küçük Tilki-ler". Senin yerinde olsam hemen

Türçeye çevirirdim." Bir sözünü iki etmedim tabii.

Beş altı yıl sonra kendisinden iş istemek için başvurduğum. "Tiyatroda çalışan oyun yazarlarından çektiğimi bir ben bilirim. Sen de mi çıktın başıma?" diye takıldı. Oyun yazmaya tövbe ettiğimi, bundan böyle romanlar yazacağımı söyledim. "Hadi, canım kimi kandırıyorsun? İsa Beyle birlik olup oyunlar yazarsan hiç şaşmam." dedi. İsa Coşkuner oyun yazarlığına hevesli Tahahhuk ve Levazım Müdürüydü Devlet Tiyatrosu'nda. Yine de işe aldı beni. İlk görevim olan kitaplık memurluğunu Turgut Özakman'dan devraldım. Bir pazartesi günü tayinimin çıktığı bildirildi. Hemen ertesi gün işe başlamaya teşneydim. Genel müdürümüz çarşambaya kadar beklememi uygun gördü. O gün bugündür Salı günü önemli bir işe başlamaktan çekinirim.

Muhsin Ertuğrul oyun yazarlara hem saygı duyar hem de cüretlerinin büyüklüğüne şaşardı. "Paşam" derdi, "kolay iş değil, kolay iş değil. Ben bir piyesin çatısını kursam, bildiğim yüzlerce piyesten de birer cümle eklesem, bir oyun çıkmaz mı ortaya? Bal gibi çıkar. Ama yapmam, yapamam. Haddini bilen adamım ben." 1911'de "İntihar" adında bir oyun yazmaya başlamış. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra bir kaç sayfasını yeniden gözden geçirmiş. Öyle saçma, öyle çekilmez bulmuş ki, az daha intihar edecekti.

"Oyun yazarlığı, yazı alanının en çapraşık sokağıdır. Bu sokakta ayağı sürçmeden yürümek her babayiğidin harcı değil. Genç yazarları yüreklendirmek için sunduğumuz

bazı acemice oyunlar var ya. En büyük çileyi seyirci çekiyor. 'Bizi acemi berberlere tıraş ettirmeye hakkınız yok.' diye tiyatroyu terkedenler eskik değil. Haksız mı adamlar?" Böyle derdi Hocamız.

Genç bir yazarın umut verici bir oyunuyla karşılaşınca içine güneşler doğardı. Turgut Özakman'ın "Güneşte On Kişi"si Edebi Kurulca kabul edilince, bu muştuyu vermek için ertesi günü bekleyememiş. Sevim Özakman'dan öğrendiğime göre Tiyatrodaki hademelerden birinin eline bir pusula, bir de fener tutuşturup o yıllarda Ulus yakınlarında oturan Özakman'lara yollamış. Oyununun encamını merak eden bir yazarın dokuz doğurduğunu Hoca bilmezse kim bilecek? "Bir ulusun tiyatro yazarları yoksa, tiyatrosu olamaz," derdi. "Yalnız bina, yalnız oyuncular hiç bir şey ifade etmez. Shakespeare'i yetiştiren ülke tek oyuncusu olmasa bile dünyanın en iyi tiyatrosuyla övünebilirdi. Ibsen'in adını duyduktan sonra Norveç'in haritadaki yerini araştıranlar çıkmıştır. İsviçre tiyatrosu, Dürrenmatt'ın, Frisch'in tiyatrosudur öncelikle."

Bir oyunun şurasına burasına sözler eklemek isteyen oyunculara kesinlikle karşı çıkardı. Eklenen cümle seyircinin hoşuna da gitse, seyirciyi güldürse de bağışlamazdı böyle bir davranışı. Oyunun onuncu gecesinde on, otuzuncu gecesinde otuz ek cümlemiz olsa, yazarın her sözcüğünü bin bir tartıya vurarak yarattığı yapıtı zedelemiş oluruz." derdi.

Raik Alınacak'ın şöyle bir anısı var. "Ben Muhsin Beyi görmedim ama Muhsin Bey beni gördü. Okulu yeni bitirmiştim. Bir çeviri oyunda küçük bir rol oynuyordum. Prova sırasında rol arkadaşım, "Şimdi sırası değil yahu." diye bir replik verecek oldum. Salonun ön tarafında oturan Hoca'nın sesi yükseldi: "Şu yahu sözünü sen eklemiş olacaksın. Bu metinde 'yahu'nun yeri yok. Canlandırdığın karaktere de hiç uymuyor. Ezberlediğin metne bir daha bak. Sakın aklına gelen sözcüğü rolüne ekleme. Bir daha böyle bir şey yaptığımı işitmeyeyim." Muhsin Ertuğrul, "Bir oyunda tuluat yapıldığı zaman, bilmem neden, gözümün önüne bembeyaz duvarının şurasına burasına tezek yapıştırılmış evlerimiz gelir." derdi. "Hasan, Abdi, Naşit saygı duyduğum kişilerdi. Tu-

luat tiyatrolarını yıllarca yaşattılar. Ama kendi uydurdukları nükteleri sunacaklarını halk önceden bilirdi. Temsil ettikleri tiyatro kolunun gereği buydu." Türkiye içinde olsun, dışında olsun, çeşitli drama akımlarını onun kadar derinliğine incelemiş bir başka tiyatro adamı düşünemiyorum. Dünyanın dört bucağındaki tiyatro olaylarını dikkatle izler, yeni yayınlanmış, bir oyunu kısa zamanda ele geçirip incelerdi. Geceleri dört beş saatlik uyku yeterdi ona. Kalabalığa karışmaktan hoşlanmadığı, hemen hiç bir daveti kabul etmediği için gece hayatı okuyup yazmaktan ibaretti, denebilir. Perdeci takma adıyla tiyatro yazıları yazar, çeviriler yapardı.

Samuel Beckett'in, "Godot'yu Beklerken" oyununu Paris'te yeni oynanmaya başladığı sırada dilimize çevirmişti. Kamran Yüce'den öğrendiğime göre, bu oyunu Türkiye'de oynatmayı düşündüğünü, Devlet Tiyatroları eski başrejisörü Renato Mordo'ya yazmış. O sırada Belçika Krallık tiyatrosu başrejisörü olan Mordo'dan gelen yanıt şu: "Oynat, oynat. Elinin altında Danny Kay, Fernandel, Grick ve Charlie Chaplin gibi dört oyuncu varsa, hiç durma." "Hoca o oyuncuları bulamadığı için, Küçük Sahne'de bizleri oynattı. Agah Hün, Cahit Irgat, Şükran Güngör ve beni" demişti Kamran Yüce. 1969'da Samuel Beckett, Nobel Ödülü'nü kazanınca Muhsin Ertuğrul şöyle demişti: "Godot'yu Beklerken" piyesini anlamadıkları için beni jurnal ederek oynanmasını yasaklatanlar, belki şimdi bir parça utanmışlardır."

Oyunda, oyuncuda, oyun düzeninde, giyside, ışıktaki, değişiklik, yüreklilik. Her zaman cüretli deneylere açık, her an kendini yenilemeye hazır. Eskinin eskimeyen yapıtlarına, klasiklere de gerekli özeni gösterirdi. Shakespeare denince akan sular dururdu. Başucundan eksik etmediği üç kitap vardı. İncil, Kuran ve Hamlet. 1911'de Paris'teki ilk gecesini Comedie-Française'de Hamlet'i seyrederek geçirmiş. Mounet Sully, o yıl yetmiş yaşında olmasına karşın Danimarka prensini bir delikanlı çevikliği ve ateşle oynuyormuş. O yıllarda beğendiği Hamlet'ler arasında Sarah Bernhardt ile Suzanne Deprés de var. Hamlet'i bir kadına oynatmak daha o zamandan aklının bir köşesine yazılmış olabilir.

Muhsin Ertuğrul Şehir Tiyatrolarını her mevsim bir Shakespeare oyunuyla açardı. En sık tekrarladığı oyun da Hamlet'ti. Hangi dönemde hangi tiyatrodaki olursa olsun. Başrol için seçtiği oyuncular arasında Nur Sabuncu ile Ayla Algan da var.

"Bu benim için eşsiz bir fırsattı." diyor Ayla Algan. "Bir kere Türkçem iyi değildi. Önce bir takım yabancı diller öğrenmişim. Hamlet'i oynayabilmek için anadilimi doğru dürüst konuşmayı öğrendim. Oyuncunun en büyük sermayesidir bu. Anadilini kusursuz konuşmak. Rolümün altından kalkabilmek için öyle zorlanıyordum ki, bir gün provada uzun bir tiraddan sonra boylu boyunca yere serilmişim. Kendime geldiğimde ne göreyim. Beni sahne müdürünün odasına taşımışlar. Masanın üstünde sıra sıra çay bardakları var. Muhsin Bey, her bardağa dörder beşer şeker atarak birbiri ardından içirdi bana. Ancak kendimi toparlayabildim. Hocayla çalışmak için çok enerji gerekirdi ama çok da zevkliydi. Başlangıçta oyuncuyu özgür bırakır, yaratıcı bir çalışma yapmasına olanak tanırdı. Bize yol göstermek eksikliklerimizi tamamlamak için çalışmanın daha ileri bir aşamasını beklerdi. Bizim ukalalığımıza, bilgiçlik taslamamıza nasıl sabırla katlandığını düşünüyorum da şimdi... Beklan'la Amerika'dan yeni dönmüşüz. Hoca'ya yeni yöntemler öğretiyoruz aklımız sıra. Örneğin Stanislavski'yi dilimizden düşürmüyoruz. Bir gün albümünü karıştırırken bize bir resim gösterdi. Resimde üç adam var. Ortada Muhsin Ertuğrul, sağında Mayakovski, solunda da Stanislavski. Evet, ta kendisi.

Muhsin Ertuğrul'un araştırmalarına, incelemelerine zaman zaman yardımcı olan Reşit Gürzap'tan şunları dinlemiştim. "Muhsin Beyin belleği olağanüstüydü. Örneğin şöyle derdi bana: 'Hakkı Tarık Su kitaplığına git. Tasviriefkar'ın 1912 Kanunisani nüshasını bul. İkinci sayfanın sağ alt köşesindeki filanca yazıyı kopya et.' Bu türlü hizmetler istediğinde seksenini aşmıştı. Hani bir kerecik de yanıldığını göreyim. Ne gezer! Tarif ettiği yazıyı elimle koymuş gibi bulurdum."

Reşit Gürzap'ın belleğinde yer etmiş anılardan biri de şu... İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda "Jül Sezar"ı sah-

neye koyuyordu. Bana Cassius rolü verilmişti. İlk kez Shakespeare'in bir oyununda oynayacaktım. Çok heyecanlıydım. Rol arkadaşlarım, Hadi Hün, Sami Ayanoğlu, Cahit Irgat boyulu poslu adamlardı. Tabanları mantarla besli sandallar giyerek daha da heybetli görünüyordular. Ben de elime bir mantar geçirip terzihaneye doğru yollandım. Bir ses, 'Hayrola elinde mantarla nereye gidiyorsun?' Bu mantarı sandallarımın tabanına geçirtmek istediğimi açıkladım hocaya. 'Bırak o mantarı, sen rolünü güzel oyna. Sahnede herkesten uzun görünürsün.' Rolümü güzel oynayıp oynamadığımı bilemem. Ama Hocanın emri üstüne sahnede mantara basmadım."

Sayın Gürzap'ın terzihaneye giderken Muhsin Ertuğrul'la karşılaşması bir raslantı sonucu değildi. Tiyatronun hiç bir köşesi yoktu ki Hoca'nın denetiminden uzak kalsın. Erol Keskin onun ilk Bursa Tiyatrosu'nun açılışında görmüş, tuvaletleri paspaslarken. Ankara'da, Devlet Tiyatroları Genel Müdürü olduğu sıralarda, sabah erkenden atölyeleri gezmekle işe başladılar. Dekorları hazırlayan marangozlar, demirciler, panoları boyayan realizatörler, aksesuarı yapan butaforlar, kostümleri diken terziler, ayakkabıcılar, perukacılar nasıl da aşkla işe sarılırlardı onu görünce. Oyuncudan yönetmene, dramaturgdan dekoratöre, ışıkçıdan suflöre kadar hepimiz bildik ki, burası 'İşin oyun, oyunun yaşam olduğu yer.'dir.

Peer Cynt, Ankara Devlet Tiyatrosunda prova edilirken dekorları değiştirmenin on altı dakika sürdüğünü gören Muhsin Ertuğrul oyunun yönetmeni ile dekoratörünü uyarmıştı. Genel provada bu süre ancak on iki dakikaya inebildi. O gece yönetmenle dekoratör evlerine gidip uyudular. Oysa Muhsin Ertuğrul, marangoz Halil Usta ile çalışmayı sürdürdü. Dekorları kurdular söktüler, kurdular söktüler. Sabaha karşı dekor değiştirme süresi üç dakikaya inmişti. Cüneyt Türel'den dinledim. Yedikule zindanlarındaki açık hava tiyatrosunda "Genç Osman" prova edilirken yağmur bastırılmış. Hemde sellice bir yağmur. Oyuncular çalışmayı bırakmak istemişler. Muhsin Bey, seyirci sıralarından birinde mih gibi oturuyor. Provanın bitiş saati olan

22.15 kadar da yerinden kıvıldamıyor. Cüneyt Türel'in kendisine uzattığı şemsiyeyi lütfen kabul etmiş. Gelgelelim, üşüyeceğini, ıslanacağını söyleyenlere ters ters bakmış. Ertesi sabah onda provaya devam edileceğini söyleyince kimsenin çıtı çıkmamış tabii.

Rumelihisarı provalarında güneşten derisi kızarıp pul pul dökülünceye kadar bir burçtan bir burca koştuğunu birlikte çalışanlar çok iyi bilir. Özel yaşantısında son derece ölçülü, besinine sağlığına, giyimine kuşamına son derece dikkatli olan Hoca, tiyatro denince bütün ölçüleri aşar, bütün engelleri yıkardı.

Tiyatro sevgisini Türkiye'nin dört bucağına yaymak, tumeler tertiplemek, bölge tiyatroları kurmak büyük tutkusuydu. Bir turne konusunda konuşmak için yanına giren Turgut Savaş, önemli bir olaya tanık olmuş. Meslek yaşamında bir dönüm noktası olan bir telefon konuşmasına. "Telefon eden o dönemin Milli Eğitim Bakanı'ydi. Bakanın Hoca'ya bazı

baskılar yaptığı kulağıımıza çalınmıştı. Bakanın telefonda söylediklerini dinlerken Muhsin Bey kıpkırmızı oldu. 'Aa, öyle mi? Yarın sabah anahtarları teslim edip giderim.' dedi. Bir raslantı sonucu yanında bulunduğum için bana açıklamak gereğini duydu. Bakan Büyük Tiyatro'da bir balo verilmesi için başvuran bazı hanımları geri çevirmesine içerlenmiş. Bu konuda ağırlığını koymak istemişti. Ertesi gün şapkasını alıp gitti."

Güçlüydü. Bir lokma, bir hırkaya razı olabilen adamın bükülmeyle ilgili vardı onda. Ona yaklaşan bir manyetik alana girdiğini sezdi. Tiyatroyu bir tapınağa çeviren başrahipti. Ülkemizde oyunun, oyuncunun, oyunculuğun yüzünü ağartan odur. Saatlerimizi perde açılış saatlerine göre ayarlamayı öğreten odur. Perde aralarında sesini yükseltmeden konuşmayı ondan öğrendi Türk seyircisi. Bize yalnız kendisine değil, kendimize de saygı duymayı öğretti.

Senin yüzyılında yaşamaktan, çağdaşın olmaktan onur duyuyoruz.

Vakte susanlara...

ÖLÜLER EVİNDE

Her gün biraz daha tuhaf oluyoruz. merhaba unutuldu. Yorgun tarih akşamlarıyla içiçeyiz Dilsiz yalnızlıkları doldurduk yüreğimize Kimliğimizde usul usul ölmek korkusu aşkların.

Vakitten konuşuyoruz, söz akşama dolanıyor Varoşlarda yolsuz-yordamsız bir gürlütlü Sevincin uzayan tadı yok artık Ölüler evinde yeni ölümler nöbetindeyiz..

Eleveren bir yanımız vardır elbet Yaralarımızın izini ki yaşamın üşüyen çarşılarından güneşsiz Sahaflar gizledik acılarımızın kanayan arkasına O denli yasaktı gözkapaklarımıza domuran sevdalar..

Ve şimdi bana kalan sevişleri unutulmuş Adımlarını sayan bir delinin tekrarı Acılarınızı sığdırıyorum bir yanardağın derininden Akan ay rengi sulara. bir yağmur kuşu Nakşediyor ayrıntılarımızı usulca usul Damlaların gümüş rengi ışıklarına..

Hüseyin Şahin

DİL VE KAMU İLETİŞİM ARAÇLARI

Tekin Özbey

(8-10 Kasım 1991 tarihleri arasında Extortal'de yapılan "30 Yıllık Göç Olayında Göçmenler ve İletişim Araçları" konulu seminerde sunulan tebliğin özeti)

Önce iletişim araçlarında kullanılan Türkçe'nin başıbozukluğunu ele almak istiyorum.

Sunu unutmayalım:

Bir ulusu simgeleyen en önemli öğelerden biri dildir

Dil, insanlar arası ilişki ve iletişimi sağlayan önemli bir araçtır. Bebeklikten erginliğe kadar olan gelişim süreci içinde; söz ve yazı dilinde, sürekli bir değişim ve gelişme olmaktadır. Evren, dünya ve canlılığın değişmesi gibi dil de gelişmekte ve zenginleşmektedir. Bilimsel gelişmelere koşut yeni sözcükler, yeni tanımlar, yeni kavramlar ortaya çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarının (radyo, televizyon, basın gibi) olağanüstü etkisiyle ana dile, ulusal dile çağdaş ve evrensel kalıtlar sürmektedir. Dildeki yeni gelişmelerin halka yansıtılmasında ise kamu iletişim araçları önemli bir yer tutmaktadır.

Bu saptamadan sonra bir analiz yapmak istiyorum:

Yurtdışında yaşayan aydınların ve kamu iletişim araçlarının en çok yaptıkları dil hataları:

Değişik ulusların dillerini öğrenmenin, bilmenin yararı, önemi tartışılmaz. Ancak bir dili bilmek ayrı, anadilini kullanırken araya yabancı sözcük ya da tanımlamaları karış-

tırmak ayrı bir olaydır. Anadilde, ulusal dilde karşılığı olan temel sözcük ve kavramları bırakıp, konuşurken ya da yazarken, onların yerine yabancı sözcükleri almanın anlamlı bir açıklaması olamaz. İnsanın sağlıklı bir ilişki ve iletişim içinde olabilmesi için çevresindeki kişilerin en iyi bildiği, en iyi anladığı dili konuşması gerekir. Amaç düşündüğünü anlatmak ve anlaşılacak ise, amaca en kısa ve en doğru yoldan ulaşılmalıdır. "Yabancı sözcüklerle konuyu anlatmak bilgelik değildir. Bilge, bildiğini en yalın ve en açık biçimde anlatan kişidir. Bunun için de seslendiği toplumun dilini iyi bilmesi ve kullanması gerekir." (Prof. Dr. Mehmet Ünal, Cumhuriyet, 12.8.1989).

Aksi takdirde aydınlarımız arasında da iki dilli dilsizlerin çoğalacağını sanıyorum.

Gramer hataları:

Gramer açısından, Türkçe bugün perişan bir durumda. Basın haberlerinde, yazarların sütunlarında, Yeşilçam'da (özellikle ucuz video üretiminde kullanılan dil), devlet tiyatrolarında dilimiz eksik ve potlu. Okullarda okutulan Türkçe de yürekler acısı. Bir profesör, "liselerde doğru dürüst Türkçe öğrenilmeden" geldiğinden yakınıyor.

Diğer taraftan birçok profesörün kitabında da aynı hataları görebiliyoruz.

Türkçede de/da ekinin ne zaman ayrı, ne zaman bitişik yazılması gerektiği, sert sesli harflerle (f, p, ş, ç, k, h, s, t) biten isimlere eklenecek durum bildiren eklerin başlarındaki *d* sesinin *t* olarak yazılmasının gerektiğini, *mi* soru ekinin ayrı yazılmasının gerektiği gibi.

Basın ve yayın araçlarının kullandıkları Türkçede aynı hataları

sürekli görebilirsiniz. Kullanılan bozuk Türkçe, özellikle, Türkiye'den uzak yaşayan biz göçmenleri ve çocuklarımızı daha fazla etkiliyor. Yanılgılara neden oluyor.

Örnekler: WDR III

müşteşarın evi (-müşteşarın evi-deneceği yerde)

Haalim Bey (Halim Bey)

Saati Bey (Sait Bey)

Teröristlerin eşkallerinin tespitine çalışılmaktadır (27.10.91)

Bu örnekte, hem eşkal (yumuşak a) yerine eşkal (sert a) kullanılıyor, hem de zaten çoğul olan eşkal sözcüğü bir *-ler* ekiyle ikinci kez çoğul yapılıyor.

Diğer örnekler:

olucağı

olucaktır

çıkacağı

katılacağı

(İstanbul ağzı)

(WDR III, 6.11.91, 19.50)

WDR III'ün bazı çalışanlarının aşırı derecede Öz Türkçe kullanma eğilimleriyle, örneğin tutulmadıklarını sandığım imge (hayal), ekin (kültür karşılığı) gibi sözcüklerin, burada yaşayan Türklere inemedikleri kanısındayım.

Dile Saygı

Dil toplumun ortak ürünü ve malıdır. Herkes istediği gibi kullanamaz. Salt sanatçılarımıza bu özgürlük tanınmıştır. Toplumun ortak malı olan dile saygılı olmak zorundayız. Kurallarına uymak zorundayız. Ancak böylelikle

birbirimizle sağlıklı bir iletişim kurabiliriz. Dikkatsizlikle de olsa, dilin kullanımında, konuşurken ya da yazarken hatalar yapmak, dile ve karşımızdakine saygısızlık yapmakla eş anlamdadır. Özellikle biz aydınların, dil bilincinin artık iyice yerleşmiş olması gerekir. Dile saygılı ve bilinçli yaklaşmamamız bizden beklenmektedir. Bir işçi arkadaşımızın hatalarını anlayışla karşılayabiliriz, ancak bir aydınının asla!

“Sayın Mesut Yılmaz, ‘Herkes İngilizce öğreteceğiz’ diyor. Ah önce Türkçeyi öğrenebilsek.” (Rüşti Şardağ, Milliyet, 7 Ekim 1991.)

Türk Dil Kurumu

Dildeki kargaşalığı anlatırken biraz da TDK’na değinmek istiyorum. Atatürk’ün kurduduğu T.D.K., dilin arılaştırılması, yabancı sözcükler yerine Türkçe sözcüklerin türetilmesi için kurulmuştur. Ancak daha 1940 yıllarında, “Güneş-Dil teorisi” ile birlikte, dünyadaki bütün dillerin, Türkçeden geldiğini kanıtlanma gibi gülünç bir duruma düşmüştür. Daha sonra TDK, bazı aşırılıklarına karşın pek çok yabancı sözcüğü Türkçeden soyutlayarak, yabancı sözcüklerden arınmış özlü bir Türkçe belirlemiş oldu. 12 Eylül bu kurumu kaldırdı. Onun yerine Atatürk-Kültür-Dil ve Tarih Yüksek Kurulu’nu getirdi. Türk Dil Kurumu’nun yerini alan bu yeni kurum, eskiye tepki kuralına uyarak bu kez de Osmanlıcılığa yol açmaktadır. Yeni yazım kılavuzuna baktığımızda, (yeni Türkçe Sözlük’te) ilkokulun ayrı yazıldığını, ortaokulun ise kılavuzda hiç yer almadığını; eski eksikliklerin giderilmediğini vb. görüyoruz.

Sonuç olarak, ulusal benliğimizi korumak istiyorsak, önce onun önemli bir ögesi olan dilimize özen göstermek zorundayız. Dilin yansımada önemli bir işlevi olduğu için kamu iletişim araçlarının da düzgün Türkçe kullanmaları kaçınılmazdır. Özellikle de yurtdışında yaşayan Türklerin önemli bir kaynağı olan basın ve yayın organlarının kullandıkları Türkçeye özen göstermelerini diliyorum.

Öneriler:

a) Biz aydınların girişimiyle, burada TDD’nin bir itibat bürosu açılabilir;

b) Basın ve yayın organları, tek ya da birlikte bir dil danışma merkezi kurabilirler;

c) Türkoloji kürsüleri düzenli yayın çıkarabilirler ve danışmanlık hizmeti verebilirler;

d) Bu kurum ve kurumlar aynı zamanda çift dilliliği inceleyebilirler;

e) Türkçe anadil dersleri veren öğretmenlerin, Türkçedeki yenilikleri konu alan yoğun bir Türkçe eğitiminden geçirilmeleri gerekmektedir. Bunun için de bölge bölge seminerler, kurslar düzenlenebilir;

f) Burada çıkarılan Türkçe ders kitaplarının iyice gözden geçirilmesi ve dil hatalarının giderilmesi gerekmektedir.

Ancak böylece ulusal benliğimizi bir süre daha koruyabiliriz. Aksi takdirde, Polonyalılar örneğinde görüldüğü gibi, birkaç kuşak sonra dilini unutmuş, asimilasyona uğramış bir Türk toplumu oluruz. Ancak bu sürecin ne kadar zaman alacağına, toplumbilimciler, araştırmalarıyla biraz açıklık getirebilirler.

Dil Sosyolojisi

Tüm bu anlattıklarım dil sosyolojisi açısından, Alman toplumu içinde eriyip yok olmanın ilk belirtilerinden biridir ve hem işçi hem de aydın arkadaşlarda gözlenebilmektedir.

Dilimiz bu çözülmeye acaba kaç kuşak daha dayanabilecektir? Dildeki bu hatalar, Alman toplumu içinde erimenin ve çözülmenin ilk belirtileri değil midir? İki dilli dilsizliğin ardından toplumbilimcilerin sosyal şizofreni diye tanımladıkları olgu gelmeyecek midir? Bu konunun şimdiden ivedilikle incelenmesinde yarar vardır. Ulusları belirleyen en önemli simgelerden olan dilin, kuşaktan kuşağa bozulduğu, eridiği görülmekte olduğuna göre, Almanya’daki Türkçe iletişim araçlarına daha ne kadar bir süre gereksinim duyulacaktır. Örneğin Hürriyet gazetesinin satışında ulaşılan düzey, bugünden itibaren incelenmeli, düşüşün başlamasından itibaren ciddi istatistiksel araştırmalar yapılmalıdır. Şimdiden başlanması gereken araştırma noktaları kanımca ayrıca şunlar olmalıdır:

a) 2. kuşağın Türkçe yayınları

ve basını izleme ve anlama oranı yüzde kaçtır. Renan Demirkan, Zafer Şenocak, Saliha Scheinhardt örneklerinde olduğu gibi daha şimdiden ikinci kuşak Almanca yazmaya başlamıştır bile.

b) 3. kuşağın basın ve yayından, kitaplardan yararlanmaları hangi dilde, Türkçe konuşma ve anlama durumları ne aşamadır?

Çözülme ve erimeyi, dolaşısıyla asimilasyonu önlemeye yönelik tedbir alalım mı, yoksa hiç uğraşmayalım mı? Kaç yıl daha dayanabileceğiz? Şimdiden yapmamız gereken şeyler neler olmalıdır?

DENİZ KIZI

Gel güzel denizkızı
Söyleyerek, çıkıp gel
Derin maviliklerden,
Okyanustan şarkılar
Dalgalardan sözleri

Gökte kutup yıldızı
İzleyerek, kopup gel
O uzak denizlerden
Saçlarında yosunlar
Ve deniz çiçekleri

Gel güzel denizkızı
Süzülerek, geçip gel
Batık, sır teknelerden
Yolunda amforalar
Midyeler, incileri

Ve bir deniz kıyısı,
Bozgundan arta kalan
Kumsalında ise ben,
Ardımda insancıklar
Uygarlığın esiri

Al beni denizkızı
Bu ruhsuz doluluktan,
Yorgun, cansız kentlerden
Yalan bir uygarlığın
Henüz kurulmadığı
Engin maviliklere

Çek beni denizkızı
Yokuşa giden yoldan,
Kavurup geçen yelden
İnsan denen varlığın
Daha bozmadığı
Sessiz derinliklere.

Olca Aras

HÜZZAM* BLAU

Adalet Ağaoğlu:

Er wurde geboren im Monat März des Jahres 1936. Mit einem Jahr hatte er Keuchhusten, mit zwei ein Pferd aus Weidenästen, mit drei einen himmelblauen Kittel, mit vier einen Lastwagen, gefertigt aus einem Holzstuhl. Mit fünf Jahren entführte er ein vierjähriges Mädchen, in der Hauptstadt, von der Meşrutiyet Allee zum Kızılay Platz. Er wurde gefaßt und eingesperrt. Wurde zu seinem Großvater verbannt. Mit sechs Jahren fand er eine Spielzeugpauke. Er lief durch die Straßen und haute auf die Pauke. Mit sieben ließ er im Kohlenschuppen Karagözspiele aufführen. Die Eintrittskarten in den Kohlenschuppen verkaufte er selbst. Neun Zuschauer kamen. Mit acht ist er Herausgeber einer Literaturzeitschrift. Das einzige herausgegebene Exemplar ließ er vierzehn Leute lesen; als Gegenleistung dankte er vierzehnmal. Mit zehn Jahren ließ er einen verletzten Spatz fotografieren. Er liebte das unbegrenzte Blau der Himmel und der Meere.

Mit achtzehn Jahren hatte er andere Blaue Freunde. "Blau" nannten sie die Zeitschrift, die sie gemeinsam herausgaben. Am häufigsten hat er hier seine verletzten Gedichte und Erzählungen von jenen, die der Welt der Kinder und Achtzehnjährigen die Dunkelheit als Leben gaben, geschrieben. Mit neunzehn wollte er am Universitätstheater und auf der Bühne Z, den Menschen das Unsichtbare im Theater zeigen. Der Zauber hat gewirkt, aber als er zwanzig wurde, ging er zum Militär. Nach der Kunst hat die unerwartete Begegnung mit eindimensionalen Menschen seine kategorische Reaktion gegen die eindimensionalen Menschen bewirkt. Sein erstes längeres Theaterstück "Morgen ist Samstag" schrieb er mit zweiundzwanzig: "Seid nicht bekümmert, morgen ist Samstag. Ihr werdet frei haben. Ihr geht nachts ins Meer baden, und laßt eure Hände leuchten." Ebenfalls mit zweiundzwanzig, hat er am Zielort seiner ersten Liebe, am Kızılay Platz, zusammen mit vielen Gleichaltrigen, die sich der Unfreiheit widersetzen, einige Gummiknüttel eingehandelt. Mit vierundzwanzig ging er nach Paris um das Theater zu lernen. Als "Morgen ist Samstag" aufgeführt wurde, konnte er nicht dabeisein. Von seinem Vater erfuhr er keine Hilfe und Unterstützung. Er versuchte mit denen die diese erfuhren, zu reden aber kaum gelang es ihm. Dagegen erfuhr er jene Menschen, die "das böse System" zu Gegnern machte, sie unterdrückte und unter ihnen die Lieblosigkeit wie ein Virus vermehren ließ. Dieses System erfuhr er selbst. Was er erfahren hat, schrieb er. Er nannte es "Das böse System" und stieß sein erstes Wehgeschrei aus: Muß man, um die Menschen lieben zu können, unbedingt ihren Tod abwarten? Er war sechsundzwanzig Jahre alt. Was er geschrieben hat, hat er mit seinem Freund Asaf, bei AST, wo sie Schulter an Schulter arbeiteten, inszeniert. Während er im gleichen Theater im "Warten auf Godot" spielte, erfuhr er jene Tragik, die zum Lachen zwingt: auf der Bühne erlitt er

einen Leistenbruch. Beinahe hat er das Leben, nebst seinem Leistenbruch, sich eigen gemacht und lieb gewonnen. Wenn er von seinem Platze aufsprang, wurde er zurückgestopft, bei AST, wo er vielen Aufführungen seine Note gab. In vielen hat er mitgespielt. Auf der Anatolientournee war er einer von denen, die den bei einem Autounfall verunglückten Asaf, am meisten verloren. Vom Unfall blieb ihm selbst eine Narbe auf der Stirn. Unter der Narbe eiterte seine Wunde. Mit dreiunddreißig Jahren wurde er im Theater mit eindimensionalen Künstlern, auf der Straße mit eindimensionalen Revolutionären beehrt. Den Reichtum seiner vierdimensionalen Entwicklung, die ihm als einziges blieb, verteidigte er mit seinem Leben. Er ging unter, kam hoch; er ging wieder unter und kam hoch und mit sechsunddreißig Jahren sagte er: ich bin wie "doppelt geährter Stahl" gegen die Eindimensionalität. Genauso wie diese Erkenntnis, liebte er auch schöne Frauen. Er kannte die scharfe Spitze des Leides. Er vernachlässigte das Trinken nicht. An jeden Tisch, der sein Herz wärmte, ließ er seine Zeilen, die vom Herzen kamen. Mit neununddreißig wurde er Vater. Seinen Sohn nannte er, in tiefer Achtung vor jungen, unzeitigen Toden, Sinan. Dann ging er, im Gülhane Park saß er in einem Hemd von jenem dreijahreblau entgegen der Sonne. In jenem Bild sah er müde aus.

Mit vierzig Jahren erschien auf seinem rechten Bein ein schwarzes Mal. Er wünschte in Frieden mit dem schwarzen Mal zu leben, aber, plötzlich starteten die kranken Zellen in seinem Körper eine Attacke, kopflosen Armeen gleich. Um diesem unheilvollen Angriff auszuweichen, nach London unterwegs, sah er in einer Vitrine in Paris einen gefangenen, getrockneten blauen Schmetterling. Ein Schmetterling, so groß wie ein Platanenblatt, getrocknet und eingerahmt. Sehr groß und sehr blau. Der blaueste Schmetterling, dessen Leben in jenem Augenblick zum Stillstand gebracht wurde, in dem er voller Stolz und Kraft die Flügel schlug. Als würde er sich, sich selbst zum erstenmal präsentieren, erbat er vom Verkäufer diesen blauen Schmetterling: "Geben Sie mir diesen hüzzamlbauen Schmetterling?"

Mit einundvierzig Jahren hängte er jenen hüzzamlblauen Schmetterling an die Wand und ging. Sein Name ist Güner Sümer. Seit einem Jahr ist er verschwunden. Man sagt er ging mit zurückgewandten Augen. Laut einer Vermutung ist er zusammen mit Asaf, Sermet, Sevgi, Oğuz, der andere Oğuz und noch einige seiner gleichaltrigen Schriftsteller-Künstler-Freunde zusammen.

HÜZZAM = die älteste Tonart in der klassischen türkischen Kunstmusik

übersetzt von Beatrix Caner

“AŞK BOŞLUK YARATMAZ”

Füsun Erbulak

Necile: *Sevgili Füsun, son dört kitabınızdan “Aşk Anarşisttir”, “Cinselliğin Kahkahası” ve “Sokak Erkeği” üçlüsünde yaşanmış bir ilişki değişik boyutlarıyla işleniyor. “Bitmiş bir aşk ilişkisinin hesaplaşmasını yapan “Aşkın Misillemesi”nde ise aşk konusunda ise ilginç diyaloglar var. Cinselliğin, özellikle de sizin kendi cinselliğinizin açık yüreklilikle anlatımı yazdıklarınızın ortak özelliği. Başka türlü söylersek bu sizin yazar olarak bir özelliğiniz. Türk yazının da kendi yerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Füsun: Bu dört kitapta da bir ana motif sözkonusu. Hem aynı konu var, hem de aynı erkek ve kadın kahramanlar var. Bu kitaplardan bir mesaj çıkıyorsa o da şudur: Kadınların mazoşizmden kurtulmaları. Günümüzde artık kadınların yürümeyen ilişkilerin peşine düşmeyi bırakmaları. Ben bunlarda hergün ölmenin ne demek olduğunu anlatmaya çalıştım hemcinslerime. Hergün ölüneceğine bir gün ölünsün.

Tabi bunların hepsi özel yaşamdan yola çıkarak yazılmış kitaplar. Ülkemizde bu tip içten, anılara dayalı yazılan kitapların edebi değeri olmadığı düşünülüyor. İnci Aral, son kitabı “Ölü Erkek Kuşlar”da bu konuya ilişkin şöyle diyor: “Bu nasıl bir kısıtlamadır, bir sansürdür ki özellikle kadın yazarlar bir başkasının hayatını anlattığında sanatsal değeri oluyor da, kendi yaşadıklarından yüreklice söz ettiğinde de edebiyat kapsamına girmiyor.”

Edebiyat sözcüğünün kökeni “edep” - ar ve haya duygularını rencide etmeyen, ahlaka mugayır olmayan - anlamına geliyor, malesef. Oysa gü-

nümüzde görsel alanda da, yazınsal alanda da edep sınırlarını zorlayan “edepsiz” diyebileceğimiz bir sanat anlayışı var. Ben de bu tip bir yazarım, yani çıplak bir yazarım ben. Acıtcı da olsa yaşanan şeyleri sergilemekten yanayım. Densiz bir edebiyat bu belki. Ama hayatın kendisi bu edebiyattan daha da densizdir. Densizlik bazan iyi kullanılırsa hayatın gerçeklerinin altını çok iyi çizebiliyor.

Necile: *Bizde pek çok yazar konu aşk da olsa, cinselliği tabular çerçevesinde işleyebiliyor ya da sessizce geçiştiriyor. Öyle roman kahramanları var ki hiç mi cinselliği yok diye düşünüyor insanı. Aşkı anlatırken cinselliği yok saymaya ne diyorsunuz?*

Füsun: Değil cinselliğin işlenmesi, sade aşk romanlarına, filmlerine, oyunlara da ikinci sınıf muamelesi yapılıyor. Bakın Marx “En politik şiir, aşk şiiridir” diyor. Nazım Hikmet “İnsanın en büyük keşfi aşktır” diyebilmiş. Bu tür eserlere sanatsal değeri yoktur denmesi belli bir tutuculuğun, bir tıkanıklığın belirtisi olarak geliyor bana.

Kadın yazarlarımız son yıllarda, bölünmüş kadın-koca-sevgili üçgenini işliyor. Ancak bazıları bunları açıkça ortaya koymaya utanıyor, “bu benim hayatım değildir, benzerlikler rastlantısaldır” diye ön söz koyuyor. Bizden Erendiz Atasü’yü örnek verebilirim. O profesör olduğu için biraz daha kapalı, sanki bir başkasının öyküsü imiş gibi anlatıyor, ama sonra da içtenlikle itiraf ediyor kadın kahramanların tamamı kendisidir. Belki bir iki başkalarının yaşadıklarından etkileniyorsa da çoğu kendisi.

Ben aslında cinselliğin sırf por-

nografi düzeyinde sergilenmesini hiç sevmiyorum. Mutlaka beyin ve yürek birlikte olmalı diye düşünüyorum. Bu da işin bir başka yönü.

Feride Çiçekoğlu “koklamadığımı yazamam” diyor. Ona katılıyorum, koklamaktan öte, yaşamadığımı yazamıyorum ben.

Necile: *Kitaplarınızdaki erkek tiplerine değinmek istiyorum biraz da. Özellikle “Sokak Erkeği” ve “Aşkın Misillemesi”ndeki erkek tipleri sizin kendi sözlerinizle: “Çokça sorunlu, olmadığı oranda var olan, hiç güven vermeyen, huzur tattırmayan, yorucu ve acı çektiren” sevgililer. Dingin erkek tipiyle hiç karşılaşmadınız mı? Bu erkeklerle yaşadıklarınızı aşk olarak mı değerlendiriyorsunuz?*

Füsun: Bu erkek tipleri çağımızın kahramanları. Kadını terdirgin eden tipler bunlar. Kadınları kendine tutsak etmeye çalışıyor. Böyle erkeklerle kadınlar daha çöşkulu cinsellik yaşıyorlar, daha çok orgazm olduğu için kendini aşık zannediyor kadın. Ne kadar üzülsün o kadar peşine takılıyor. İşte ben üçlemede o tip bir kadını tanıttım, o kadın benim. Ama böyle bir kadın yalnız ben değilim. 20.yy’da dünya böyle kadınlarla dolu. Dünya edebiyatında bu türden kadın ve erkek tiplerinin anlatıldığı pek çok eser var.

Erkek açıksözlü değil, yalana bağlı. Şimdi Türkiye’de tele-erkek tipleri çoğaldı. İşsiz-güçsüz, parasız bu erkekler için aşk bir lüks. “Aşkı zaten beceremem” diyor bunlar. Bu erkeklerle yaşananlar pis dramlar ve bunların da sergilenmesi gerektiğini düşünüyorum.

21.yy’da dünyamıza duyarlı erkek gelmek zorunda, çünkü aşk bir

misilleme yapacak. Her ilişkinin adı aşk olamaz. Bu kadar çirkin acıtıcı ilişkilere aşk dersek o zaman obür aşk hangisi. Bugün uzak ve yakın çevremizdeki genç, orta yaşlı kadınların ve bizim yaşadıklarımız aşk olamaz. Bugünkü yaşanan tamamen bir cinsel patlamadır. Bizde kadınlar genelde doyumsuz, orgazmsızdır. Hiç olmazsa bugün bunlardan söz edilir oldu, daha önceleri tabu temaydı. Hastalık gibi bir şeydi orgazm ve tabi kadın 40'dan sonra premenapoza girdiğinde birşeyler yitirdiği korkusuyla genç erkeklere heves edebiliyor ve aşk adıyla yola çıkıyor.

Necile: Sanıyorum bu gecikmeli patlamanın ergenlik çağında yaşanması gerekenlerin özellikle cinselliğin yaşanmamasından kaynaklanıyor. Bir de Batıda 68 hareketiyle gerçekleştirilen cinsel devrimin bizde gerçekleştirilmemiş olması var.

Füsun: Avrupa'da yaşananların pek bir işe yaramadığını düşünüyorum, çünkü orada da kadının kimliği parçalandı, bölündü. Erdeniz'in söylediği gibi "toz olduk, un-ufak olduk". Çünkü kadının tercihi bu değil. Cinsel özgürlük daha çok erkeğe yaradı burda.

Necile: İnsanların sağlıklı bir yaşam biçimleri seçebilmele-ri için bazı şeyleri erken yaşta denemeleri, yaşamaları gerekmez mi? Erkek olsun, kadın olsun ergenliğini kırkıktan sonra yaşamaya kalktığında ortaya çok çarpık şeyler çıkıyor.

Füsun: İyi ama, şimdi feminist hareketin bir zararı oldu, bu aşk meselesinde. Bugün kendi ayakları üzerinde durabilen bağımsız kadın modeli var, ama bir de aşk da vazgeçilmezlik sözkonusu. Kadın diyor ki: "Ben 24 saatimi bir erkekle paylaşmak istemiyorum." Duygu Asena gibi, (bu konuyu onunla çok tartışıyorum) "Ne zaman istersem o zaman gelir, hizmetini verir, sonra da gider. Ne çorabını yıkarım ne de kahvesini pişiririm. Ben bağımsızım ve yalnızlıktan hoşlanıyorum." diyor. Ben bu bağımsızlığı reddediyorum. Bu

bağımsızlık değildir, uçuşan yaprağın bağımsızlığı olamaz. 24 saatin paylaşabildiği aşklar da var ve bunlar da iyi gelebiliyor kadına da, erkeğe de.

Necile: Feminist görüşün farklı tanımlamaları olduğu gibi, çoğu kez de iyi anlaşılmadığı için yanlış yorumlamalar da yapılabiliyor.

Füsun: İşte bazı feministler erkekleşiyor, poligamlaşıyor, erkek bunu bir yaparsa ben bin yaparım gibi. Şimdi artık sanatçı, yazar çevresinde de jigolo erkek tipi var? Benim "Sokak Erkeği"nde anlatmak istediğim bir kişi değildir, binlerce kişidir. Bunu yapan erkeğe "Hiç utanmıyor musun?" diye sorduğumda, "Neden utanayım, kadını o kadar memnun ediyorum ki, o müteşekkir bana." diyebiliyor. Nevzat Çelik, hapisten çıkmış şair: "İçime yüzbinlerce kadın sığabilir" diyor. İşte ben bunları kesinlikle reddediyorum. İğrenmiyorum tabi, kendi yaşamlarıdır, istedikleri gibi yapsınlar. Ama, biz bunu model olarak yaşama geçirdiğimizde un-ufak oluruz.

Necile: Sanıyorum, böyle- si yaşam modelleri kadınların talepleri olamaz.

Füsun: Gayet tabii, böyle talep kadından hiç gelmedi, erkekten geliyor. Erkekler çok eşli, bizse tek eşliyiz zannediyorum. Nazım Hikmet'in çok güzel bir dizesi var: "İnsan yüreği iki kişi sevemez, yalan sevebilir." Buna ben de inanıyorum. Bir tarafta beynimiz, yüreğimiz kalmıştır, bitmeyen bir ilişkiniz - ben bunu Altan Erbulak'ta yaşadım - diğer tarafta gövdeniz başka şeyler istiyor.

Necile: İzin verirseniz, size özel bir şey sormak istiyorum. Kitaplarınızda, söyleşilerinizle Altan Erbulak'la olan evliliğinizi hep yüceltiyor, çok saygın bir evlilik olduğunu vurguluyorsunuz. Ancak, gerçek kadınlığınızı, cinselliğinizi sonradan tanıdığınızı başka erkeklerle yaşadığınızı anlatıyorsunuz. Bu biraz çelişik gibi gözüküyor

mu?

Füsun: Evet, "tutuklu bir cinsellik". Bu sözü Ahmet Telli'den çaldım. "Siz cumhuriyet kadınları iyi okullarda okuyup, edebiyatla haşır-neşir olduktan sonra cinselliğinizi tutuklamışınız. Gemli cinselliğiniz var." Bu doğru, biz bunun üzerine gittiğimizde hem acı çekiyoruz, hem de tez'den anti-tez'e savruluyoruz, ama sentez yapamıyoruz.

Necile: Son kitabınız "Aşkın Misillemesi"nde beni çok etkileyen, kitabın özeti diyebileceğim şöyle bir cümle var: "Annemle babam sığabilmiş olsalardı içime, onları sevmeyi becerebilseydim, onlar da beni istediğim biçimde sevselerdi, belki bunca yorgunluk hissetmezdi bu yürek." Yaşanan onca acıların psikolojimi açıklaması bence bu sözler... Yaşama bu açıdan bakıldığında ortaya bir kısır döngü çıkıyor. Çocuklukta yaşamadıklarımızı yaşatamıyoruz da...

Füsun: Psikologlar da böyle söylüyor. Beş yaşına kadar bir çocuğun şefkatle sevildiği, her türlü güven duygusu içinde eğitildiğinde ilerde daha güvenli ilişkiler kurabiliyor, sürdürebiliyor.

Eğer sevmek dokunmaksa, ki dokunmaktır, bizim eğitimimizde yapılan yanlışlardan biri de budur. Anne, baba çocuğunu uyuduktan sonra öper. Ben de pek çok insan gibi bu konuda aç büyüdüm. Ve bu açlığı da koca-sevgili modelinde doyurmaya çalıştım. Bir de yine bu boşluktan kaynaklanan bir sonuç da bazı kadınların erkekleri anaçlıklarıyla boğmaları. Biz erkeğe ana modelini oynamayı sürdürürken o da sevgili aramaya koyuluyor. Erdeniz "Onunla Güzeldim" adlı kitabında anlatıyor: "Kadın erkeğe bağlandı, onu oğlunun yerine koydu, bu bağı sevdi. Erkek kadına bağlandı, onu annesinin yerine koydu, bu bağı öfkeleni." diyor. Çok doğru iki satırda güzel bir özet. Yani kadının sevdiği bu bağı erkek kesinlikle istemiyor.

**Söyleşi:
Necile Deliceoğlu**

42. BERLİN FİLM FESTİVALİ..

Yüksel Korkut

Robert de Niro ve Nick Nolte (Kıyı Korkusu)

Bu yıl 42'ncisi düzenlenen Uluslararası Berlin Film Festivali'nde en büyük ödül olan Altın Ayı, Amerikalı yönetmen Lawrence Kasdan'ın Grand Canyon adlı filmine verildi. Beş bölümden oluşan Berlin Film Festivali'nde yaklaşık yediyüz filmi gösterildi. Yarışma bölümünde gösterilen filmlerin çoğunluğunun ele aldığı konular: geçmişle hesaplaşmak ve tarihi yargılamaktır.

Festivalin açılış filmi olan Der Innere Kreis - İç Daire'nin konusu şöyle: Stalin'in özel film makinistinin hayatından kesiti ele alıyor. Bu kesitte de o dönemdeki siyasi iktidar ve çevresindeki ilişkilerin insanlar üzerindeki yansımaları irdeliyor. Film, bütün suçları Stanin'e yüklemek yerine, Stalin'i yaratan toplumu sorguluyor. Şili-İspanya yapımı Die Grenze - Sınır adlı filmde de Pinochet rejiminde, bir sendika yürüyüşüne katılan öğretmenin, tutuklanıp, bir kıyı kö-

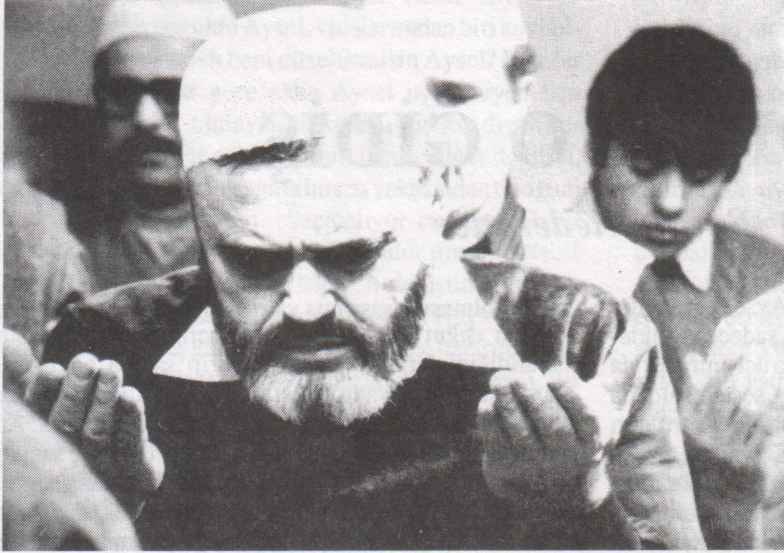
yüne sürgüne gönderilişini ele alıyor.

Alman yapımı Gudrun'da İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, küçük bir kasabada yaşayan 12 yaşındaki Gudrun'un babası Rusya cephesinde savaşmaktadır. Kilise papazının oğlu Fritzle arkadaşları. Fritz, Hitler Gençlik Örgütüne katılmak istememektedir. O bölgenin gençlik temsilçisi Fritz'i hırsızlıkla suçlayarak cezalandırır. İspanyol yapımı Beltenebros da, Lisabon'da bir grup devrimcinin ölümünden sorumlu tutulan birisinin, Komünist Parti ajanı tarafından aranıp, öldürülmesini ele alıyor. Fransız-İspanyol ortak yapımı Der Lange Winter - Uzun Süren Kış adlı film, 1939 Kışında, İspanya İç Savaşının sonlarına doğru, Barselon'da yaşayan büyük bir ailenin kendi aralarında birbirlerini suçlamaları ve cezalandırmalarını işliyor. Yarışma Bölümündeki Hollywood yapımı Cap der Agst- Kıyı Korkusu

filminin yönetmeni Martin Scorsese, yoğun işlerinden dolayı Berlin'e gelemediğinden, filminin basın toplantısına uyu aracılığıyla Amerikadan katıldı. Hollywood yönetmenlerinin filmleri gibi kendiler de oldukça masraflı oluyorlar. Robert De Niro Note'nin başrolünü paylaştıkları filmde; bir mahkumla, onu yıllar önce yargılayan hakimden tekrar karşılaşmasını ve mahkumun, hakimden intikam almasını anlatıyor. Bary Levinson'un 10 dalda Oskar'a aday gösterilen filmi Bugsy de, 1930 yıllarında, New Yorkta yaşayan ve Amerika'nın en tehlikeli adamı olarak tanınan, Bugsy'nin yeraltı dünyasındaki hesaplaşmasını anlatıyor. Filmin maliyeti 40 milyon Dolar.

Altın Ayı'yı kazanan Grand Canyon'da; Los Angeles kentinde yaşayan orta halli bir ailenin başından geçen ilginç olaylar anlatıyor. Film, bir avukatın, zenci biriyle kurduğu

"Şeriat"

sadık arkadaşlığı, çevrede yaşanan siyah-beyaz ayrımını, egoizmi ve şiddeti oldukça yalın, ticaret sinema çerçevesinde anlatıyor. Daha önce de Stevan Spielberg'in Indiana Jones filminin senaryosuna imzasını atan Lawrence Kasdan, filminin sanaryosunu da kendisi yazmış.

Festival diğer bölümlerinde dikkatimizi çeken filmlere şöyle: İsviçreli Urs Graf ve Marlin Graf çiftinin yaptıkları Şeriat filminde, 16 yıldır İsvirce'de yaşayan Tütüncü ailesinin gurbetteki, "bu gavur diyarlarda namus ve inançlarını koruyarak" nasıl yaşaıklarını anlatmaya çalışıyor. Film, İslam'ı bir kadının ve bir erkeğin bakış açısından incelemeye çalışıyor. Örneğin, Tütüncü ailesinin büyük kızı işten eve metroyla giderken hep ayakta dikiliyor, bir gavurun vücuduna değmeyim diye. Eğer değerse, İslama göre zina, günah ve haram işlemiş oluyor. Köşeye sıkıştırılmış Tütüncü ailesine egzotik yaşamı Batılılarla, lütfen bu zavallılara dokunmayın, ibadetlerini serbestce yapınlar gibi yansıtılar. Benim yaşadığım 30 camili bir Berlin kentinde kimse ibadetini yapmakta zorluk çekmiyor, dini baskı altında tutulmuyor. Beni hep düşündürmüştür; Avrupalı yönetmenler neden kamerlarını yabancıların dini inançlarına, ahlak anlayışlarına ve zavallılıklarına yönetiliyor, diye. Umarız günün birinde de yönetmenin birisi kamerasını, Almanlara yönelir; neden yabancıları sevmiyorsunuz? veya neden Yabancı Düşmanlığı yapıyorsunuz? diye sorar.

Yeraltı sinemasının ünlü yönetmeni Lothar Lambert'in Was Sie Nie Über Frauen Wissen Wollten-Kadınlar Üzerine Hiç Bilmek İstemedikleriniz adlı filmde, ortak yaşamevindeki dört kadının, erkeklere karşı

olan çılgınlık ve nefretleri anlatıyor. Nilgün Tayfun'un başarıyla oynadığı "Dul Türk Kadını" tiyemesi; şeriat filmindeki Tütüncü ailesini büyük kızlarının tam tersi. Zombi und Geisterzug-Zombi ve Ruhgezintisi, Mika Kaurismaki'nin çoğu bölümlerini Türkiye'de çektiği son filmi. Filmin konusu: Alkol ve Rock müziği tutkunu iki arkadaşın, Helsinki'den İstanbul'a uzanan yolculuklarının trajikomik öyküsü.

Aki Kaurismaki'nin Das Leben der Boheme-Bohem Hayatı filmine yoğun ilgi yüzünden iki daha ek gösteri yapıldı. Parisli ünlü yazar Henri Murger (1822-1861)'in Kitabından uyarlanan filmde, mülteci bir Arnavut ressam, Fransız bir ve henüz keşfedilmemiş, çılgın bir piyanist tesadüfen bir araya gelirler. Bu üç adamın, sanat, dostluk ve ekmek arasındaki gelgitlerini çok ince ironiyle anlatıyor. Fillandiya'nın "Ayyaş Yönetmeni" seyircilere bir kez daha sinema tadını yaşatıyor.

"İç Daire"

GİDİŞİM O GİDİŞ

Sevda Niederauer

Aysel uyan ! Salonda tıkrtilar... Aysel her tarafta garip sesler uyan!! Aysel kadın uyanmaz, sadece kirpiklerini aralayıp saate bakar yahu gecenin daha üçü mırıltısıyla gözlerini öyle gürültüyle kapatır ki çıkan sestense salonda ömür boyu kafes hapsi almış kanarya tıkrtiların , gıcırtiların verdiği korkuyla büzüldüğü köşede sıçrar. Uyanma Aysel, peki kim uyanacak? Ben, tabii ben, kocaben, erkekben, daha babadeğilben. Latif yataktan kalkar, terliklerini giyer, hayır giymez, sessizce yürür, ığığ yakar, hayır yakmaz, ağır, yaralayıcı belki öldürücü bir şey arar, öyle ya salonda tıkrtilar varsa, ben buradaysam, Aysel yataкта uyuyorsa kim var salonda? Hırsız.... Ağır bir şey bulunmaz, bütün ağırlıklar, kesiciler ya banyoda ya da mutfakta. Yatak odasında sadece hafiflikler bulunur; Hafif kuş tüyü yorganlar, yastıklar, hafif pembeler, maviler, hafif kokular. En iyisi pencereyi açıp haykırmak, hırsız var imdat!!! Tabii ki sevgili komşularımızın hepsi uyanacak, uyananlar terliklerini giyip, üstlerine bir şey alıp, pencereye koşacaklar, hırsız defol git komşumuzun evinden gelirse fena yaparız diye bağıracaklar. Hayır hiç böyle olmayacak. Pencereye koşacaklar, perdeyi hafif aralayıp sokağın karanlığına, yeniden yerli yerine oturan sessizliğe göz atacaklar, kim bağırdı?, hırsız nerede?, polise telefon etsek mi? sorularını evirip çevirip, karanlığa, sessizliğe, esneyen uykuya, üşüyen ayaklara dayanamayıp uykularına dönecekler. Şimdi yatak odasının kapısını açıp bağırma yok en iyisi sakın bir sesle konuşmaya başlayacağım, sesim titirememeli, ani bir hıçkırık, hapsirme cidiyeti bozmalı: Kardeşim, hırsız kardeşim, evde para yok boşuna arayıp daha çok gürültü yapma. Sana daha zengin bir ev soymanı önerim, haydi sana iyi geceler. Olmadı . Fazla samimi . Hırsız kardeşim demekte nereden çıktı? Lâtif aniden yatak odasının kapısını açar, seslerini daha belirgin olarak duyulduğu koridorda yavaş ilerler, birden durur, yıllardır bu anı beklemiş, herşeye hazırlıklı, günlerce ayna karşısında konuşmasını defalarca tekrarlamış adam tavrıyla konuşur: Her gün Aysel tarafından yılanılan, ütülenen, çiçeği sulanan, tozu alınan düzenimizi bozmanıza izin veriyorum. Gerçi eşyaların taksidini karım ve ben ortak paramızla ödüyüyoruz ama bu izni sadece ben verebilirim. Ben erkeğim, düzenin başkanı, bekçisi, misafirliklerin ardından kalan çok bulaşıkları yıkamaya yardım edenken hizmetçisi, ayakkabılarla divanın üstünde uzandığım, sigara küllerini oraya buraya silkelediğimde onun bozucusuyum . Aysel düzeni hiçbozamaz, hep düzeltir. Herşeyi götürebilirsiniz, evet yanlış duymadınız, ama buraya daha çok yaklaşıyor Latif diye pencere yanından alınıp, koltuklar arasına sıkıştırılan, böylece güneş görmesi engellenen kauçuğu bile alabilirsiniz, aaa bunlar misafirler için kiltablarını da alın, hakiki çin porseleni hepsi, bir kere bile kullanmadığımız ama her ay bir gece yarısı sıkır sıkır parlatılan gümüş çatal, bıçak, şamdan, ıvır zıvırı da alın. Benden bu kadar, fazla gürültü yapmayın yeter. Ha unutmadan yatağı lütfen burada bırakın, sabah işe gideceğiz, uyumamız gerek, iyi geceler.

Hırsızın size de iyi geceler demeyecek kadar gör-

güsüz olmasına şaşırılmış yatmadan önce işemek için banyonun ışığını yakıtığında ışıkla beraber hemen seslerin kesildiğini farketti. Başını çevirip salona bakınca çocukluğundan bu yana ilk defa çoktan unutulmuş o sıcaklık bacak arasından yavaş yavaş dizlerine doğru aktı. Anne ben değil, çük işedi, anne vurma Lâtif bir kaç saat içinde santim santim yükselmiş, genişlemiş, tavana degecek, duvarları esnetecek, nefes almayı olanaksızlaştıracak denli bütün salonu kaplamış dev boyutlarda koltukları, bibloların, sehparların, sandalyelerin, lambaların şahlanan atlar-heybetli dalgalar tablolarının önünde bütün o garip seslerin nedenini kavradıtında koridorda yere yığılıverdi.

Burnunda keskin gül kokusu kendine geldiğinde soğuk ıslak pijamayı bacaklarında hisseti, işedim dedi kendi kendine işedim. Tekrar eski boyutlarına dönmüş halının gülleri üzerinde yatıyorum, banyoda ışık yanıyor, saatin kaç olduğundan haberim yok, bir sigara içmeliyim kendime gelmeliyim, bu pijamayı yok etmeliyim, Aysel'in herhangi bir bağırışma sırasında çişli donlarını bile yıkadım demesini önlemeliyim, kimseye bu gece yaşadıklarımın söz etmemeliyim. Mutfakta bulunduğu naylon torbaya tıktırılan pijama altı yumurta kabuklarının, pizola kemiklerini, sümüklü kağıt mendilerin yanında yerini aldığı Lâtif Aysel uyanır, sorular başlar korkusuyla yatak odasına gidip başka bir pijama altı alamadıtından öyle yarı çıplak, kauçuğu pencere yanına koydu, önemli misafirlere ayrılmış yaldızlı sigaralardan bir tane yakıtı, vitrinde aldığı değerli, üç ay taksitle ödenebilmiş çinli kiltablasında onu söndürdü. Bir sigara daha yakıtı, külleri halının üstünde silkeledi. Şimdi ayakkabılarla divan üstünde yatma protestosu deyip, ayakkabılarını buldu, giydi hatta ayakkabılarını çamurunu divana sürterek arıtmayı bile denedi, ama hiç bir şey yüreğindeki o kilolarca eşya ağırlıtını hafifletmedi. Divana uzanmış, elinde sigara, yarı çıplak, ayakkabıları ayağında, gözleri yarı karanlıkta az buçuk seçebildiği kirlenmeden nasibini almamış bir kıyıda heybetli dalgaların heybetli kayalara çarptığı tabloya takılı uykuya dalıverdi.

Tik tak tik tak saat yedi zıvır sabah. Saatin sabahı çalmasıyla onun divandan fırlaması, ayakkabılarını çıkarıp ayakkabılığa koyması, banyoya koşup saçlarını, küveti ıslatması, pijama üstünü kirliler sepetine atıp bornozu sırtına geçirmesi, saat çalmadan kalkması, duş yapmış, aynada traş olur Lâtif pozunu alması bir oldu. Aysel'in Chanel kokusu banyoya girdiğinde beyimiz erkenci bu sabah'ı ondan duymamak için, günaydın erkenciyim bu sabah'ı kendi söylemesi. Söylemeleri. Siyah çoraplar, lacivert pantolon, beyaz gömlek aynada, kravatım nerede olabilir? Dolapta, sandalyenin üstünde, askıda belkide hep boynumda!! Siyah çoraplar uymadı mı? Neye uymadı? Satış elemanı rengi pantolona kırmızı mı giyseydim?ha ha ha. Hey! kravat nerede dedim duymadın mı? Duydun duydun ama kahvaltı hazırlama gürültüsüne gömdüm sesimi, benim için fincan koyma masaya.Evet evet aç gideceğim işe, aç gidince verimsiz

kazan kuralına uymamak istiyorsam? Tuhaf mıyım bu sabah? Düzenim bozuldu Aysel, vidalarından biri kayboldu, civatalarım tozlandı beni düzeltirmisin Aysel? Yok bir şey demedim, hayır gece sana Aysel uyan diyen ben değildim, rüyanda olmayan hırsızlara kış kış diyen bir salak gördüysen odur seni çağıran, ben o adam değilim, ben olsaydım güçlü pazularımla hırsızı yakasından tuttuğum gibi kapı önüne koyardım. Saçmalıyor muyum? Hayır ateşim yok, kravatım da yok, lütfen bulur musun? Nee!! kuş mu? Ama niye? Suyunu her gün değiştirmedik mi, yemini vermedik mi, sevgi göstermedik mi? Hayır ben onu çöpe atamam, bu kuş gömücüsü erkek rolüne hazır değilim. Evet bayan henüz bu şehirde kuş mezarlığı kurulmadı. Bir kaç tane yem, iki üç damla su, beş on gram sevgi eşittir kafeste kuş ölümü, buldun mu? iyi. Boyun bağımı ve kuş ölümünü senin elinden almak ne şeref Aysel . Tabii ki sabah sabah kavga etmek istemiyorum, ceketini sırtıma, paltoyu ceketin sırtına giymek, unutmadan ayna karşısında kravatu boğazıma düşümlemek, kuşu sağ cebimdeki bozuk paralarla karışmasını diye elbette ki sol mendilli cebime koymak, ayaklarıma pabuç geçirmek, en son olarakta öpücüğümü yüzüne yapııştırıp, sana gün boyu verimli işler dilemek istiyorum Aysel. Yoo hiç ileri gitmiyorum, ileri gidersem dizime, geride kalırsam topuğuma vuruyorsun, ben ortalardayım Aysel, işe gidiyorum: Durağa gider yolunda yere püskürtülmüş balgamlara bakıyorum, evde bir şey mi unuttum, otobüs kaçtı mı, koltukların taksidini bu gün mü ödeyecektin diye kendime soruyorum, işin içinden çıkamazsam iş yerimden senin işyerine telefon edip sorumu sana soruyorum. Taksidi bu gün mü? aaaa ekmek kesme makinası mı gördün? O ne demek oluyor? Ha ekmek kesiyor. Ama ellerimiz ne güne duruyor Aysel, daha hızlıymış zaman kazanıyormuşuz, al canım, mademki zaman, doğru insana herşey gençken yakışıyor, al canım içinin gittiği o elbiseyi de al. Senin, bu da lüzüm, bu daha lüzüm dediğin herşeyi alalım evi dolduralım, ev dolunca, kendi boşluklarımızı eşyalarla dolduralım. Sonra aman dökeceksin'e, yavaş kıracaksın'a, at şu kediyi koltuğun üstünden kirtletiyor'a başlayalım. Evet yeter, haklısın galiba pek iyi değilim, hoşçakal Aysel.

Telaş ve saati olan herkesi aldı otobüs, cebindeki kuşa mezar arayan adamı da.

-O günaydın Lâtif Bey, ne güzel tesadüf, nasılsınız, hiç aramadınız, işe mi gidiyor sunuz?

-Önce işe gitmiyorum, işe gitmeden biraz toprak bulmalıyım, çöpe atmak istemiyorum da. Ah! affedersiniz önce günaydın demeliydim. Günaydın Hüsam Bey, gerçekten güzel bir tesadüf, teşekkür ederim iyiyim, ne yazık ki hiç arayamadım bilirsiniz işler işler...

-Bilirim efendim işler işler, haklısınız her nedense çiçekler saksıda kuruyup gidiyor, ama yeni bir sprej çıkmış sıkıyorsunuz, çiçek canlanıyor, anında tomurcuklanıyor, deneyiniz.

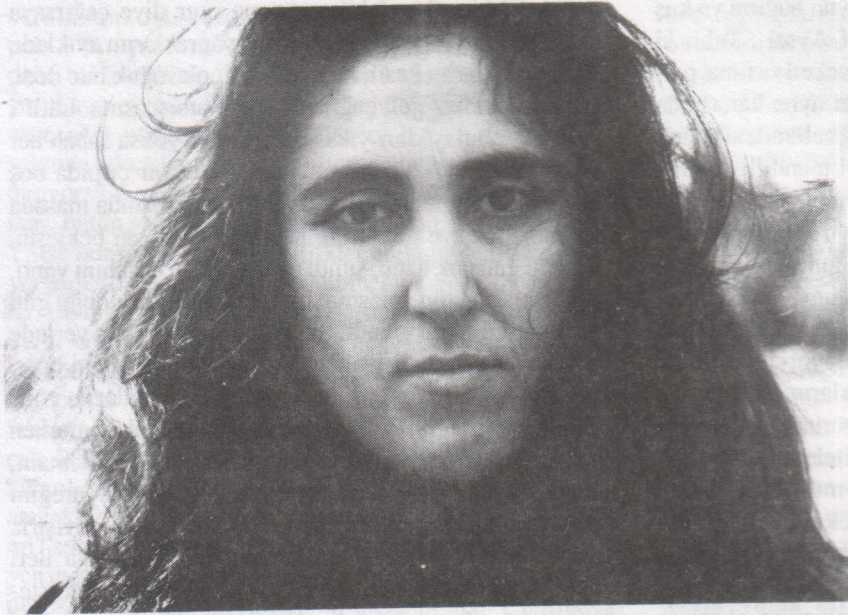
-Yanlış anladınız yada ben yanlış anlattım Hüsam Bey. Ben çiçekten değil, kuştan söz etmiştim. Kuşu da canlandırır mı bu sprej? Aa iniyorsunuz iyi günler efendim, selâmınızı Aysel'e ileticeğim. Hüsam beyim sana selâmı varla başladı akşam, turp salatası, balık kızartması, ekmek, rakı, televizyonda korku filmi, kuşu parka gömdün ha, bu sabah salonu öyle pis buldum ki, kauçuğun yerini değiştirmişsin yine, ama bir şey söyleyemedim ki çok

sinirliydin sabah sabah, ben de para kazanıyorum, istediğimi almak hakkım değil mi, pijamanın altını niye çöpe attın, yıkardım, işedinse işedin ne var bunda, belki hastasın, herkesin başına gelebilir böyle bir şey, hem ben senin karınım'la devam etti. Lâtif pek konuşmadı, rakı şişesinin dibini bulasaya kadar yatma zamanı geliyor, o tükürtülerle uyanırsam, dev eşyalar önünde küçücük kalırsam yine korkusuyla içti içti. Korku filmindeki vampiradam köylüler tarafından yüreğine haç sokularak öldürüldüğünde herkes pis vampir artık insanların kanını ememeyecek diye sevinerek dış fırçalamalara, işemelere, geceliklere koştu. Aysel yatma hazırlıklarını yavaştan aldı, Lâtif yatmıyor musun, daha içecek misin, yarın işe gideceğiz uyusak demeyi pek göze alamadığından Lâtif onu gel lütfen bir dakika yanıma otur diye çağırırsa kadar, salonda çiçeklerin sararmış yapraklarını ayıkladı, ayak turnaklarını kesti, bu gün hava çok soğuk bile dedi. Lütfen yanıma gel çağırısını duymamışçasına Lâtif'i yatmadan bulaşıkları yıkasam iyi olur, yoksa sabah her taraf balık kokacakla yanıtlayan Aysel bir çırpıda boş rakı şişesi ve Lâtif'in rakı dolu bardağı dışında masada ne varsa tepsiye doldurdu. Mutfağa giderken beklesin, beni bu gün çok üzdü, şimdi o da üzülün hesabını yaptı. Bulaşıkları bütün anlaşmazlık zamanlarında olduğu gibi büyük gürültüyle yıkadı. Şimdi karıcığım der iş yerinde sinirlenince öfkemi senden çıkarıyorum der, beni öper, ben onu hafif iterim düşünceleriyle balık kafalarını çöpe attı, özür dilerim Aysel, hatalıyım bu son olsun derken elimi tutar affetin mi diye sorar, ben onu yanıtlamam, sonra eliyle yavaşça memelerimi okşayınca yüreğim yumuşar, affetim derim, beni kendine çeker, sevişiriz düşünceleriyle ellerini kurularken bu sefer fazla ileri gitti, onu hemen affetmek istemiyorum, sevişmek istemiyorum diye söylendi. Aysel Lâtif'in karşısındaki koltuğu oturup evet burdayım, anlat bakalım bir hareketle sigarasını yakınca, adam karısının yine haklı olduğunu, yine affet canım demesi gerektiğini, yine yarınki bu da lüzümlere alalım güzelim'le yanıt vereceğini anladı, ona anlatmayı düşündüğü herşeyden vazgeçti. Bu gün işe gitmeyip şehirin parklarını dolaştığından, anıtların tepesine konup, büyük taş adamların kafasına sıçan güvercinleri ekmekle beslediğinden, pislikten kapkara olmuş denizin kıyısında çay içtiğinden, kuş öldü bu bir rastlantı değil, bu ev canlı olan herşeyi yavaş yavaş öldürüyor, gel gereksinme diğimiz herşeyi satalım, yaşama hafif başlayalım, bu ağırlığı üstümüzden atalım diye onunla konuşmayı tasarladığından hiç söz etmedi, yumuşacık neredeyse duyulmaz bir sesle sordu: neden yine kauçuğu pencere yanından alıp koltukların arasına sıkıştırdın Aysel? Affet beni, hata bende bir Lâtif 'i beklerken kauçuklu sorunun ortaya çıkmasına çok şaşırın Aysel, önce ne diyeceğini bilemedi, kafasını çevirip başına bela olan çiçeğe kısaca baktı, pencerenin yanında hiç iyi durmuyor, koltuklara daha yakışıyor diyerek yanıtladı soruyu. Ama, peki ben, ben nereye, hangi eşyaya daha çok yakışıyorum? Nerede durmamı isterdin Aysel? Televizyonla boş kuş kafesi arasında belki, istersen sarhoş adam biblosu olarak masanın üstüne koy beni. Sen delirmişsin gözlerle yeter dedi kadın . Yeter, ben gidiyorum dedi erkek .

“MUTTERZUNGE”NİN ÇAĞRIŞTIRDIĞI

Tayfun Demir

Emine Sevi Özdamar

Sevgi Özdamar'ın “Mutterzunge” adlı yapıtını üzerinde fırtınalar koparılan bir edebiyat ödülüne değer görülmüş bir yazarımızın kitabı olduğu için okumadım. Doğrusu bu ödül, yol açtığı tartışmalar bir yana, yeryüzünü sevgiyle aydınlatan bir yazarın adına verilmektedir.. Bu yanıyla da ait olduğu uygarlığın dik-katli okuyucusunun kolay kolay es geçemeyeceği bir bildirisi vardı. Ötede “Batılı” bir ödülde benim için. Hemen peşine düşmekten korkuyor, çekiniyordum. Oysa Ingeburg Bachmann'ı gizli gizli ne çok seviyordum.

Yıllar önce Eyalet Kültür Bakanlığı'ndan bir dosya gelmişti önüme. İçinde oyunlaştırılması için ödenek istenen bir çalışma vardı. Sevgi Özdamar adını ilk kez bu dosya ile algılamıştım. Özellikle diliyle hem tanıdığım, hem tanıdığımdan kuşkuya düştüğüm bir söylemi vardı öykünün. Tanıyor, ama çıkaramıyordum. Bu okumadan kalan izler uzunca bir

zaman peşimi bırakmadılar. Bir de, dille birlikte taşıdığımız kendimizi iki kez eskiteceğimiz bilgisinin hüznü.

Sevgi Özdamar'ı birkaç ay önce bir sergi açılışında gördüm ilk kez. Bunu izleyen haftalarda da bir toplantıda birazcık dinleme imkanı buldum. Bu tiyle de “Mutterzunge”yi okudum.

Öncelikle belirtmeliyim, bu okuma bir yorumlama amacı taşııyordu. Aşağıda okuyacaklarınız da bu anlamda “bir yorum”, yani metnin bir tür didiklenmesi, yeniden anlamlandırılması değildir. Benim denizliklerimdir.

Kitapta yer alan “Anne Dili”, “Büyükbaba Dili” (Bu iki başlığı bir öykü olarak görmek bana daha yakın geldi.) “Karagöz Almanya'da” ve “Temizlikçi Bir Kadının Kariyeri” adlı öykülerde ortak eksen, belkide “Dilin dili” diyebileceğimiz bir bütünlükte gerçeğin algılanmasındaki yanıl-samalarımızın sorgulanmasıdır. Sor-

gulamayı burada bir tür “kafa bulma” olarak da tanımlayabiliriz. Sevgi Özdamar'ın öykülerini Almanca olarak yazması, yayınlaması bir yanıyla yaptığı işin dayattığı, bir teknik olarak kaçınılmaz kıldığı bir sonuçtur. Çünkü o, kendinde geçmişi olmayan bir dille, kendinin olmayan, olamayan bir sosyal-kültürel mekana bakmakta, oradaki varlığını aramaktadır. Bir tür oturmamış, yakışmamış bir yamaya kendi özel tarihiyle not düşmekte, bir ad, bir anlam vermeye girişmektedir. Bu girişim; hayata bakış tarzının, seçilmiş yaşam biçiminin, uğranmış hafıza kayıplarının, tarihin durgun sularında yıkanagelmış belgeliklerin, apansız yakalanılmış fırtınalarla allakbullak oluşuna bir göz atma, bilgeliği sınama, yeniden anlamlandırma ve kendince yeniden “biryerlere” koyma girişimidir. Sevgi Özdamar, düşüncelerle, sözcüklerle, tarih ve mekanla oynar. Onun yeni dilinde hiçbir zaman giderilemeyecek, hep eksik kalacak, dolayısıyla da onu eksik kılacak olan yaşanmamışlık bir oyuna dönüşür. Tamamlanmamış bir gün olarak dün, sadece kendi ölçüleriyle tartışılabilir olan ve kendi ölçüleri uzun tarihsel tatillerin, medeniyet sıçramalarının arasında yitirilmiş olan daha önceki günler, dilin gizemli dönüşümleriyle kazandıkları yeni anlamlarla bu oyunun kışkırtıcı dansçılarını yaratırlar. Yazarımız kendisi taşıdığı tarihi, etrafta dönüp dolaşan söylentileri, göçmen belleğimizin taze anılarla tozlanmış mezelerini, çocukluğumuzun içimizdeki büyülmüş resimlerini ruhumuzu kuşatan boşluğa saçıverir. Birbiri içine sokuştura durduğumuz ertelenmiş geçmişlerimiz çerçevelerini aşarak hayatımızın sayfalarının dışına taşan minyatürlere dönüşürler. Minyatürlerin içinde yer aldıkları hikayeyi

bütünleyen bir işlevi vardır. Oysa bizim "buruşuk hayat" hikayemizin nasıl bir bütünlüğü olabilir? Kopuk kopuk tarihsel zamanlardan arta kalan silik, soluk resimlerin kapı komşu zorba medeniyete yamalanmış suretlerinden başka nasıl bir bütünlüğü olabilir: Oyun! Bütünlüğü mümkün kılabilen bir araç olarak yazarımızı oyunu seçer. Boşluğumuzun saçıp savurduğu resimlerin, gizlerin, söylentilerin, şiirlerin, surelerin, atışmaların, manilerin, deyimlerin, duaların, eskitilmiş hayatlarımızı süsleyen küçük sevinçlerin, yara almış yürekli çıkışlarımızın çağrıştırdığı durumlarla sarmaş dolaş bir oyun tutturur. Çünkü varlığımızın asli anlamları, lime lime olmuş tanımsız, artık bizim olmayan, yakıştırma kimliklere sığmamaktadır. Çünkü bir kez başlamış olan dönüşsüz yurtsuzluğumuz, üstelik bu ilk de değildir, bizi içinde yaşadığımız dünyanın nesnel gerçeği karşısında savunmasız kılmıştır. Başımızın çaresine bakabileceğimiz, yeni hayatımızı güle oynaya kuracağımız, yeni zevkler, yeni tadlar mutlanabileceğimiz yer, geleneksel olarak pek yabancı da olmadığımız kurmaca bir dünyadır. Böylesi bir dünyada dalgamızı geçer, kafamızı buluruz. Zamanlar üzerinde uçar, daldan dala konarız. Kolektif çıkarlarımızın kolayca hafızası, aklın eleştirel sigortalarından yoksundur. Sürekli kısa devrelerle yanıp kavru lan hayatlarımız, bunu anlatmak için biçimlenmiş çiçekli dilimizin şiiriyle aydınlanır. Adım adım bizim de olmayan başlayan bir başka dilde, yeniden karşılaştığımız dilimizle, sözcüklerimizin eşsiz sadakati karşısında tökezlemem elde değildir. Bu Sevgi Özdamar'ın oyunudur bize.

"Wenn du in die Verbannung gehst. / bleibst dein Besitz am Ort, / Olivenbäume, Gärten, Weinberge, / dein Haus, dein Dorf, dein Nachbar, / Zuneigung, Rache, Erinnerung, / die schattige Quelle, die neben / der Kapelle entspringt, / der blühende Mandelbaum. / Du nimmst nur deine Sprache mit. / Sie wird dich in neuer Umgebung/neu erschaffen, / dich selbst: / mit Leid, Hoffnung / und Liebe."

Bir başka zaman yine Aras Ören: "...Die Verbannung ist eine Wunde, / die unaufhörlich blutet, / weil die Sprache sie aufreißt..." diyor.

Sevgi Özdamar yaralarını sar-

mak, dilini çalan hırsız bulmak için sözcüklerle fal açıyor, büyü kuruyor. Ama bu dilin, bu sözcüklerin, "gerçek"ten bizim olduğu şüphelidir. Rengarenk kırık cam parçalarıyla örülmüş mozayığın oturabileceği bir düzlem yoktur. Onu bir bütün olarak görebileceğimiz zeminler birer yanılısamadır. Gördüğümüzü sanırken yitip giderler. Belleğimizde kalanlarla yeniden kurgularken, kendi dehlizlerimizde biz yiteriz. Ayaklarımız altındaki zemin, bizi boşluğun kenarlarında askıya alır. Dil, haylaz ama meraklı bir çocuğun zaptedil-

mez enerjisiyle kendini oradan oraya vurur. Savrulup uçan düşünceler, düşüncesiz sözler, anlamlarından soyunmuş sözcükler, çelişkiyi bir zenginlik olarak mutlaklaştıran evrenin seyircisi bir dilden, onu sürekli bir başka bir çelişkiye dönüştürerek çözmeyi amaç kılmış müdahaleci bir dile taşınırken bütün sigortalar atar. Dilin düzenli bahçesi allak bullak olur. Sevgi Özdamar'ın Almanca'ya ettikleriyle, buradaki varlığımızın yolaçtığı huzursuzluk arasında bizi şimdilik pek bağladığı söylenemez bir akrabalık vardır.

GÖÇ

Gidenler gecikmiş günleri götürdüler
Birlikte ne kadar yalnız olduklarını
Gözleri zevahirle bağlı gelip zahir
Görmediklerini göstermeye gittiler

Kazılardan sevdalar çıkıyor
Kız küpeleri göz yaşı şişeleri
Kaç yıldız yılı çalınmış ekmeğimiz
Kırık kazma ucu kuytu gizlerimiz

Seldik akıyorduk karlı koyaklardan aşır
Ta çini maçınden bahri cedit diyarına
Altın fildişi esaret ve miskü amber
Suda izi kalmış bir söz bırakıp yarına

Açtık ama şehvetli ve dehşetli susuz
Sevdik fısıl fısıl saçları sürgün güzeli
Alazı kavurur kurumuş bir yaprağı
Pihtılaşan zaman çiçeklenir gülüşünde

Aydın Hatipoğlu

Ş A İ R

W. Somerset Maugham

Ünlüler ötedenberi beni pek ilgilendirmez. Büyük adamlarla el sıkışmak için birbirini çiğniyenlere de kızarım. Şu veya bu yoldan sivrilmiş birisiyle beni tanıştırmak isteyen olursa, bu şereften uzak kalmak için nazik yollu bir bahane bulurum. Dostum Diego Torre de beni Don Calisto'ya takdim etmek isteyince reddettim. Ama bu kez özrümde samimiydim. Don Calisto yalnız bir şair değil, aynı zamanda büyük bir romantikti. Serüvenleri dillerde efsaneleşmiş birini ihtiyarlığında tanımak hoş olurdu elbet .... Fakat Don Calisto'nun artık yaşlandığını, üstelik hasta olduğunu; tanımadığı biriyle, hele bir yabancıyla görüşmenin, onun rahatını bozmaktan başka bir şeye yaramayacağını da biliyordum. Don Calisto, büyükler ekolünün son temsilcisidi. Byronizmden hoşlanmayan bir dünyada Byron gibi yaşamış; serüven dolu ömrünü anlatan şiirleriyle, çağdaşlarının görmediği bir üne ulaşmıştı. Burada üstadın şiirlerini değerlendirmek savında değilim, zira o şiirleri ilk kez okuduğum zaman henüz yirmüç yaşındaydım ve heyecanlanmaktan kendimi alamamıştım. Calisto'nun şiirlerinde bir ihtiras ve bir kahramanın kendine duyduğu güvenle, okurken ayaklarımı yerden kesen renkli bir canlılık vardı. Bugün bile, adeta çınlayan o dizler, o sürekli âhenk, kendi gençlik anılarımla öyle içiçe ki, heyecan duymadan, ürpermeden okumayan. Bana kalırsa, Don Calisto, İspanyolca konuşan ülkelerdeki şöhretini fazlasıyla hak etmiştir. O günlerde, dizeleri genç erkeklerin dilinden düşmüyor; dostlarını, onun yaman tabiatın, ateşli konuşmalarını (üstad, şair olduğu kadar de politikacıydı), keskin zekasını, aşklarını anlata bitiremiyorlardı. Don Calisto bir asi, Don Calisto cesur bir kanun kaçağıdı, ama bütün bunların üstünde o bir âşıktı. Şu veya bu ünlü aktrise, ses sanatçısına olan aşkları hepimizin bildiği şeylerdi.

Bu anılarım uzun yıllar öncesine dayanır. O günlerde Don Calisto, artık bir şey beklemediği, değer vermediği bir dünyadan elini çekeli yirmibeş yıl olmuş; doğduğu yer olan Ecija'da yaşıyordu. Dostum Diego Torre'nin üstadla tanışmamı istediği günlerde bende Ecija'ya gitmek üzereydim. Ama Don Calisto için değil, bu şirin Endlüs kasabasını sevdiğim için gidiyordum. O günlerde şair, genç edebiyatçıların ziyaretlerini kabul ediyor; sözleriyle konuşuyordu. Dostum Diego Torre'ye sordum:

- Don Calisto nasıl acaba?
- Çakı gibi!
- Yanında resmi var mı?

- Ne gezer? Otuzbeşinden beri daima objektiften kaçmıştır Don Calisto... Gelecek kuşakların, kendisini ancak gençlik resimleriyle tanımasını ister. O yüzden şairin kendi güzelliğine olan inancı bana pek dokunmuştu.

Gençliğinde olağan üstü bir erkek güzeli olduğun biliyordum. Gençliğe bütün bütün veda ettiği çağda yazdığı içli bir sonesini okumuştum. O sone, herkesi hayran eden bakışlarının kaybolduğunu görmenin şaire nasıl bir azap verdiği gösteriyordu.

Dostumun teklifini kabul etmemiş; şairin çok iyi bildiğim şiirlerini bir kez daha okumayı ve Ecija'nın sakın, güneşli sokaklarında dolaşmayı tercih etmiştim.

Bu ümitle kasabaya vardığım akşam, büyük şairin kendisinden gelen bir not buldum. Diego Torre'nin benim Ecija'ya geleceğimi haber verdiğini, ertesi sabah saat onbirde beni görmekten haz duyacağını biliyordu. Tabii, verdiği saatte kapısını çalmaktan başka yapılacak bir şey yoktu.

Kasaba meydandaki otelimden çıktığım zaman, eğri büğrü ve beyaz badanalı sokaklar bomboştu. Arasıra, siyahlar içinde, ölçülü adımlarla kiliseden dönen bir kadından başka kimse görünmüyordu. Ecija bir kiliseler diyarıdır. Adım başında, herap olmuş bir kilese veya leyleklerin yuva yaptığı bir çan kulesi görürsünüz. Vaktiyle, yeni Dünya'nın zenginliklerinin aktığı, Kuzey ve Güney Amerika'da zengin olanların son yıllarını geçirdikleri önemli bir yermiş Ecija... Beyaz renkli evlerin çoğunda, üzerinde aile armaları taşıyan büyük kapılar görürsünüz. Don Calisto, bu evlerin birinde oturuyordu. Kapı çingırağının ipinin çektim ve beklemeye başladım. Bir yandan da böyle bir evde oturmanın şaire ne denli yakıştığını düşünüyordum. Ateşli şairin bendeki izlenimine uyan büyük kapının herap olmaya yüz tutmuş bir ihtişamı vardı. Çingırağın çaldığını duymuştum, ama kapıyı açan yoktu. İkinci, üçüncü kez ipi çektim. Nihayet, bıyıkları uzamamış, yaşlı bir kadın kapıya açtı.

- Ne istiyorsunuz? diye sordu kadın.

Herhalde üstadın ev işlerine bakıyordu.

- Beyfendiyle randevum var, dedim ve kartımı uzattım. Arkasından demir kapıyı açtı ve beni içeri aldı. "Bekleyin" diyerek yukarı çıktı.

Sokaktan sonra sundurmanın serin havası hoşuma gitmişti. Etrafa bakınmaya başladım. Duvarların boyası dökülmüş, döşemedeki mermerler kırılmıştı. Evde bir fakir havası vardı ama etraf temizdi. Don Calisto'nun fakir olduğunu biliyordum. Şair, zaman zaman kolayca gelen paraya hiç önem vermemiş; eline geçeni su gibi harcamıştı.

Sundurmanın ortasında bir masa, üzerinde de eski tarihli gazeteler vardı. Burada oturup sigara içtiği sıcak yaz gecelerinde, şairin kafasını ne gibi hayaller doldurmuştu kimbilir! Duvarlarda kötü ve karanlık İspanyol resimleri vardı. Kapılardan birinin üst tarafına da iki eski tabanca asılmıştı. Herhalde, Don Calisto, dansöz

Pepa Montanez uğrunda yaptığı düelloda Dos Hermanos Dükü'nü bunlarla öldürmüştü. Gözümde az çok ilahileşen evin manzarası romantik saire o kadar yakışıyordu ki, havasının etkisi altında kaldım. Bu yerin asıl fakirliği, büyük şairi, gençliğindeki kadar büyük bir ihtişamla çevreliyordu. Don Calisto'da, eski Conquistador'ların ruhu vardı. Hayatı, bu harap fakat görkemli evde sona ermeliydi. Bir şair böyle yaşamalı, böyle ölmeliydi. Bir çatırdı oldu ve kalbim hızla çarpmaya başladı. Heyecanlanmışım. Nihayet şairin merdivenlerden ağır ağır indiğin görünce nefesimi tuttum. Elinde biraz önce kadına verdiğim kartm vardı. Son derece zayıf, cildi eski fildişi renginde, uzun boylu bir ihtiyardı bu. Gür beyaz saçlarının altında simsiyah kalmış kalın kaşları, gözlerindeki ateşi daha bir koyulaştırıyordu. O yaşta gözlerinin parlaklığını kaybetmemiş olması şaşılacak şeydi. Burnu ise, kartal gagasını andırıyordu. Don Calisto bana yaklaştıkça, gözlerinde, gelişimden memnun olmadığını gösteren bir ifade görüyorum. Siyah bir elbise giymişti. Duruşuyla saygı ve güven telkin ediyordu. Don Calisto'yu, düşündüğüm ve olmasını dilediğim gibi bulmuştum. Ona bakarken, herkesin aklını ve kalbini nasıl peşinden sürüklediğini anlıyordum. Tepeden turnağa şairdi, Don Calisto... Yavaşça bana doğru ilerledi. Bir an gözlerine baktım. Gerçekten bir kartalın gözlerini andırıyordu. Görkemli bir andı bu..... Zira karşımda, gelmiş geçmiş büyük İspanyol şairlerinin temsilcisi ve mirascısı Don Calisto vardı. Bir büyük zincirin son halkasıydı o! Kalbimde o an şairin lirik şarkılarının en güzeli çalınıyordu. Bir anda küçülüvermişim. Bereket versin, tanışırken söyleyeceğim söz imdadıma yetişti:

- Sayın Üstad, dedim, sizin gibi büyük bir şairle tanışmak, benim gibi bir yabancı için en büyük şereftir...

Yırtıcı gözlerinden alaylı bir parıltı geçti ve ağzının keskin çizgileri bir tebessümle kıvrıldı:

- Şair değilim, S enor, dedi. Kıl tüccarıyım. Don Calisto yanımdaki evde oturuyor.

SEVGİ VAR MI? NEREDE?

Gültekin Emre

Yusuf Ziya Bahadınlı, uzun yıllar kaldığı Almanya'dan Türkiye'ye kesin dönüş yaptı geçtiğimiz günlerde. Hannover'de yazdığı Devekuşu Rosa romanı da kısa bir süre önce yayımlandı. Sevginin, sevgi çıkmazının, sevgi düşüncesinin, ayrılığın ele alındığı romanda siyasi sığınmacı Metin'le Gül'ün aşkı işleniyor.

Almanya'da yazılan öykü ve romanlardan farklı bir anlatım geliştiren Yusuf Ziya Bahadınlı, Gençliğin Karanlığında (1982), Titanikte Dans'ta (1986) yer alan öykülerinde Almanya'daki Türklerin konumlarına farklı bir gözle bakmaya çalışır. Diliyle, kurgusuyla, anlatımıyla, ele aldığı konularla kendine farklı bir yön çizer Bahadınlı, Açılın Kapılar (1990, 3. basım) romanında Almanya'daki aydınımızın çıkmazlarını irdeler genişçe. Türkiye Almanya gitgelinde üretilen düşünceler yumağını ucun ucun çözmeye çalışır.

Devekuşu Rosa'daysa Bahadınlı, Alman gözüyle "boynu bükük" yabancı kadınları, çıkmazdaki evlilikleri, siyasal mücadelelerin çemberinden geçmiş sığınmacıları, geriye dönüş kararlarını, çoğalarak gelişen sevgileri, ülkesini "ölürcesine özleyenleri" bir aşk ve sevgi olgusu içinde romanlaştırır. Tüm bunlar Metin'in ülkeye dönmesi gerektiğini bildiren mektubu almasıyla, geriye dönüşlerle ve bir Gül'ün gözünden, bir Metin'in gözünden ele alınır, işlenir. Sevgi, öyle pek kolay yakalanan bir şey değildir. Aşklar, sevgiyle beslenmedikleri için başlayıp başlayıp biter. Sevgiyi tanımak ve onu sürdürmek önemlidir. Metin, ilk karısından

büyük bir sevgi görmemiştir. Gül de kocasından aradığını bulamamıştır. Düşünceleri, dünyaları ve duyguları uyuşmamaktadır. Günün birinde Berlin'de karşılaşan, tanışan ve sevişen Metin'le Gül'ün beraberlikleri uzun sürmez. Mutlu birlikteliği ülkeye dönüşü uğruna tepen Metin de, Gül de acılar içindedirler. Ne var ki, Metin ülkeye dönmek zorundadır, onu bekleyenler vardır orada. Metin, çocukluk arkadaşı Ekrem'e ülkeye dönüş gerekçesini şöyle açıklıyor: "Şunu iyi anlıyorum ki Ekrem, yaşama gücüm oraya bağlı benim, ana karnındaki bebeğin göbek bağı gibi."

Gül'se aslında "...Doğulu anlayışına karşı çıkarak Avrupalı gibi yaşamak isteyen..." biridir. Onun için özgürlükse, "...bir birikim, kimi alışkanlıklardan sıyrılma işidir. Onu önce kendi içinde çözümlenmeli, kendi içinde duyumsamalısın. Ayrıca özgürlük bir devrim işidir, bunu önce kendi içinde yapamayan başkasını nasıl özgür kılabilir?"

Kitabın en ilginç tiplerinden biri de "çok çekmiş bir kadın" olan Sevinç'tir. Sevinç çocukluğundan beri erkeklerden çok çekmiştir, erkekler vücudunu hoyratça kullanmıştır; kocasının hapse düşmesinden sonra geldiği Berlin'de kendince özgürce yaşamaya başlar erkekten erkeğe gezerek. Sonunda "yabancı aşkının yabancı kurbanı" bir kadın olur çıkar Gül'le birlikte oturan Sevinç.

Sevgiye boyut getiren, tartışma getiren bir roman Devekuşu Rosa. Yurtdışı gözlemlerinin zenginliğiyle de insanımıza sevecen yaklaşımıyla da farklı bir roman Devekuşu Rosa.

çeviren: Nevzat Yalçın

AUF DEN SPUREN DER GÖTTIN

Ulrike Krampitz

“Die Suche nach dem Matriarchat, ihre kultursoziologischen Auswirkungen und ihre Bedeutung fuer die Identitaet fuer die Frauen heute.”

Im Januar 1990 rief mich eine Freundin an. Sie erzählte begeistert von einer Bildungsreise fuer Frauen der VHS Schwerte, die sie als Fotografin begleiten sollte. Das Thema der dreiwoechigen und 5000 Kilometer langen Reise quer durch Zentralanatolien war: “Tuerkei - Land der Vaeter oder Land der Muetter? Auf den Spuren der Goettin.” Am 30.03.1990 sollte es losgehen. “Gerade recht, um meine in Winterstarre verfallenen Lebensgeister wieder aufzuwecken,” dachte ich und meldete mich sofort an.

Ausgangspunkt der Reise war Ankara. Die unzähligen Frauen- und Goettinnenfiguren im Museum fuer anatolische Zivilisationen aus sechs vorchristlichen Jahrtausenden standen fuer die 22 Frauen unserer Gruppe im krassen Gegensatz zu dem typisch tuerkischen Strassenbild, das absolut von Maennern beherrscht wird. Von der ueberwaeltigen Vielzahl der weiblichen Figuren, denen uns vereinzelte maennliche gegenueberstehen, laesst sich auf eine alte Gesellschaftsordnung schliessen, die die Macht der Frauen hoeher bewertete als dies heute der Fall ist. Aber koennten dann nicht auch Archaeologen, die jahrtausende nach uns unsere Staedte ausgraben, aus den vielen Frauenbildern in den Boulevard-Zeitungen auf eine Frauenmacht in unserer Gesellschaft rueckschliessen?

Übersicht Çatal Höyük

Wer die kunstvollen Darstellungen der Goettinnenfiguren aus Catal Hoeyuek oder Hacilar in ihrer Vielfalt im Museum erlebt hat, kommt allerdings nicht auf die Idee, sie mit den patriarchal verformten Karikaturen von Weiblichkeit unserer “Blaettchen” zu vergleichen. Die uralten Statuetten aus Ton oder Stein haben eine grosse Ausstrahlung. Ihr Ausdruck von Kraft, von natuerlicher Macht, verband sich fuer mich mit dem Charakter der anatolischen Berglandschaft, in der sie gefunden wurden.

Tatsaechlich ist der Weg zu einem neuen Geschichtsverstaendnis und damit einem neuen Bild von Weiblichkeit lang und verlangt, dass wir uns auch tatsaechlich in Bewegung setzen. Identitaetsbildung ist nur moeglich durch Verortung in der Vergangenheit, ohne diese einfach kopieren zu wollen. Die Reise zu den archaeologischen Grabungsplaetzen war fuer mich erst ein Beginn.

Wind Über Catal Höyük

Es ist noch frueh im Jahr, April auf der

900 Meter hoch gelegenen Konya-Ebene Zentralanatoliens. Die Huegel von Catal Hoeyuek ueberzieht frisches, drahtiges Fruehlingsgruen. Am Horizont, weit hinter braun-grauer Steppe, bilden Vulkankegel des Taurusgebirges einen Kreis um diesen so faszinierenden Ort im Zentrum. Hasan

Dag im Nordosten, Kara Dag im Sueden, Alaca Dag im Westen. Wilder, kalter, alles durchdringender Wind zerrt an Haaren, Kleidern und Gedanken. Wie ich ihn liebe!

Von der ueberwaeltigen Vielzahl der weiblichen Figuren, denen uns vereinzelte maennliche gegenueberstehen, laesst sich auf eine alte Gesellschaftsordnung schliessen, die die Macht der Frauen hoeher bewertete als dies heute der Fall ist.

Die meisten Frauen unserer Reisegruppe haben sich schon wieder in den Bus oder unter das schuetzende Dach des kleinen Waerterhauschens am Eingang zum Gelaende zurueckgezogen, ist doch von den so interessanten Ausgrabungen des englischen Archaeologen J. Mellaart

kaum noch etwas zu sehen. Ich habe sein Buch vor der Abreise zum zweiten Mal gelesen. Was er beschreibt, ist nicht wiederzufinden. Wind und Wetter haben ihr Werk getan. Viele Jahrtausende lagen Haeuser und Heiligtuemer der neusteinzeitlichen Stadt Catal Hoeyuek geschuetzt in der Erde. Sie konservierte Relikte einer faszinierenden matriarchalen Kultur, Bindeglied zwischen Jungpalaeolitikum und nahrungsmittelproduzierender Gesellschaft, die unsere Zivilisation jetzt fortsetzt. Nur ein Vierteljahrhundert lag die Staette offen, ungesichert, und schon ist kaum noch etwas geblieben, was dem Auge Anreiz bietet.

Mich hat die Atmosphaere dieses Ortes gefangen. Alle meine Sinne sind weit offen. Waehrend ich planlos das Gelaende durchstreife, entdecke ich erst einen, dann immer mehr Obsidiansplitter in der frisch aufgeworfenen Erde der vielen Maulwurfshuegel. Laengst habe ich die Zeit vergessen. Der lockere Boden zerbroeselt zwischen meinen Fingern. Irgendwann spure ich etwas Hartes, ein ungefaehr 5 cm grosses, ovales Stueck geschliffener Obsidian. Seine Raender sind ein wenig gezackt, aber noch immer messerschaft. Ich halte es fest in meiner geschlossenen Faust. Es passt sich meiner Hand genau an. Wie moegen die Menschen vor tausenden von Jahren hier gelebt haben? Ich laufe noch ein wenig weiter. Sturmwind erfasst mich wieder, sobald ich mich aus der Hocke erhebe und Widerstand biete. Ich lasse mich von ihm treiben. Fast ist mir, als hoerte ich Stimmen in dem Brausen, Heulen und Pfeiffen. Nach Osten jagt der Wind. Mein Blick folgt ihm. Und da thront er, Hasan Dag, mit seinen 3250 m den Horizont beherrschend, schneebedeckter Vulkan, gewaltig und maechtig, faszinierend und gleichzeitig Furcht einflussend in seiner Groesse, von dicken grauen Wolken umgeben. Am geschuetzten Osthang Catal Hoeyueks lege ich mich, einer Intuition folgend, flach auf die alte Erde, ins Gras, die schuetzende Haut des Huegels. Schon auf der Fahrt hierher hatte er mich in seinen Bann gezogen, dieser riesige, doppelkegliche Vulkan. Wie Brueste, denke ich. Auch sie sind wesentliches Symbol in der neolithischen, Leben und Tod als

untrennbare Einheit erfassenden, ganzheitlichen Religion der Grossen Goettin. Die hier gefundene, irdene, maechtige Figur der Goettin aus dem Museum in Ankara steht mir vor Augen. Sie sitzt breithueftig, festverbunden mit dem Urgrund, wie eins mit ihm - like a mountain - wie der Vulkan. Diese Feuerberge, sie muessen, viel mehr noch als mich, die Menschen der Steinzeit mit Ehrfurcht erfuellt haben.

Mellaart hat an der Nord-Ostwand eines Heiligtums das aelteste Landschaftsbild unserer Geschichte gefunden. Es stammt aus dem Jahr 6200 v. u. Z. Hasan Dag bezeugte seine, der Goettin Macht, schleuderte Feuer und fluessiges Gestein in einem gewaltigen Vulkanausbruch aus dem tiefsten Zentrum, dem Bauch der Mutter Erde. Ehrfurcht vor den Lebengebenden und nehmenden Maechten der Natur liess dieses Wandbild entstehen. Ehre und Furcht vor diesem, an eine Geburt erinnernden Naturereignis. Im Osten von Catal Hoeyuek ragt er auf - Hasan Dag.

Wie bedeutend muss den Menschen damals der Weg dorthin gewesen sein, geht es mir durch den Sinn. Eine Prozession? Ein heiliges Ritual? Dort, in sicherer Entfernung, 135 km von ihrer Stadt entfernt, fanden sie den schwarzen Obsidian. Er war eine der wertvollsten Grundlagen ihrer ueber tausendjaehrigen Kultur, die sich schon so fruehzeitig durch Handelsbeziehungen mit Jericho auszeichnete. Obsidian, Material fuer Kultgegenstaende, Werkzeuge und Waffen, haerter und schaefer als alles bis dahin Bekannte. Wie stellten sie die glasklaren, voellig glattgeschliffenen Spiegel her? Was bedeutete ihnen ihr Spiegelbild in diesem mysterioesen schwarzen Glas aus dem tiefsten Erdinneren? Sind aus diesen Bildern die Zwilligsgoettinnen entstanden? Die seltenen, halbrunden Kugeln mit glatter Schnittflaeche wurden nur als Grabbeigaben fuer Frauen - Priesterinnen? - gefunden. Wie banal erscheint mir die Erklaerung, sie haetten der Befriedigung weiblicher Eitelkeit gedient.

Vor meinen Augen entsteht das Bild dieser uralten Stadt der Steinzeit, mitten in der weiten Ebene gelegen, in gebuehrendem Abstand zu den Vulkanen und doch in Sichtweite, im

fruchtbaren Schwemmland des Carsamba Su. Wie eine sumpfige Parklandschaft mit lichtem Baumbewuchs muessen wir uns die Ebene zu der Zeit um 6500 - 5000 vorstellen. Hellgetuenchte Fachwerk-Lehmziegelbauten mit flachen Daechern wurden auf einer Erhebung im Flussbett errichtet. Die Haeuser waren unterschiedlichster Groesse, eng verschachtelt aneinandergelehnt, fast voellig ohne Wege und Plaetze. Nach aussen glatte, geschlossene, abweisende Mauern schuetzten die hier lebenden Menschen vor Hochwasser, wilden Tieren, Wind und Wetter. Fuer Pluenderungen angreifender, kriegerischer Voelkergruppen findet sich in der langen, ca 1000jaehrigen Geschichte der Stadt kein Anhaltspunkt. Zugang zu den Wohn- und Kultraeumen war fast ausschliesslich ueber die Flachdaecher moeglich. Kantige Holzleitern konnten in Notsituationen eingezogen werden. Der Einstieg an der Suedseite der Gebaeude diente gleichzeitig als Rauchabzug fuer die Feuerstelle. Mellaart deutet etwa die Haelfte der ausgegrabenen Haeuser als Kultstaetten. Sie waren besonders sorgfaeltig mit abstrakten, an Kelims erinnernde Wandmalereien, Gipsreliefs, Skulpturen und Tierschaedeln mit maechtigen Gehoernen ausgestattet. Einrichtungen fuer Tieropfer wurden allerdings nicht gefunden. Wie sollten sie die schweren Tiere auch ueber die Daecher hereingebracht haben, ueberlege ich. Ob damals der Unterschied zwischen Wohn- und Kultraeumen schon gemacht wurde?

Dieser Wind! Jetzt im April macht er mich frieren. Wie angenehm muss er im heissen Sommer sein. Sicher spielte sich ein grosser Teil des alltaeglichen Lebens auf den Daechern ab. Noch heute sitzen ja die Menschen dieser Gegend dort oben, handarbeiten, reden, betrachten schweigend das Leben, das sich unter ihnen und um sie herum abspielt. Diese Vorstellung ist mir nah. Suche doch auch ich gern Plaetze mit Ueberblick ueber die Umgebung. Hier aber liege ich immer noch am Boden, im Gras des alten Stadthuegels. Ploetzlich fuehle ich mich allein, fast wie verloren in den Tausenden von Jahren unserer Geschichte, bin zwischen die Welten geraten. Ich ahne mich als winzigen und doch wesentlichen Teil

des grossen Ganzen. Hier, mitten in der anatolischen Hochebene, umgeben von den gewaltigen Bergen und Vulkanen des Taurusgebirges ist mir die Idee der Goettin als Hervorbringerin, als Schoepferin und Urgrund von Welt und Kosmos fuehlbar gegenwaertig. Viel naeher als patriarchaler Geist, der den Naturkraeften den Krieg erklart hat, ist mir ein Weltbild, das diese heiligt und ehrt, das die den Elementen innewohnende Weisheit als Lehrerin fuer menschliches Handeln anerkennt. So viel habe ich vor der Reise gelesen, in den Textauszuegen gestoebert, die Renate uns geschickt hatte. Hier im Steppengras setzen sich die Versatzstuecke auf einmal zu etwas Greifbarem zusammen. Ich bin gluecklich, hier auf Fundamente meiner Frauenidentitaet gestossen zu sein. Zeigt doch die Geschichte Catal Hoeyueks ganz klar, dass es Frauen waren, die menschliche Kultur begruendeten. Sie haben als erste wilde Tiere domestiziert, mit dem kultivierten Anbau von Getreide Sesshaftigkeit moeglich gemacht.

Getreide wurde in den selben Tonbehaeltern gelagert, in denen die Tonfigur der gebaerenden Goettin, von zwei Leoparden flankiert, gefunden wurde. Das Getreide keimte waehrend der Lagerungszeit im Bauch der erdigen Gefaesse. Auch dies ein Aspekt der Leben gebenden Goettin. Es waren Frauen, die mit ihren eigenen Koerpererfahrungen des mondhengig wiederkehrenden Menstruationsbluts dem ewig kreisenden Rhythmus der sie umgebenden Natur am naechsten standen. Sie verkoerperten alle Leben gebenden und erhaltenden Kraefte der Natur. In allen Heiligtuemern Catal Hoeyueks fanden sich Symbole ihrer Macht. Schaedel von Geiern, Fuehssen und Wiesel, die in Darstellungen weiblicher Brueste gefunden wurden, bezeugen die enge Verbindung von Tod und Leben. So, wie die Frauen Neugeborenen durch ihre Nahrung Leben ermoelichten, bereiteten die dargestellten Tiere den Gestorbenen die Bedingungen fuer ein neues Leben, indem sie die unvergaenglichen Knochen von verwesendem Fleisch reinigten. Szenen und Motive, die sich mit dem Todesaspekt auseinandersetzten, wurden in den Kultraeumen an den Nord- und Ostwaenden, an denen auch die

Toten begraben wurden, dargestellt. Abbildungen von Geburten befanden sich an den Westwaenden. Sicher deutet auch die rituelle Nutzung von Rotocker symbolisch die Kraft des ueber den Tod hinaus Leben gebenden Blutes der Frauen an.

Aus endlos weiten Fernen tauchen meine Gedanken auf. Ich bin ruhig geworden. Waehrend all dieser Ueberlegungen hat sich fuer mich eine Verbindung hergestellt. Im letzten Sommer ist mein Vater gestorben. Die langen Wintermonate vor unserer Reise waren fuer mich schmerzhaft Auseinandersetzung mit Trauer, Tod, Unwiederbringlichkeit. Ganz tief hatte ich mich in finsternen Depressionen verloren, mich fast voellig von allen sozialen Bezuegen abgetrennt, eine jahrelange Beziehung aufgegeben, unfaehtig, am Leben teilzunehmen.

“Mich hat die Atmosphäre dieses Ortes gefangen. Alle meine Sinne sind weit offen. Waehrend ich planlos das Gelaende durchstreife, entdecke ich erst einen, dann immer mehr Obsidiansplitter in der frisch aufgeworfenen Erde der vielen Maulwurfshuegel.”

Wie gruendlich haben wir diesen schwarzen, erdig schweren Todesaspekt der ganzheitlichen Goettin aus unserem heutigen Denken und Leben ausgeschlossen! Wie fremd ist uns das Wissen und Akzeptieren geworden, dass Sterben in allen seinen Formen Grundbedingung fuer das Entstehen jeden neuen Lebens ist. Wie weit haben wir uns von unseren natuerlichen Lebensgesetzen entfernt. Wohin soll uns unser patriarchaler Allmachtsglaube noch fuehren, der sich anmasst, Natur beherrschen, Tod ueberfluessig machen zu koennen und uns damit immer bedrohender vom Wesentlichen abtrennt? Die Menschen unserer Fruehgeschichte sahen sich noch als Teil einer ihnen heiligen Natur. Sie verehrten sie in all

ihren Erscheinungen. Tod fuehrte immer wieder zu neuem Leben durch die Urkraft der Grossen Goettin, die ueberall erfahrbar war. Religion war ritualisierter Alltag, zugaenglich fuer alle. Sind es nicht auch heute noch eher Frauen, die “patriarchalen Fortschritt” nach dem Nutzen fuer gegenwaertiges und zukuenftiges Leben hinterfragen?

Ploetzlich spueren ich es ganz deutlich: Das Schwarze der vergangenen Monate beginnt, einem lebendigen Rot zu weichen. Es tut mir so unendlich gut, mich ganz langsam, im Kreis der Frauen unserer Reisegruppe, diesem neuen Lebensgefuehl zu oeffnen. Unserem selbstbewussten Leben als Frauen des 20sten Jhds fehlen die Fundamente? Nein, sie fehlen nicht, sie wurden uns nur von patriarchalen Geschichtsschreibern vorenthalten, die so selten den Blick fuer das Wesentliche hatten und auch heute noch nicht haben! Das spueren ich deutlicher als je zuvor. Wut kommt hoch und gleichzeitig Lust, nach verschuetteten Resten einer Geschichte zu suchen, die mir Basis sein kann, Urgrund und Anknuepfungspunkt fuer die Suche nach meiner Identitaet als selbstbewusste Frau (Ana-dolu?) mitten im “Exil des Patriarchats”. Nach der langen Zeit, in der ich mich so voellig allein gefuehlt habe, so leer und wertlos, entsteht in mir ein kraftvolles Bild. Sehnsucht nach einer Gemeinschaft mit Frauen beginnt zu wachsen, in der es moeglich ist, auch ueber die Reisezeit hinaus, nach den “Spuren der Goettin” zu suchen, in ihrem Sinne miteinander zu arbeiten und zu leben, miteinander Staerke zu begruenden, zusammenzutragen, um so effektiver nach aussen wirken zu koennen.

Zu neuem Leben erwacht, voller Neugier, wohin die gerade erst begonnene Reise mich noch fuehren wird, kann ich Abschied nehmen von meinem geschuetzten Platz am Osthang des alten Stadthuegels von Catal Hoeyuek. Jetzt freue ich mich, dem Wind entgegen, in den Kreis all der lebenswerten Frauen unserer so bunt gemischten Reisegruppe zurueckzukehren.

P.S: Informationen zu einem Kooperationsprojekt der Insel/VHS Marl und VHS Schwerte, Tel: 02365/14002

FEDERAL ALMANYA'DAKİ ANADİL/TÜRKÇE EĞİTİMİNE İLİŞKİN TEZLER/GÖRÜŞLER

Mevlüt Asar

I. GÖÇMENLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKARI

Eğitim politikaları ülkelerin veya devletlerin izlediği genel politikadan ayrı düşünülemez. Bu durum F. Almanya'daki göçmenlere yönelik eğitim politikaları için de geçerlidir. Bu politikayı bugüne değin belirleyen - göçmen işçileri sadece bir işgücü faktörü olarak gören - istihdam politikasıdır. Buna bağlı olarak, yabancı işçi çalıştırma (göç) süresinde yabancılara karşı izlenen eğitim politikalarına bakıldığında üç yaklaşım - ki bunlara varsayım (=hipotez) da diyebiliriz - gözlemlenmektedir:

1. Kültürü ve Dili Muhafaza Hipotezi:

Göçmen işçilerin ülkelerine geri gönderilmesi politikasını yansıtan bu hipotez; ayrımcılığı temel aldı ve ulusal sınıflar; uzun süreli hazırlık sınıfları ve anadilde dersler gibi uygulamalarla geriye dönüş eğilimlerini destekledi.

2. Dil ve Kültür Eksikliği Hipotezi:

Yabancı işçiler - en azından bir kısmına - ekonominin her zaman gereksinimi olacağı anlaşıldığında, yani "konuk işçiler" kalıcı göçmenlere dönüşünce "entegrasyon" modelleri öne çıktı, özellikle yeni kuşakların entegre edilemeyişi, onların "dil ve kültür eksiklikleri"ne bağlandı. Hazırlık sınıflarının, anadilde derslerin kaldırılması (öğrencilerin anadil ve kültürlerinin devreden çıkartılarak) ve Almanca'ya, Alman kültürüne ağırlık verilmesi yoluyla okula "uyum" sağlatılmaya çalışıldı.

Bir ucu ayrımcılık diğer ucu asimilasyon olan bu politikalar, "entegrasyon" sloganı altında 80'li yılların ortalarına değin geçerliliğini korudu.

Göçmenlerin ve çocuklarının "gösterilen onca çabaya rağmen entegre edilemedikleri" gerçeği ortaya çıkınca; yeni nedenler aranmaya başlandı ve yabancıların "kültürleri" keşfedildi. Artık herşey "kültür"le açıklanmaya başlandı. Şayet yabancılar Alman kültürüne "entegre" olmak istemiyorlarsa, kendi "getto"larına çekilip istedikleri gibi yaşayabilirlerdi. Almanlar bunu anlayışla karşılamalıydılar, çünkü artık "çokkültürlü" bir toplumda yaşanıyor. Bunun eğitime yansımaları olarak da "çok-kültürlü öğrenim" anlayışı gündeme geldi.

Ne var ki, kültürü statik bir olgu olarak gören ve "eşitliği" sadece "kültürel düzeyde" algılayan ve "tolerans"ı öne çıkaran bu anlayışın "göz boyamak"tan başka bir anlamı yoktu. Bunu gören bir kısım eğitim bilimciler, kültürel gelişmeye ve etkileşime açık "Enterkültürel Eğitim" (=kültürlerarası eğitim) kavramına yöndiler.

Giderek güncellik kazanan enterkültürel eğitim anlayışının esaslarını şöyle özetleyebiliriz:

1. Çeşitli/farklı kültürlerin (yada kültürel azınlıkların) toplumdaki varlığının tanınması Enterkültürel Eğitim'in sadece önkoşuludur. Öğretim plan ve programlarında da bu azınlıkların dil ve kültüre ilişkin insan haklarının dikkate alınması gerekir.

2. Göçmen azınlıkların dil ve kültür haklarının tanınması onların okullardaki dil ve kültürlerinin konumunun, ana-baba ve yabancı öğretmenlerin katılım hakkının eşitlik bağlamında yeniden belirlenmesini gerektirir.

3. Enterkültürel Eğitim, göçmenlerin

yaşamını belirleyen yasal-sosyal ve politik koşulları göz ardı etmez. Yani: a) F. Almanya hükümetlerinin etnik azınlıklara karşı izlediği politikaların insan haklarına aykırılığını, b) Göçmenlerin kültürel ırkçılık ve diskriminasyon yanında, c) Kurumsal ve bireysel ırkçılıkla karşı karşıya oldukları gerçeğini yadsımaz ve eğitimde dikkate alır.

Irkçılığa karşı, evrenseli temel alan bir eğitimin istekleri ise şunlardır:

* Öğrenim süreçlerinin birlikte, ama karşılıklı öğrenim ilkesine dayalı olarak organize edilmesi;

* Kültürler arasındaki hiyerarşinin kaldırılarak, öğrencilerin kendine özgü bir kültürel kimlik geliştirmelerine olanak sağlamak ve destek olmak;

* Bir başka anadilin bilinmesini bir eksiklik/engel olarak değil ikidilli bir eğitim için bir şans olarak algılamak ve teşvik etmek.

II. ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUMLARDA DİL EĞİTİMİ VE ANADİL

Çokkültürlü toplumlarda dil eğitiminin nasıl olması gerektiği tartışmasına girmeden önce dil ile kültür arasındaki önemli ilişkiye değinmekte yarar var.

Dil Kültür İlişkisi: (1)

1. Dil ile kültür arasında doğrudan bir bağlantı vardır: Kültürel yetenekler, beceriler, değer yargıları ve yaşam biçimleri ifadelerini (başka şeylerin yanında) söz konusu ulusun/azınlığın dilinde bulurlar.

2. Dil insanlığın kazanımlarının ve deneysel (bilgi) birikimlerinin genç nesillere aktarıldığı bir iletişim aracıdır.

3. Toplumsal ilişki ve süreçlerin analizinin (çözümlemesinin) yapılabilmesi, eleştirel biçimde algılanabilmesi dilin çok iyi düzeyde bilinmesine bağlıdır.

4. Dile aktüel düzeyde hakim olunması, aktüel kültürün anlaşılmasını ve özümsemesini kolaylaştırır.

5. Dilsel düzeyde algılanıp analizi yapılmayan kültürel içerikler (değerler) köksel (asil) işlevlerini yitirirler ve içleri boşalarak yozlaşırlar.

Çokkültürlü toplumlarda izlenen dil-kültür politikalarını bu ilişkiler çerçevesinde değerlendirmek gerekiyor:

Dil-Kültür ve Politika:

Bir toplumun çokkültürlülüğü kendisini somut olarak çok-dilli olmasında gösterir. Her dil taşıdığı kültürün özgün yanlarını sergiler. Devletlerin toplumdaki dillere karşı izlediği politikalar o devletin demokrasi ve çoğulculuk anlayışının da bir göstergesidir.

Bu açıdan bakıldığında çok kültürlü ülkeler olan; geldiğimiz Türkiye ile yaşadığımız Almanya'nın temel insan haklarına ve çocuk hakları bildirgesine saygı göstermediklerini saptıyoruz. Bu özellikle anadil konusunda çarpıcı bir biçimde kendini gösteriyor. Çocuğun kendi anadilini öğrenme hakkı (örneğin Türkiye'de Kürt çocuklarının Kürtçe'yi öğrenmelerinin yasak olması gibi) ya hiç tanınmıyor yada F. Almanya'daki gibi "eşit değerli" görülmeyle kısıtlanıyor. (Anadil derslerinin - sadece resmi dillerin anadil olarak tanınması bir yana - "tamamlayıcı dil" yada "yabancı dil" kavramı altında verilmesi bunu açık biçimde yansıtıyor.)

Anadil/kültüre karşı izlenen bu tutumun, politik yorumunu yaparsak, şunları söyleyebiliriz:

1. Bir insanın kimliğinin oluşum süreci anadilinde gerçekleşmektedir. Toplumdaki kültürel/etnik azınlıkların anadillerinin dışlanması (yasaklanması) o kökenden gelen insanların baskı altında tutulması, kültürel kimliklerini geliştirmelerinin engellenmesi demektir.

2. Türkiye ve F. Almanya gibi çok-

kültürlü toplumlarda kültürel çeşitliliğin/farklılığın, "tek ulus, tek kültür, tek dil" sloganı ile baskı altına alınması (her iki ülke tarihinde de büyük kıyımlara, acılara yol açmış, olan ve günümüzde de sürdürülmeye çalışılan) milliyetçi/ırkçı ideolojilerin geçerli olması/teşviki anlamına gelir. Kültürler veya kültürler arasındaki farklar, geriliği/ileriliği yada üstünlüğü/düşüklüğü belirleyen unsurlar değil; aksine dinamik bir etkileşim içinde insanlık kültürünü geliştiren boyutlardır.

3. İnsan haklarını gerçekleştirme hedefleyen bir toplum/devlet, içindeki tüm azınlıkların anadil hakkını güvence altına alarak, özerk bilinçlerin ve kişiliklerin oluşmasına olanak sağlamalıdır. Hiçbir azınlığın kültürü ve dili aşılanamaz/diskirime edilemez. Bir kültürel/etnik azınlık, ortak-kültürel süreçte kendi dilini kullanma ve geliştirebilme olanağı bulunduğu ölçüde kültürler arası etkileşime katkıda bulunabilir.

Bu gerçeklerden, çokkültürlü toplumlarda izlenmesi gereken eğitim ve öğretim politikalarına ilişkin olarak şu sonuçlar çıkmaktadır:

Çokkültürlü toplumlarda dil eğitimi:

1. Çokkültürlü bir toplumda yaşam, iki-dilli (=bilingual) eğitimi gerekli kılıyor.

2. Demokratik ve insancıl bir eğitim konseptinde genelde iki-dilli eğitimin özelde anadil eğitiminin içerikleri belirlenirken toplumdaki kültürler mutlaka dikkate alınmalıdır.

3. İki-dilli eğitim ancak iki dilin de eğitim kuruluşlarında aynı zaman ve değerde öğrencilere (zorla öğretilmesi ile değil) sunulması ile gerçekleşebilir. İki-dilli eğitim, çokkültürlülüğün getirdiği avantajlar/şanslar yanında, çeşitli sorunları da birlikte getirir. Eğitim programları bunu dikkate almak zorundadır.

4. İki dilli eğitimin çocuğun sırtına yük olmadan, onun şansını çoğaltacak, yani optimal bir biçimde gerçekleşmesi aynı zamanda iki dilin yazı sistemlerinin koordine edilmesine; dil yapısının öğrencilere - iki dil arasında - karşılaştırma yapma olanağı sağlayacak yönde "basit"leştirilebil-

mesine, okuma yazma yöntemlerinde uyum sağlanmasına; okuma-yazma ve öğrenim süreçlerinde işlenen içeriklerin (konuların) çokkültürlülüğü yansıtabilmesine ve eğitimcilerin, dilbilimcilerin hatta psikologların diyalog içinde çalışmasına bağlıdır.

5. Öğretmen yetiştiren yüksek okulların, meslek içi eğitim kurslarının çokkültürlü toplumun ve iki-dilli eğitimin isterlerine göre düzenlenmesi de öncelikle yapılması zorunlu işlerden birdir.

III. ANADİL (Türkçe) DERSLERİNİN HEDEF VE AMAÇLARI

Enterkültürel Eğitim ve bunun bir parçası olan iki-dilli eğitim "çocuğun konumu"ndan yola çıkan bir pedagoji anlayışına dayanır, Enterkültürel nitelikte bir anadil dersinde uygulanacak didaktik, metodik konseptlerin geliştirilebilmesi için çocukların yaşam ve öğrenim koşullarının iyi tanınması gerekiyor. Bu açıdan yapılacak analizler şu gerçekleri ortaya çıkaracaktır:

Göçmen çocuklarının eğitim ve öğrenim koşulları:

1. Göçmen çocukları genelde yer yer birbiriyle çatışan üç ayrı kültür sisteminin etkisi altında yaşamaktadırlar: Alman kültürü, Göçmen (alt) kültürü

"Göçmen çocukları ne çoğunluk toplumunun ne kendi azınlık toplumunun (ailesinin) yaşamına tam olarak katılabiliyor ne de kendilerini rahat hissediyorlar. Böylece yurtsuzluk ve yönsüzlük duygusu daha da gelişiyor."

ve Türkiye kültürü. Bu durum bir yandan onların deneyim alanlarını zenginleştirirken öte yandan her üç

kültüre ilişkin deneyim ve bilgi (öğrenim) eksiklikleri ortaya çıkmaktadır. Bu da çocukta nereye ait olduğunu bilememe duygusu (oryantasyon yokluğu) ve kişilik gelişiminde sorunlar yaratıyor.

Göçmen çocukları bu yüzden hem (ana-babalarının) geldikleri hem yaşadıkları ülkede kendilerini "kimliksiz" ve "yabancı" hissederken; "yabancı"larla birlikte yaşamak Alman çocuklarında tam tersine "ben" ve "biz" bilincinin güçlenmesine yol açmaktadır. Göçmen çocuklarının itildikleri kimlik krizi bir yanda; güçlenen ve yabancıları dışlayan bireysel ve kolektif Alman kimliği öbür yanda toplumsal bir çatışma potansiyeli oluşturuyor.

2. Göçmen çocukları hem kendi toplumlarının (ailelerinin) hem de Alman toplumunun ölçü ve değer yargılarına uymaya zorlanıyorlar. Bu çocukta ruhsal bunalımlara yol açtığı gibi, yaşamı dayanılmaz kılan, öğrenimi güçleştiren bir faktör oluyor. Oysa Alman arkadaşları belli oranda kesinlik kazanmış, toplumca hoşgörülen değer ölçüleri ve yargı sistemleri içinde büyüyorlar. Buna uymayan, ters düşenleri yani "farklı" olanları kendilerinden saymıyor, kabullenmiyorlar. Doğal olarak bu yabancı öğrencilerin diskimine olmasını birlikte getiriyor.

3. Deneyim kazanmanın ve bilgi edinimin daha çok dil yolu ile gerçekleştiğini söylemiştik. Göçmen çocukların Almanlardan isole yaşantısı dilsel ilişkiyi azaltıyor. Böylece Almanca dilini yeterince öğrenememeleri yanında göçmenlik koşullarında anadillerini de geliştirememeleri "yarım dillik"e yol açıyor. Sonuç; göçmen çocukları ne çoğunluk toplumunun ne kendi azınlık toplumunun (ailesinin) yaşamına tam olarak katılabiliyor ne de kendilerini rahat hissediyorlar. Böylece yurtsuzluk ve yönüzsüzlük duygusu daha da gelişiyor.

Hem öğrenimin nesnesi, hem de öğrenim aracı Almanca olan bir okul sisteminde başarısızlık ve buna bağlı olarak öğrenimde isteksizlik kendini gösteriyor.

Bu koşulları dikkate alınması gere-

ken bir anadil dersinin temel hedefleri ise;

* göçmen çocuklarının kültürel ve bireysel kimliklerinin oluşum sürecini desteklemek,

* başka kültürlerle, inançlara karşı hoşgörü ve saygı duymayı öğretmek,
* kendi öz-kültürü içinde iletişimde bulunabilme yeteneğini geliştirmek,
* Toplumda karşılaştıkları bireysel ve kurumsal ayrımcılığa (ırkçılığa) karşı koyabilme becerisini geliştirmek olmalıdır.

IV. ANADİL (TÜRKÇE) ÖĞRETMENLERİNE DÜŞEN SORUMLULUK

Gerek Enterkültürel Eğitim konusunda gerekse İki-dilli Eğitim konusunda halen görevde olan anadil/Türkçe öğretmenlerine de birçok sorumluluk ve görevler düşmektedir. Ancak, öğretmenlerin sorumluluğuna geçmeden onların F. Almanya'daki konumunu kısa da olsa betimlemekte yarar var:

Öğretmenler, Türkiyeli göçmen aydınlar arasında sayısal olarak en büyük grubu oluşturuyorlar ve icra ettikleri meslek açısından azınlığın kültür yaşamına biçim verebilme/etkileme gibi bir beklentiyle karşı karşıyalar. Ancak bu beklentiye tam olarak karşılayamıyorlar. Bunun önemli nedenlerinden biri, çoğunluk toplumunun yabancı öğretmenlere oldukça pasif roller tanıdığı olmasıdır. Ayrıca öğretmenlikten uzak kalmış olma, dil sorunu, yükselme şansı olmayışı, çalışma koşullarının ağırlığı gibi faktörler de Türkiyeli öğretmenlerin mesleki niteliklerini, çokkültürlü bir toplum gerektirdiği öğretim/editeyi gerçekleştirecek biçimde geliştirmeye ilgi duymamasına yol açmıştır.

Öteyandan öğretmenlerin görevinin, - yabancıları "en altta" olan statüsünün değişmemesi için - yaşamla bağlantısı olmayan, gerçeklikten uzak içerik ve yöntemlerin öğretilmesine indirgenmesi onların kültürel işlevlerini daha da azaltmıştır. Şartları zorlayan, verilen işlevi aşmaya çalışan, eleştirel öğretmenler ise eğitim müfettişleri, okul müdürlerince teşvik görmek bir yan, çoğu kez

"istenmeyen adam" ilan edilmişlerdir. Bütün bunlar Türkiyeli öğretmenlerin yönlendirici gücünün azalmasına sorunların bilincine yeterince varamamasına yol açmıştır.

"Diyaloğa dayanan ortak kültürel pratiğin yeni bir biçimi olarak, Enterkültürelilik öğretmenleri; çokkültürlü bir okul yaşamının isterlerini karşılayacak yeni bir meslek anlayışı geliştirmeye zorluyor"

Ancak bu tüm Türkiyeli öğretmenlerin çoğunluk toplumunun istemleri doğrultusunda hareket ettiği yada kendisine verilen "pasif" role karşı çıkmadığı anlamına gelmiyor. Bireysel ve mesleki gelişmeye kapalı, çokkültürlü bir toplumda yaşamının ve göçmenliğin getirdiği sorunlar ve çözümleri üzerinde kafa yormayan öğretmenler olduğu gibi; sayıları azınlıkta olsa da sosyal anlamda bilinçli ve angaje öğretmenler de var. Bunlar toplumsal ve eğitsel gelişmeleri yakından izleyerek, sosyal, politik ve eğitsel koşulları değiştirmek yolunda uğraş veriyorlar.

Diyaloğa dayanan ortak kültürel pratiğin yeni bir biçimi olarak "enterkültürelilik" öğretmenleri; çokkültürlü bir okul yaşamının isterlerini karşılayacak yeni bir meslek anlayışı hatta yeni bir öğretmen kimliği geliştirmeye zorluyor. Bu da herşeyden önce eleştirel ve özeleştirel bir sorgulama/hesaplaşma yoluyla kendi kültüründeki ve meslek anlayışındaki eskimiş unsurları, gelenekleri bir yana bırakmakla mümkündür. Bunun için de büyük bir irade gücü yanında mesleki ve milli dargörürlükten kurtulmak; örgütlü çalışmalara katılmak gerekiyor.

Dipnot:

(1) = Bak: H. Essinger, O. Bilge Kula "Pädagogik als interkultureller Prozess", Migro-Verlag, 1987

NİGÂR HANIM'DAN BU YANA

Çiğdem Durmuşoğlu

Nasıl okumalı? Sanatçının, yazdıklarından yaşadıklarına mı gitmeli, yoksa yaşadıklarından yazdıklarına mı? ikisine de yanlış denecek biliyorum. Kurgulanan dünyayı, kendi gerçekleri içinde algılamam öğütlenecek belki de... Ama ben Tomris Uyar'ın öykülerini elime aldığımda, hep günlüklerini de düşünmeye başlıyorum. Okumalarımında bu ikisi, birbirlerine eşlik ediyorlar çoğunlukla.. Kötü de olmuyor. Aynı "an"ın, bir çok kez nasıl yaşanabileceğinin görülebilmesi bakımından, ilginç bile sayılabilir tutunum.

Kim Tomris uyar? Öykücü, günlük yazarı ve çeviri ustası. Kitaplaşan öykülerinin: ilki 1965 tarihli. En eski günlüğü ise, 1975 yılında kaleme alınmış. Zaman dizimi bakımından, öykülerden sonra gelen günlükler, sanatçının yazmayı nasıl yaşama biçimine, yaşamayı da yazma biçimine, dönüştürdüğünü göstermekte işte bu yüzden onu anlatmaya günlüklerinden başlamak gerektiği inancındayım.

Günlükleri toplayan ilk kitabın adı Gündökümü 75. Gündükümü 75'te okuru, yazarın kendine koyduğu sınırlamalar bekliyor. "Kolay anlaşılır olma özrüyle kolaya kaçmadan, kaytarmadan, yazdıklarını çoğaltmadan" dile getirme kaygusu. Sonra "taze duyguları, taze sözlere aktarma" çabası... Bir de sorgulamalar var ki, bunlar onun -yazdığı ne olursa olsun gösterdiği titizliğin temelini oluşturmakta; "Bunu yazmam neyi değiştirdi? Ya ben şunu yazmadan edebilir miydim? Gerçekten? I" sözleri... Evet Uyar'ın her satırı, zorlu bir iç-denetimden süzülerek ulaşıyor okura.

Gündökümü 75'i kuran bu iç-denetim, son günlük tamamlandığında yer yer kırılmış. Örneğin ilkinde sevilen bir varlığın kaybı, sağlıklı ama uzak bir tutumla dile getirilmiş. Bir başkasının açısı gibi. Bu, 1985-1988 yıllarında yazılanlarda yok. Sadece,

yitirilenlerin yerlerinin hep boş kalacağını bilmekten doğan acılar karşınızdakiler. Hepsi de sakınıl- amadan anlatılmış. Yaşananların tüm kuralları, denetimleri aşır, yazın-sallaşmasıyla yüz yüzesiniz.

Yaşamla yazının böylesine beraberliğini saşlayan kuşkusuz Uyar'ın kimliği. Günlükler, bu kimliğin temel çizgilerini, belirgin biçimde ortaya koymakta. Şimdi bakalım, dünden bugüne neleri, nasıl taşımış sanatçımız:

Öncelik, dede Trabzon mebusu Süleyman Sırı Bey'in İsvirce'ye hukuk öğrenimine yolladığı baba Fuad Gedik'in. Fuad Gedik Ahmet Rasim, Fatih Rıfki, Şükrü Kaya, Süleyman Nazif'in yer aldığı bir ortamda büyümüş. Onların etkisiyle önce edebiyata, sonra felsefeye sarılmış. Daha on sekizinde Aşkı memnun okoyup, Halit Ziya'ya mektuplar yazmış. Seçtiği eş de kendisi gibi hukukçu olmuş. 6.Nisan 1976 tarihli günlük, Moda Deniz Kulübü'nde, gizliden gizliye Nazım dinleyen eşi dostuyla dolanan, sonra küçük kızının elinden tutup Cevizlik'e yönelen genç anneyi çıkarıyor karşımı-

za. Aile dostları arasında Yahya Kemal'e Reşat Nuri Güntekin'e, Peyami Safa'ya, Yusuf Ziya Otaç'a ratslıyoruz. Annenin babası diş doktoru. Boş vakitlerini, torununu alarak simemalarda geçiriyor. Birlikte yedişer kez seyredilmiş Karnaval Kızı Lili ve İnsanlık Suçu gibi filmler var. Toruna, anneyi ürküten sorular sorduran Acı Pirinç'le, Şehirde Korku'yu da unutmamak gerekir. Bütün bunlara, Arnavutköy Amerikan Koleji ve İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'nde tamamlanan eğitim de eklenince, sanatçının yaşamını yönlendiren yazgı belirlemiş olacaktır. O, bu birikimi, kendi okuyacağı kitaplar, seyredeceği filmler, yapacağı çeviriler, yazacağı günlük ve öykülerle günümüze ulaştıracaktır.

Yakın çevresi kadar, doğup büyüdüğü kent de etkilemiştir Tomris Uyar'ı. Günlüklerin tümü "İstanbul" ve "İstanbullu oluş"un getirdiği yaşama biçimi yöresinde döner. Her semt, kendine özgü yanı ve insan yapısıyla karşımıza çıkar. Rıza Paşa yokuşundaki esnaf "alacakları eşyanın seçimini, mağaza sahibine bırakan dar gelirli ailelere ilişkidir. Burada trikocular, döşemeciler, plakçılar bölgelerini ayırmışlardır. Yokuştan Sirkeci'ye üç kestirme sokak iner." Sultanahmet'e çıkan yol başka bir dünya, Aksaray'a giden de." der yazar. Köprü'nün Galata yakasını tekdüze, batılı, iki oda bir sefa kolaylığında bulur. Galata, artık Şişli'ye yayılan şımarık batı-pazarını beslemektedir... Sanırım, bu tür gözlemlerin engüzeli, 27.Nisan 1988 tarihini taşıyan "Pasaj Yok" yazısı. Yazı, Çiçek Pasaja'nın onarım gördüğü günlere ilişkin. Pasaj'da biraz hüznüyle ısmarlanan, arnavut ciğeriyle cacığın ardından, geçmiş anımsanmış. Yirmi yılda, ülkemizde olup bitenlerin, yemek listeleri aracılığıyla değerlendirilmesi yapılmış. Sonuç a)Fiyatlar çok farklı b)Meze ve balık çeşitlerinde azalma var. Mezelerle balıklar Boğaz lokantalarına taşınmış. Kimini isteyen müşteri kalmamış, kiminin de parasını ödeyecek müşteri c)İnsanlar değişmiş. Dünyanın lokanta sahipleri, Pasaj'ı yaşatanın yiyeceklerin dışardan da getirilebildiği ortam ve ortamın insanları olduğunun bilincindeymişler d) Müşterilerin burada soluklandıkları da bir gerçekmiş.... Uyar, belirlememelerini sürdürür:

"Ahmet Haşim bir zaman, "Canan ki gündüzleri gelmez/Akşam görünür havz üzerinde"mi demiş, Orhan Veli hemen cevabı yapıpırtıyordu: "Canan ki Değütasyon'a gelmez/Çiçek Pasajı'na hiç gelmez."

Bahçet Necatigil, şiirine uygun dizleri yakalayabiliyordu:

"Siz kızarsınız başka, irin gibi yüzü,

*Çiçekçi kadın gelir.
Çopaltır bardaktaki hüznü
Uzattığı karanfil.
Sen küçük kız, ver bir gazete,
Hangisi olursa olsun,
Öperdim ellerini kötüye çekilmese,
Gençliğini satıyorsun."*

Necatigil'in ardında Tragedyalar'ın hava ve mekânını Pasaj'da bulan Edip Cansever görülüyor. Sait Faik ise her gün en azından kapıdan geçiyor. Sonra seyyar satıcılar, değişmez semt esnafı yerlerini almış ve yazar:

"Pasaj bu onarımdan sonra ölmü, dirilir mi, bilemem. İnsan ögesi yok olunca ayakta kalan bir mimari var mıdır?" diyor.

Tomris Uyar, mimari ile yaşama biçimini haklı olarak ayırmaz birbirinden. Söz gelimi çocukluğunun geçtiği Cevizlikteki kilisenin kulesi, değişen dünya içinde, "daha önce"yi duyarak, bugünü yaşatır çevresindekilere. Kalenin Bedenleri de buna benzer biçimde, gücünü Mardin Kalesi'nden alır. Yöredeki kahvede oturanları, giderek kalenin birer parçası olarak algılamamıza neden olur. Aynı görüntü içinde verilen kadın için: "Onun ne işi var burada?" dedirtir. Yazarın, en güzel öykülerinden biri olan Metal Yorgunluğu'nun Ferdi Bey'i için, ev aramaya cankurtaran'a gidişi de bu yüzdendir. Çevirilerde de tutum aynıdır. Edgar Alan Poe'den Türkçeleştirilen Kızıl Ölümün Maskesi'nde, Poe Çevirmek başlığı altındaki bölümde: "Usher'in portresinin Poe'nun otoportresi olduğunu anlamışım da, malikânenin portresinin de onun olduğunu anlayamamışım", diye yakınılır... Uyar bu konudaki yargısını, 23.Ekim 1987 tarihli günlükte: "Bir yeri gezenin, o yere özgü mimarının, insanların günlük yaşamını nasıl etkilediğini, karşılığında kendisinin ba yaşam dan nasıl etkilendiğini kavranması gerekir." biçiminde ortaya kor.

Çevre ve kültürel süreklilik, hep düşündürmüş yazarımızı. Sonuçta "bellek özürü" bir toplum olmamız beklendiği yargısına varmış. Bugünü kurtarma adına, dünden vazgeçişimizi ince bir alayla anlatmış. Aşıyan'ın bitmeyen onarımından, rastlantı sonucu ayakta kalan Kurt Kanunu'nun kapağını oluşturan İzmirdeki Saat Kulesi'nden, Nazım Hikmet'in şiirle-

rinde mekân olarak seçildiği için nasıl olup da kavuşturmaya uğramadığına şaşıttığı Haydarpaşa Garı'ndan söz etmiş. Öte yandan Hemingway ile Fritz Gerald arasındaki bir tartışmayı da anmadan geçememiş: Tartışmanın konusu, Balzac'ın romanlarında karşılaşılan bir taşra kentindeki katedral... Sanatçıların katedralin var olup olmadığını görmek için kente gidişleri ve onu anlatılan yerde, anlatıldığı biçimiyle bulmaları. Belediye başkanının, konuya ilişkin verdiği bilgi: Kenti yeni restora eden genç mimarlar, Balzac hayranıdır. Bu yüzden binayı, romandaki ayrıntılarıyla, anlatılan yere kurmuşlardır... Yazık ki bizim böyle bir fanteziyi yaşama şansımız yok. Aynı nedenle "Her on yılda bir, geçmişten bu yana süreklilik kazanan bir edebiyatı alaşağı ediyoruz. Köklerimiz, bizi yönlendiren ustalarla dünyadan aldığımız çeşitli etkilerin, varlığını unutup, her yeni olayı "ani bir patlama"ya yoruyoruz."Aranan kan bulunmuştur, ilgilenlere teşekkür ederiz."Diyen günlüğe hak vermemek elde değil.

Uyar'da kültürel süreklilik, beraberinde dil sorununu da taşır. 23 Ekim 1987 tarihli "yazma hastalığı başka, yazmayı uğraş edinmek başka", sözünü unutmayalım... Onun gibi yazmayı uğraş edinince de, temel sorunun dil olması kaçınılmazlaşıyor. Özellikle çeviriyle uğraştığında. Bakın Günlerin Tortusu'nun 146-147 sayfalarına: "Kesintisiz bir kültür ortamında yetişmiş bir yazarın, o toplumda artık günlük konuşmalara sinmiş bilimsel dili, bizim bu ortamdan yoksun, edebiyatımıza çok yabancı kalıyor", derken de, ".... ta baştan beri dilimiz taşıyamıyacağı kadar, ağır bir siyasal yükü kaldırmaya zorlanmıştır", cümlelerinde de söylediklerinin, paylaştığımız düşünceler olduğumu göreceksiniz. Dilin yaşayan yanı, günlük koşuşturmalar içindeki biçimi de ilgisini çeker sanatçımızın. Bir satıcının elindeki lâmacun kutusu üzerinde okuduğu "Seyyar Kebab Salonu" karşısında."Ne yaman bir dil kullanma yeteneği var halkın.... sözcükler ya da kavramlar kapma,özentili olduğunda bile bir tad var.Şakacılık, kendiyile alay, kendi dışındakilere bıyık altından gülme güdüsü." belirlenmesi, buna örnek gösterilebilir.

Şimdi yine "on yılda bir"e dönelim."On yılda bir" alaşağı edilen

yalnızca edebiyat mı? Uyar anlattığı 1970'li 1980'li yılların getirdikleriyle götürdüklerinin ayrımında.Bu zaman diliminde yaşanan belli başlı olayları -çoğu kez- radyo ve gazete haberleriyle vermekle yetinmiş. Ama kedinden ve yakın çevresindekilerden söz ederken herkesin genel sıkıntıları karşımızdakiler. Sadece kalın çizgiler yerine ince ayrıntılarla sergilenmişler. Sabahın erken saatlerinde çocuğunu okula göndereceği sırada, onun başına gelebileceklerden korkup, sırtına geçirdiği paltoyla, işlek caddeye kadar ardından giden tek anne, kuşkusuz kendisi değildi. Ya da 12 Eylül günü, radyodan Hasan Mutlucan'ın türkülerinin duyduğunda dudaklarından: "Anne galiba, askeri darbe oldu", sözleri dökülen tek çocuk, yazarın oğlu olamazdı. Sendika Üyeliği yüzünden mahkemeye verildiğinde, gittiği avukat tarafından, böyle bir davaya niye karıştığı kaba bir biçimde suçlamaya dönüştürülen aydın kimliği, toplumumuzda yalnızca bir kişiye aittir denilebilir mi? Değiştirmeye gücünün yetmediği bir dünyayı anlatıyor sanatçımız. Ama böyle bir dünyayı kabullenmediği de açıkça görülüyor.

Tomris Uyar'ın günlükleri, yavan, yalınkat bir aktarmacılıktan uzaktır. O, yazdıklarıyla çok boyutlu bir dünyanın eşliğine taşır okurunu. Aynı yazma biçiminde emek vermiş Neruda'lı, Anais Nin'li, Sylvia Plath'lı, V. Woolf 'lu bir dünyanın eşliğine... Bu dünya içersindeki kendi özel yeri ise; kitaplarında, adlarından sevgiyle söz ettiği dostları aracılığıyla anlatılıp, tamamlanır sanırım....Buarada, Batılı anlamda ilk günlüğümüzün, 1856-1918 yıllarında yaşayan Nigâr binti Osman'ın olduğunu; Nigâr binti Osman'ı Tomris Uyar'a ulaştıran yolda, günlükleri kitap haline gelmiş bir başka kadının bulunmadığını da unutmayalım. Nigâr Hanım'ın "Hayatımın Hikâyesi" adıyla yayımlanan, edebiyatımızdaki bu ilk günlüğünü Ankara'da bulamadım. Milli Kütüphanedeki tek nüshası da kayıpmış.

Okumalarınızda, yaşananarı arama fantezisinin ardına düşecek olursanız, aklınızda bulunsun, geriye yalnızca "süreklilik" savunucusu Tomris Uyar kalıyor.

AYŞE'NİN(Mİ?) MÜZİK KİTABI

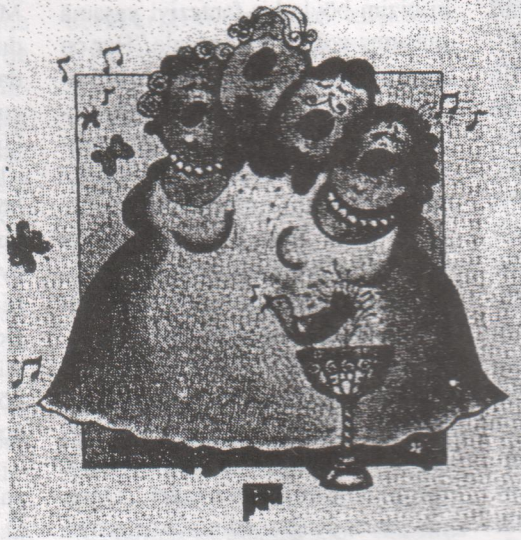
Hüseyin Akdemir

Bir müzik kitabı tanıtmak istediğim. Adı "Ayşe'nin Müzik Kitabı". Bu kitapta yüzlerce terimi tanıma olanağını buluyorsunuz. Ve bu tanımak eylemi ile müziğe, yani bu zengin ve olağüstü ses evrine katılıyorsunuz. Zaten, kitabın amacı da sanırım, bazılarımızca biraz bilinen, bazılarımızca da bilinmeyen bu müzik evrenini aydınlatmak.

Her yönüyle ilginç bir kitap. Örneğin kitabın basılıp yayımlandığı Pan Kitap, sanki insanlarımızın kendilerini sadece ansiklopedik bilgilerle sınırlandırmalarını protesto için yazılmış. Çok değerli bir müzik insanı olduğunu böyle bir kitap yayınlamak (müzik sanatı üzerine kitaplarında sadece bir örneği!) bir kez daha kanıtlayan Leylâ Pamir'i anlatmadan geçmeyeceğim.

Leylâ Pamir, İstanbul doğumlu. İstanbul Ünivesitesi'nde sanat tarihi, Münih ve Viyana Üniversitele-ri'nde müzikoloji ve tiyatro bilim okudu. 1968-69 yıllarında Heidelberg Devlet Konservatuvarı'nın yüksek bölümünden Prof.Schery'nin ustalık sınıfından ve piyano pedagojisinden mezun oldu. Müzik öğretmenliği, İstanbul Radyosunda solo piyano programları, F.Almanya radyolarında piyano programları, müzik üzerine çeşitli konferans verme gibi etkinliklerinin dışında birçok kitap ve müzik araştırmaları yayınladı."Ayşe'nin Müzik Kitabı"nı Leylâ Pamir, 11-16 yaş arasındaki Ayşeleri, Alileri düşünerek yazmış. Onları 1976 yılında yazdığı kitaptan biraz daha geliştirilmiş müzik bilgileriyle donatmak istemiş. Klasik Batı Müziği dünyasına bir gezidüzenlemiştir. Bitmesini istemediğiniz bir gezi. Ar-

AYŞE'NİN MÜZİK KİTABI LEYLÂ PAMİR

mis tapınağının nerede olduğunu bilmeyen bir turist reheberi gibi değil ama! Hiç bir ayrıntıyı gözden kaçırmayan özen gösteren bir müzik rehberi gibi, Ayşeleri, Alileri allerinden tutup gezdirmekte. Öyle bir yöntemi var ki Leylâ Pamir'in, Ünivesiteli Ayşe ve Alileri, müziği bilmek isteyen her yaşta insanı arkasına takamak zorunda bırakıyor.

**Klasik Batı Müziği
dünyasına bir gezi
düzenlemiştir. Bitmesini
istemediğiniz bir gezi.
Artemis tapınağının
nerede olduğunu bil-
meyen bir turist re-
heberi gibi değil ama!**

Müziğin doğuş bilgileriyle bu fantastik geziye başlıyorsunuz. Sonra

sırasıyla sesleri ve özelliklerini, çalgıların doğuşları ve özelliklerini, orkestrayı, müziğin yapısını, notaları, ilkçağ müziğini, ortaçağ müziğini, kısacası hiç bir zaman dilimini atlamadan, günümüze kadar geliyorsunuz. Sonra Türk bestecileri, Türk müzisyenleri. Türk Beşleri'nden Ferit Tüzen'e, İdil Biret'den Suna Kan'a, Leylâ Gencer'den Pekinel kardeşlere kadar herkesi yakından tanıyoruz. Geziniz bittiğinde artık müzik alanında hiç bir şeye yabancı kalmıyorsunuz. İlginç olduğu kadar, okuyucuyu da yormayan bir yöntemle yazılmış. Baştan sona kadar Ayşe ile Leylâ (Pamir) arasındaki bir diyalog espirisıyla yazılmış. Ayşe soruyor Leylâ da yanıtıyor.

Merak etmeyin, sizin de aklınıza takılan herhangi bir soruyu Ayşe, kitabını herhangi bir bölümünde sırası geldiğinde mutlaka soracaktır. Çünkü kitaptaki küçük Ayşe, her şeyden önce özgür ruhlu, uyanık, meraklı, etkin soruları sorabilen bir çocuk. Kendisine anlatılanları dikkatle dinliyor, sırasında eleştirisini keline göre yapabiliyor. Bazen verilen bilgilerin daha da genişletilmesini istiyor. Leylâ Pamir, kitabın başındaki giriş yazısını bir yerinde şöyle diyor:

..."Kitabı okurken, bir iki nokta üzerinde düşünmenizi istiyorum sevgili çocuklar. Müzik dünyasını büyük bestecileri, en küçük nota bilişimlerinden, mozaik parçacıklarından ne denli büyük ve derin yapıtları ortaya çıkarabildiler. Ve insanın başına döndüren bu yapıtları besteklerken de, ne büyük maddi sorunlar ve büyük güçlüklerle savaşmak zorunda kaldılar. Yarattıkları daha büyük bir özgüluğe vardıklarını, zihinlerinin daha da açıldığını hisse-

derek mutlu oluyorlardı...ilettiğim bilgiler, müzik dünyasına çok özetlenmiş bir kuşbakışıdır. Aslına bakarsanız, ele aldığım her konu üzerine kütüphaneler dolusu kitaplar yazılmıştır. Amacım, sizlere bu müziğin dünyasına ışık tutarak, daha derin ve ayrıntılı bilgileri edinmeniz için bir yol göstermektir.”

Kitabın sonuna Leylâ Pamir'in "Hayalimdeki sevgili Ayşe" başlıklı yazısı eklenmiş. "Bu deneli hoş sorular sorarak bana bu kitabı yazdırdığın için sana çok teşekkür borçluyum. Ancak, sadece kitap okuyarak müzik yaşamıyor ve yaşatılmıyor. Müzik herşeyden önce söylenir çalınır ve dinlenir. Ben de tabi senin bol bol müzik dinlemeni istiyorum. Yalnız sana burada önemli bir düşüncemi daha iletmek isterim. Bir müziği ilk kez dinlediğinde, bu müzik sana çok yabancı, yadırgatıcı ve anlaşılması zor gelebilir. Lütfen onu sevmedim diye hemen bir kenara koyma. Ben de böyleydim ilk zamanlar. Ancak göreceksin, sana zor gelen bir yapıtı bir çok defalar üste üste dinlersen, günün birinde bu yabancılık kaybolacak, bu müzik sana açılacak, gizli sırlarını ortaya dökecektir. Müziği ne kadar çok dinlersen, o kadar çok anlarsın. Bir de bakarsın ki artık hiç bir ayrıntı sana yabancı gelmiyor ve bu müzik artık senin bir parçan olmuştur.”

Önce okuyarak tanıma, sonra dinleyerek özümseme. Dinlerken anlarsınız; çünkü müziğin dili, ülke ayrımı, dil, din, ırk ayrımı tanımaz, bilmez. Müzik sanatıyla ilgili bu değerli kaynak kitabın, her aydın kişinin, her okuyan kişinin kitaplığında bulunmasını gereğinin yanında, her anne-babanın çocuklarına adayacağı en güzel armağandır bence. Ayşelerin, Alile-rin anne-baba, abi ve ablaların! Bu Kitabı sadece bilginiz olsun diye tanıtmadım. Mutlaka alın bu kitabı, mutlaka okuyun. Hem çocuklarınız öğrensin, hem de sizler. Kitaplığınızda roman bölümünün mutlaka bir başyapıtı vardır, şiir köşezinin de bir başyapıtı vardır. Alın bu kitabı da müzik kitaplarınızın arasına. İşte size zevkle okuyacağınız bir başyapıt. Hele bir de kitabın sonunda verilen listedeki plak ve kasetleri alıp dinlediğinizde, Hikmet Şişmek'in ya da Faruk Yenerin vereceği bir Müzik Konferansını kolaylıkla izleyebilirsiniz artık.

1 MAYIS

Ey işçi!

Bugün hür yaşamak hakkı seninken
Patronlar o hakkı senin almışlar elinden.
Sa'yınla edersin de "tufeyli"leri zengin.
Kalbinde niçin yok ona karşı yine bir kin?..
Rahat yaşıyor; işçi onun emrine münkâd;
Lâkin seni fakr etmede günden güne berbâd.
Zenginlere pay verme, yazıktır emeğinden.
Azm et de esaretbağı kopsun bileğinden.
Sen boynunu kaldır ki onun boynu bükülsün.
Bir parça da evlâtlarının çehresi gülsün.

Ey işçi!..

Mayıs birde; bu birleşme gününde
Bişüphe bugün kalmadı bir mani önünde...
Baştan başa işte koca dünya hareketsiz;
Yıllarca bu birlikte devam eyleyiniz siz.
Patron de fakir işçilerin kadrini bilsin
Ta'zim ile hörmetle sana başlar eğilsin.
Dün sen çalışırken bu cihan böyle değildi.

Herkes yaya kaldı, ne tren var, ne tramvay.
Sen unları hep kendin için şân-ü şeref say...
Bir gün bırakınca işi halk şaşkına döndü.
Ses kalmadı; her velvele bir mum gibi söndü.
Sâyende saadetlere mazhar beşeriyet;
Sen olmazsan etmezdi teali medeniyet.
Boyundan esaret bağını parçalara, kes, at!
Kuvvettedir hak. Hakkını haksızlara anlat.

(Aydınlık, 1 Mayıs 1923)

Yaşar Nezihe

İLK KADIN İŞÇİ ŞAİRİMİZ YAŞAR NEZİHE BÜKÜLMEZ

Sennur Sezer

Kadın haklarının dünü ile ilgili yazılarda sık sık aynı fotoğrafı görürsünüz: Çarşafli gencecik bir kadın. Adete bir genç kız. Ellerini bir masanın üstünde birleştirmiş, ya da bir elini şakağına dayamış. Yüzü gizli bir gülüşle aydınlanmış. Bu ilk kadın işçi şairimiz Yaşar Nezihe (Bükülmez)'dir. Yaşar Nezihe, kendi anlamına göre 1297 yılında doğmuştur. Bu bugünkü tarihe 1881/1882 olarak çevrilmiştir. Ölüm tarihinde de böyle bir karışıklık vardır: 1971 ya da 1972 yılında yaklaşık doksan yaşında ölmüştür. Yaşar Nezihe'nin yaşamını gerçek çizgileriyle saptamak zordur. İkinci şiir kitabı Feryatlarım (1924, 1984)'nın önsözünden sonra hayatı bölümünde, babasının o dönemin belediye örgütünde kantar memuru olduğunu söylüyor. Annesini altı yaşında yitirmiştir. "Dokuz yaşında idim: Babam yalvarmalarım ve komşuların ısrarı üzerine okumaklığıma bin müşkülât ile müsaade etmişti. (...) Üçüncü ayda babam, haftada iki kuruş olan mektep ücretini çok gördü, vermedi. Ben mektebe o kadar ısınmış, hocamı ve arkadaşlarımı o kadar sevmiştim ki onlardan ayrılmaya bilmem nasıl tahammül edecektim. Bir müddet, mektup parasını küçük ellerimin kazancı ile temin ve tedarik ettim. Öğle teneffüsünde oynamak üzere arsaya çıktığımız zaman ısırgan tohumu, ebegümece, dededen ve papatya çiçeği toplamaya, bunlardan demet yaparak satmaya başladım. Bu suretle elime geçen parayı mektebe veriyordum. Buna nihayet bir sene dayanabildim" diye anlattığı okul ile ilgili bilgiler, yine kendi el yazısıyla kaynaklık ettiği kimi incelemelerde "okula babasından gizli gittiği, babasının bunu öğrendiğinde onu evden kovduğu, bir süre komşularda

barındığı, bu yüzden eğitiminin yarım kaldığı" biçimini alır. Yaşar Nezihe Hanım, bu öyküde bir değişiklik yapmış, zaten acı olan öyküsünü daha sert çizgilerle anlatmak istemiştir. Ama bu öykülerden hangisini?

Acı biten bir aşk öyküsü, mutsuz bir evlilik, savaş yıllarının yoksulluklarıyla bir oğlunu yitiriş... Nakış, yapma çiçek üreterek geçinme. Darphanede işçilik. Kimi yardım kurumlarından yardım. Sabah, Terakki, Kadınlar Dünyası dergilerinde önce takma adla sonra kendi adıyla yayınlanan şiirler. Kadın haklarını savunma derneği (Müdaafayı Hukukî Nisyan Derneği) üyeliği. Aydınlik Degisi. Bu dergide yayınlanan işçi haklarıyla ilgili şiirler. İlk kitabı Bir Demet Menekşe (1915), ikinci kitabı Feryatlarım (1924) bu şiirlerin çoğunu kapsamaz. Kitaplarındaki şiirlerde biryesele duygular, ağdalı bir osmanlıca ve özentili bir biçimde verilmiştir. Arasına, kendi rahatlığıyla konuşur. Bu rahatlık 1919 (1335)'te Nazikter dergisinde yayınlanan "Ekmek ve Kömür ihtiyacı", 1923 mayısında Aydınlik dergisinde yer alan "I Mayıs", haziranda aynı dergide yayınlanan "Kızıl Güller" şiirlerinde görülür. Bu şiirlerde Yaşar Nezihe "kadınca bir sezgiyle kendi yazgısıyla işçi sınıfının yazgısının aynı olduğu gerçeğine varmıştır". 18 Eylül 1924'de, müretteplerin grevinde, onları destekleyen bir şiiri yayınlanır (Haber gazetesi) "Gazete Sahiplerine" başlıklı bu şiirde, işçilerin haklarını almadıkça bu grevin süreceğini söyler:

*"Yoksa bu grev böyle devam
eyleyecektir
Beş on kuruşa kimse boyun
eğmeyecektir".*

Yaşar Nezihe Bükülmez'in yaşam öyküsü, kimi kaynaklarda (Örneğin Kadın şair ve Muharrirlerimiz, Murat Uraz, Tefeyyüz Kitabevi, 1941) 1934/35 yıllarında son buldurulur. Belki de bunca zorluğa dayanamayacağı düşünülmüştür. 1948'de, kimi yazarlarla birlikte jübilesi yapılır. 1971 ya da 1972 yılında öldüğünde, Feryatlarım adlı kitabı ikinci baskı için bir matbaada beklemektedir. Bu bekleyiş 13 yıl sürer. Bu arada Yaşar Nezihe'nin mektuplaştığı bir "hayranına" gönderdiği, daha önce yayınlanmamış, şiirleri kaybolur. Kitap yayınlanabildiğinde yıl 1984'tür. Nizip Gazete ve Matbası sahibi Mehmet Sağlam, kitap yayınlandığında Yaşar Nezihe'nin öldüğünü bilmediğinden şunları yazar:

"Şairenin mektuplarından hatırımızda kaldığına göre kendisi Bükülmez soyadını almıştır. 1959 yılına kadar mektupları devam ettiğine göre en az 1959 yılına kadar (ki şairenin bu tarihte takriben 77 yaşında olması gerekiyor) yaşadığını, çeşitli mektuplarında da anlattığına göre hayatının sonuna kadar çile ve elemelerinin devam ettiğini, oğlu Vedat'ın da memur olduğunu ve sıkıntı içinde birlikte yaşadıklarını ve son günlerinde gözlerini kaybetme durumuna geldiğini, kalp kifayetsizliğini, tansiyon yüksekliği dolayısıyla ellerinin uyduğuna hatırlıyoruz. Oğlunu veya torunlarını bulmak ümidi ile yaptığımız araştırmalar da sonuç vermediğinden şairenin ve ailesinin akıbetini bilemiyoruz (28.1.1984)"

Yaşar Nezihe'nin ölümünü izleyen günlerde, Bekir Yıldız'ın şairi konu alan "Ölü Soğumadan" öyküsü mahkemeye verilmiş, mahkeme sonuçlanmadan af çıktığından, öykü

"tutuklu" kalmıştır.

Yaşar Nezihe Bükülmez ile ilgili yazılar çeşitli kaynaklarda karşımıza çıkar. Bu yazılarda tanıtılan Yaşar Nezihe Bükülmez, ana çizgileri aynı, yorumu farklı bir kişidir. Prof. Hüsrev Hatemi Çelebi Bizi Unutma (1990/İşaret Yayınları) adlı kitabının 64.sayfasında şairi anlatır:

"Benim yaptığım araştırma şu sonuçları verdi. Yaşar Nezihe Hanım Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'ya çektiği bir "açlıktan şikayet" telgrafı dolayısıyla göz altına alınıyor. Bu gözaltına alınma dolayısıyla adı "Sosyalist şair" oluyor. 1971 yılında Katkı Dergisi'nin Şubat sayısında Yaşar Nezihe Hanım hakkında şu sözleri okuyoruz: Yaşar Nezihe Hanımın okuduğu eserler: Tecvit, Karabaş, Mızraklı İlmihal, Tuhfe Vehbi, bir de Fuzuli" Yaşar Nezihe Hanım, şüphesiz ancak bu kitaplardan öğrenebildiği kadar Sosyalist olabilmıştır. Fakat sakın kendisiyle alay ettiğimi sanmayınız. Tam tersine bütün hayatını sefalet içinde geçirmiş ve o kadarcık olsun okuyabilmek için akıllar durdurucu fedakarlıklara katlanmış ve o devirde

*Vatan herabe, fakir millet aç sefil uryan
Bütün düşüncesi halkın biraz kömür ile nan (ekmek)*

diye şiirler yazmış bir kadın, elbetteki istihzaya müstehak değil, ancak saygıya ve takdire layık sayılabilir. O haliyle herhalde son derece sevimli imiş ama şüphesiz sosyalist değilmiş."

Hüsrev Hatemi, kuşkusuz, Bükülmez'in okumayı ve şiiri öğrendiği kaynaklara bakarak yargı veriyor. 1 Mayıs şiirinde uygarlığın gelişmesini, insanlığın mutluluğunu işçiye bağlayan, 1 Mayıs gününü bir genel işbirakımı gibi anlatıp:

*Ey işçi
Mayıs birde bu birleşme gününde
Bişüphe (kuşkusuz) bugün kalmadı
bir mani önünde
Baştanbaşa işte koca dünya
hareketsiz
Yıllarca bu birlikte devam eyleyiniz
siz
Patron da fakir işçilerin kadrini bil-
sin*

diyen, şiirini

*Boynundan esaret bağına parçala,
kes at
Kuvvettedir hak. Hakkını haksızlara
anlat*

diye bitiren bir şairin, bu satırları yalnız yoksulluk acılarıyla yazdığına inanılmaz. Kuşkusuz, 1. Dünya Savaşı'nın yokluk günlerini anlatırken de yalnızca yakınmaz; bu işle (iaşe) görevli bakanı da suçlar;

*Zavallı milletin aç karnı dört buçuk
senedir
İaşe meselesi hallolmuyor bu nedir
İaşe nazırı etrafa eylemesze niğah
Bu ihtikar edecek yakında milleti
tebah
Bakan yok esnafa vallahi yüzde bin
kazanır
Bu ihtikara millet ah nasıl dayanır.*

Ayrıca kimi kaynaklar, Yaşar Nezihe'nin Amele Cemiyeti (İşçi Derneği) üyesi olduğunu da belirtirler. O zaman, Hüsrev Hatemi'nin saptadığı telgraf, bilinçsiz bir telgraf değildir. Ama de yazık Yaşar Nezihe Bükülmez'in toplumsal içerikli şiirlerinin sayısı azdır. Dili, Kızıl Güllerdeki gibi açık değildir. Kızıl Güller, şairin acılarını, toplum acılarıyla birleştirmesinin, kendi kurtuluşunu toplumun kurtuluşuyla olanaklı görüşünün kanıtıdır:

*Sevmedim gülleri bu yolda yine
Öyle gül isterim ki gülmelidir.
Bana kardeşlik hissi vermelidir.
Koklamak güçtür harı (diken) gül
yerine.....
(..)*

*Gelcek nevbahara muntazırım;
Beklerim beklemekle müftehirim:*

*"Beşerin (İnsanlığın) kurtuluş
baharını ben" ...*

İnsanlığın kurtuluş baharını beklemekle övünen bir ozanı sevimli bulmak ama sosyalist saymak bir başka sevimlilik. Yaşar Nezihe Bükülmez, eğitimi ve sanat eğilimi ile kendini yetiştirmiş kadınlarımızın en yetkin örneklerinden. Bence edebiyatımız, özellikle toplumcu gerçekçi edebiyatımız açısından yeniden değerlendirilmesi gerekli bir ozandır. İlgilenenler için şu kaynakçayı verebilirim:

- 1) Türk kadın şairleri, Taha Ay, 1943, İstanbul
- 2) Son Asır Türk şairleri, İbnül Emin Mahmut Kemal 1947
- 3) Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı A. Cerranoğlu/May Y., İst 1975
- 4) Basın Hayatında 50 .Yıl, 1948
- 5) Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, Cilt 6
- 6)Varlık Dergisi, Mart 1989, Sayı 978, Yaşar Nezihe/Asım Bezirci
- 7) Yeni Türk şiirinde Solun tarihçesi III/Asım Bezirci, Sanat Emeği, Eylül 1978, Sayı: 7
- 8) Feryatlarım, Yaşar Nezihe, Nizip Gazete ve Matbaası, 1984,
- 9) Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Atilla Özkırmı, Cem Yayınevi.

Bu kitaplara, Hüsrev Hatemi'nin andığı, benim elde edemediğim Yaşar Nezihe Hanım, Haz: İbrahim Halil Çelik, 1987, (Urfada yayınlanmış, İstanbul Bayrak Matbaacılıkta basılmış)adlı kitap da katılabilir. Halk şiiri geleneğiyle okumuş entelektüel şiirinin keşiştiği yerdeki, bu ilginç şairin, bu işçi ozanın anısı önünde saygıyla eğilirim.

Geçen sayının yoğun dizgi yanlışlarından 35. sayfada yer alan Ali Özenç Çağlar'ın "Soğur Adın" isimli şiiri de nasibini almış. Arkadaşımızdan ve okuyuculardan özür dileyerek ilk paragrafı yeniden yayımlıyoruz.

SOĞUR ADIN
bir kuşu gül ne olur
bir çiçeği aç bana
ıslat beni sırl sıklam
bir yağmuru yağ bana

aynı şiirin üçüncü kıtasının ikinci dizesinde yer alan ve "çivargasız" biçiminde dizilen sözcüğün doğrusu, "çivgarsız" olacaktır, düzeltiliriz.

Uzaktaki Bir Yakına Mektup - 3

“... BİLİYOR MUSUN?”

Y. Hasaebi

Hava karanlık. Geceyi mi, gündüzü m yaşıyoruz belli değil. Maviye zlemim her zamanki gibi sonsuz. Ve hava inadına karanlık...

Hava yine karanlık. İnsanları insan olmaktan alıkoyan nedir? Hangi değerler uğruna yaşıyoruz? Nerde, insanları kendisi yapan özellikler, nerde kaldı insan kimliğimiz? Bin yıllardır oluşturduğumuz insan hukukumuz nerde?... Hava burda inadına karanlık. Ve ben inadına maviyi yaşamak istiyorum... Mavi direnmektir, biliyor musun?

***

Bilmem niye yazmadım, en çok neyi özlediğimi sormuştun. Belki ilginç ama, hep denizi özlemiştim. Mavisini sevdiğimden mi, ya da seyrettikçe zgr olma duygusu verdiğinden mi diye de uzun uzun düşünmüştüm. Sonra, ilk fırsatta, yağmurlu, karanlık bir günde, ne mavisine, ne de uşkuna bakabilmenin mümkün olmadığı bir kış gününde denizi yeniden gördüğümde, onu kokusuyla birlikte sevdiğimi de farkettim... Mavi, sınırsızlık ve de koku...

Sahi sen, aniden bir koku duyup, o an gerçekleşen olayın, daha önce başka bir ortamda aynen gerçekleşmiş olduğu durumunu hiç yaşadın mı? İlginç bir koku, seni bulunduğun yerden alıp başka bir yere götürüyor. Sen karşındakini görüyorsun, duyuyorsun, yani ordasın, ama aynı zamanda orda değilsin de. Ve ilginç olanı sana söylenen herşeyi önceden biliyorsun, görüyorsun... Zannediyorum, kişiden kişiye değişik kokuların harekete geçirdiği ve psikolojik açıklaması olan bir olay. Ama yaşayınca yine de ürkütücü.

***

Söyler misin bana; karanlıkta daha güzel olmak mümkün müdür? Ya da karanlık tüm çirkinlikleri örter mi sahiden? Ve insan, karanlıkta görmek istediği gibi mi görür? ...Bazen sana yazmaktan da sıkılıyorum. Yazmak istemiyorum. Yok karanlıkmuş, yok bir koku seni alıp bir başka yere gtrrmş, deniz, mavi, zgrlk... Yahu, biz ne kadar zgrz ki? şimdi ben düşündüklerimi aynen yazamıyorsam, aklımdan geçenlerin bir çoğunu “deli saçması” buluyorsam ne kadar özgürüm? Sen, benim belli bir süzgeçten geçirmek zorunda kaldığım, sana yazdıklarımı okuyunca daha mı mutlusun? Bir kere, benim bu mektubu yazıp , senin de okuyup bitirme-

me özgürlüğümüz dahi yok. Kim öğretti bize bunları... Özgür olmak niye bu kadar pahalı? İnsan olmak niye bu kadar zor? Yoruluyorum, demeye dilim varmıyor ama, yoruluyorum.

“...
yoruldum ayaklarımdan işte,
tırnaklarımdan,
glgemeden, saçlarımdan
yoruldum işte insan olmaktan.”

Neruda, insan şair, direnen insan böyle der bir şiirinde. “Yoruldu m işte insan olmaktan”. “Yoruldu m işte insan olmaktan”. Yorulmak ve insan. İnsan olmak ve yorulmak. İnsan, kendi olmaktan yoruluyor! Niye kimilerimiz insan olmaktan yorulmak zorunda... Hiç düşündün m?

***

“Hava karanlıksa karanlık, umurumda bile değil! Ben aydınlığı, maviyi yaşamak istiyorum,” demek mümkün müdür? Ya da karanlıkta ışık almak direnmek midir? Ne dersin? ...

Penceremden at kestanelerinin yapraksız, kuru dallarına bakıyorum. Bahar erken gelecek galiba. Ve ben her bahar aşık olmak istediğimden mi aşık olurum? Peki ağaçlara baharda gzelleşmelerini kim öğretti? İnsan kendisini kuş kadar hafif hissederse mutludur. Peki kuşlar mutlu oldukları zaman kendilerini nasıl hissederek ki? Bilirsin, bahar gelince kuşlar da bir başka ter. Her sabah yüzlerce kuşun çığlıklarıyla uyanmaktan, aydınlığa merhaba demekten hoşlanmamak mümkün değil. Hava karanlık, ama katran karası karanlık da değil yani. Ama insanlar... İnsanlarımız...

“...
nerdesiniz ey, insanlar
nerdesiniz!”

Sadece kendi geleceğini düşünenler insanlığın geleceğini de düşünmüş olurlar mı, ya da insanlığın geleceği kişilerin kendi geleceklere ile ne kadar içiçedir?... Sorular, sorular ve sorular... Ve ben bazen alıp başımı, çekip gitmek istiyorum. Ama nereye... Nereye?... Ayrılıklar zlemleri artırır. Görmek arzusu daha bir yoğunlaşır... Mektubu görüşmek dileğiyle bitiriyorum, şimdilik hoşçakal!

YURTDIŞINDAN YENİ KİTAPLAR

Mevlüt Asar

SEVGİLER YENİ TANIM İSTİYOR (3.Basım) Karahan Yılmaz, Edebiyat Gazetesi Yayınları; Yurtdışındaki Türk Yazarları, şiir Dizisi 3

Karahan Yılmaz Fransa'da yaşayan bir şair-yazarımız. Yurtiçinde, yurtdışında çıkan dergilerde şiir ve yazılarını okuduğumuz Karahan Yılmaz aynı zamanda 1989 dan beri Fransa'da (Nancy) ikidilde yayınlanan Oluşum adlı derginin de yayın yönetmeni. Sevgiler Yeni Tanım İstiyor, Karahan Yılmaz'ın (1985) ikinci şiir kitabı, ilk kitap "Sabahlar Karanfil Kokuyor" olumlu tepkiler, cesaret verici övgüler almış. Sevgiler Yeni Tanım İstiyor ise bir yıl içinde 3 baskı yapmış. Kitabın dış ve iç görüntümü 3 baskı yapan bir kitap için oldukça alçak gönüllü, neredeyse bir (Edebiyat) Gazete(si) eki havasında, (Yurtdışındaki yazarlarımız edebiyatın üvey çocukları oldukları için umdukanyla değil, bulduklarıyla yetinmek zorunda kalıyor!) Evet, Sevgiler Yeni Tanım İstiyor 80 sayfalık küçümen bir kitap, ama içi oldukça dolu: 38 tane şiir "adı konmamış" 6 tane dördlük 1 yaşam öyküsü, 1 önsöz, 5 bölüm tanınmış tam 10 kişinin "Karahan Yılmaz'ın şiiri üstüne eleştiriler-düşünceler. Karhan Yılmaz önsözde "... bu kitabla; en delikanlı çığlıklarımı, ele avuca sığmayan umutlarımı, sevinçlerimi, heyecan ve tutkularımı, okularıma ulaştırarak, şiirin sofrasında onlarla buluşmayı amaçladım diyor.

Kitaptaki şiirler, izlekleri, söylemleri bakımından yazarın niyeti ile örtüşüyor: Şair'in altını çizdiği "anahtar sözcükler"; çığlık, umut ve sevdâ (=sevgi/aşk) ya neredeyse tüm şiirlerde rastlanıyor. Şair bu sözcükler/semboller yaşamsal gerçekleri yansıtıyor. Yansıtılan gerçekliklerde ise bireysellik ağır basıyor, yanı şair-özne öne çıkıyor. Şair, "biz"li anlatımı kullanırken bile kendisine özdeş saydığı belirli grubu kastediyor: "Hazır ol ey kalbim, güneşe gidiyoruz/ çünkü teslim almaktır güneşi bizim için yaşamak," (S.11) (Kimdir bu İnsanlar/şiirsel özneler? Yukardaki dizelerin de ele verdiği gibi, daha güzel, daha hakça bir bir dünyadan yana tavır koymuş, savaşıp vermiş; bu uğurdu acılar çekmiş, işkenceler, ihanetler görmüş, hüsrânlara yaşamış "delikanlı" (devrimci) insanlardır bunlar:

"Fatsa kahvelerinde gülüşlerimiz kaldı
Gültepe sokaklarında çığlıklarımız
Ve yaşamın alınına bir bıçakla kazındı
Bir Eylül sabahı tutkulan sevdamız"
(Tutuklanan Sevdâ S.159 yada;
"Ey Hayat!
Savunsun diye "eylül" akşamlarına karşı
seni

*En güzel türkülere verdim bunca yıl
sesimi
Ve umut çığlıklarını savurdum gök
yüzüne.."*

(Umut Çığlıkları, S.289)

Bir başka deyişle şair kendinin de ait olduğu genç bir neslin yaşanmış ve yaşanan gerçekliğin (dramını?) (Öznelliği/özyaşamsallığı-dolayısıyla -içtenliği ve yer yer romantizmi ağır basan birbakışla) veriyor bize.

Karahan Yılmaz'ın şiirlerinde (bir dünya görüşünü irdelemesine karşın) dilsel ve duygusal yoğunluk dikkati çekiyor. Şair ayrıt, yalnızlık, sevgi, umut, öfke gibi duyguları, evrenden, doğadan aldığı imgeler/simgelerle betimliyor:

"Pencereme yıldız konmuş
Ayışığı beni sormuş
Söyleyin bulutlara ağlamasın
Günler bahara duruyormuş" (S.26)
"Ey gecelerin koynunda büyüyen çocuk
Unutma bir şafak emzirdi seni
Ve bir yıldız salladı mavi elleriyle
Acılardan yapılmış o beşiğini..." (S.35)

Sevgiler Yeni Tanım İstiyor 'da yeralan şiirler, duygu ve imge yoğunluğuna karşın anlaşılabilirliğini gizlemeyen şiirler. Ancak yer yer soyuta kaçan, imge kaygısı ağır basan dizeler ve dördlükler de yok değil. Örneğin: "Mavileri ayartılmış gökyüzüyüm ben/ Bunun için ayaklanırlar ufuklarımda binlerce yıldız"(S.20)

Karahan Yılmaz dile ve dilin kurallarına özen gösteriyor, ama yine de çok az da olsa göze batan, dil bilgisi ve mantıkla pek uyummayan deyişler, "terkipler" var; "hainlik ediyor"(S.23), "Çünkü bu gece firarım"(S.26) "Sözlerimde en güzel yerlerine sinaya.." (S.41)

Karahan Yılmaz şiirde biçime ve ritme oldukça önem veriyor. Bunun için geleneksel şiir gereçlerini kullanmaktan da kaçınmıyor. Örneğin şiirlerini kendi içinde bütünselliği olan dördlüklerle kurmayı yeğliyor. Gerekli olmadıkça dizekirmaya yanaşmıyor, dizelerin etkin özellikler taşıyor. Ritme ulaşmak için yer yer hece-ölçüsüne, tekrarlara ve özellikle de uyaklara, uyak-dizgelerine başvuruyor. Hatta bazı yerlerde ritim/uyak endişesiyle zorlamalara bile gidildiği oluyor. Örneğin; S.28 da sevgiler/birer birer; S.42 elleriyle/habre,

Karahan Yılmaz'a göre şair; "Dilin sınırsız ve zengin olanaklarını kullanır,"... sözcükleri kanatır (İle de gerekir mi bu? MA), dizeleri biçimler, sesin ve sözün, o imge gibi büyütücü gücünü kullanarak, nesnelliği; estetiğin ince eleğinden geçirmeye çalışır..." (önsöz)

Burada eksik olan önemli birşey

var; o da şairin kendine özgü bir söylem, "uslup" yaratmaya çalışmasının gerekliliği. Sanırım Karahan Yılmaz, işte buna gereken ölçüde önem vermiyor. Kendine özgü üsluba önem vermeyince hazır "simgeler"e, söylemlere yaşlanamak gibi bir tuzağa düşebiliyor şairler. Nitekim Karahan Yılmaz da Sevgiler Yeni Tanım İstiyor'da yer yer bundan kurtulamıyor. Örneğin, şafak, güneş, gece, duvar, ufuk, gibi artık eskimiş sayılması gereken simgeler-yeni bağlamalarda da olsa-oldukça sık kullanılıyor. Karahan Yılmaz; "(şiir) tamamen insanın kendini varetme ve yenileme mücadelesinin imgesi ve estetiksel anlatımdır...." diyor. Kitapta ağır basan "kendine yenileme" ve bu bağlamda yapılan hesaplaşmalar. İşte birkaç örnek: "Engüzel inançlarımı kuşku masalarında rest çekerken harcadım..... Hangi inatçı, hangi düşüncedydi takmıyorum ama / Yetmiyor artık şiirlerde dünyayı anlatmam / Ve yeni tanımlar, yeni kavramalar bulmam gerekiyor..." (S.44) Neydi bu inancılar? Şairden alalım yanıtı; "Umut taşıdım döğüşenlere.../Ve tek suçum İnsanları sevmektir" (S.28) "Teslim alsın diye yaşamı bizim adımıza sevgiler/Hamallık yaptık aydınlıklara bunca yıl birer birer" Bu dizelerde geçmiş zaman kipi kullanıyor. Yani uğruna döğüşülen "sevdâ" (Devrim) gerçekleşmemiş yaşam "teslim" alınmamıştır. Artık "sevgiler" in yeniden tanımlanması zamanı gelmiştir ama; bu öyle kolay bir iş değildir; "Sevgiler yeni tanım istiyor/Ama yetmiyor bildiğim sözcükler/Ve nedense her gece yüreğim kanıyor/Okşadıkça yüreğimi yeni güzellikler"

Şairin "Yeniden tanımlama" (=kendini yenileme "kavgası"na tüm kitap boyunca simge olan sözcük "mavi". İsim yada sıfat olarak-neredeyse her şiirde ratslıyoruz ona; "Mavi bir çığlık", "Mavi gözlü hayat", "mavi elleriyle deniz", "Mavileri ayartılmış gökyüzü", "mavi bir ıslık", "Tutunca aliminden maviler ..." Nedir "mavi"nin anlamı, düşünsel-duygusal karşılığı? Mavi, dinginliğin, durulmuşluğun ve barışın simgesi ve bence şairin/devrimci/biyografisi -ki bu "çoğul bir biyografi"dir- ile yaptığı hesaplaşmanın (kesin olmayan) ve dünyanın/ insanlığın geldiği güncel noktaya ters düşmeyen sonucu.

Şiiri bir "yaşam biçimi" olarak gören, algılayan Karahan Yılmaz, yalnız kendi "acı kuşağı"na değil, şiirseven herkese seslenen bir şair. Sesi yer yer "çığlıklar"a dönüşse de şiir sıcaklığı taşıyor ve okurları "şiir sofrasına" davet ediyor.

ORTADOĞU VERLAG

Weidenstr. 1a, 4200 Oberhausen 11, Tel.: 0208-6 39 34, Fax: 0208-66 48 84

Verzeichnis und Bestelliste Sipariş Listesi

Kinderbücher (Türkisch)

..... O121	Bizim İnce Kızlar, Öyküler, F.Baykurt	14.80	.....
..... O122	Dünya Güzeli, Masallar, F. Baykurt,	12.80	.....
..... O123	Saka Kuşları, Masallar, F. Baykurt,	12.80	.....
..... O124	Keloğlan'ın Küpü, Masal, Feyzioğlu	8.80	.....
..... O125	Keloğlan'ın Rüyası, Masal, Feyzioğlu	8.80	.....
..... O126	Keloğlan Almanya'da, 1. kitap, Feyzioğlu	8.80	.....
..... O127	Keloğlan ile Kartal Abi, 2. kitap, Feyzioğlu	8.80	.....
..... O128	Keloğlan ile Silvia, 3. kitap, Feyzioğlu	8.80	.....
..... O129	Bidikler, Masal, Ali Arslan	12.80	.....

Für Jugendliche und Erwachsene (Türkisch)

..... O221	Halk Türküleri, Notalı 156 Türkü, H. Tanses	19.80	.....
..... O222	Bir Uzun Yol, Şiirler, F. Baykurt	12.80	.....
..... O223	Dağların Sultanı, Roman, D. Akçam	14.80	.....
..... O224	Eninde Sonunda, Şiirler, F. Halvaşi	14.80	.....
..... O225	Gece Sabaha Durdu, Şiirler, A. Ö. Çağlar	14.80	.....
..... O226	Barış Savunmaları (Yetişkinlere), T.Arınır	14.80	.....
..... O227	N. Hikmet-Yaşamı ve Sanatı, E. Babayev	19.80	.....
..... O228	12 Fıkraları (Politik), H. Kıyafet	9.80	.....
..... O229	Almanca Dediğin (Anlatı), N. İşsever	19.80	.....

Kinderbücher (Deutsch)

..... O321	Die Schönste der Welt, M., F.Baykurt	14.80	.....
..... O322	Die Stieglitze, Märchen, F. Baykurt	14.80	.....
..... O323	Keloğlan in der BRD, Übersetzung	10.80	.....
..... O324	Sakarca, der Hahn, Märchen, F. Baykurt	14.80	.....

Zweisprachige Bücher

..... O351	Almanca Deyimler (D-T), Gökçeoğlu	14.80	.....
..... O352	Gel Bize Katıl Bize (Çocuk Şarkıları ve T.)	12.80	.....
..... O353	Abidin Dino Resim Kataloğu	29.80	.....
..... O354	Gurbet İnkilemi, Şiirler, M. Asar	12.80	.....
..... O355	Beni İki Gözünle Gör, H. Ünal	12.80	.....

Für Jugendliche und Erwachsene (in Deutsch)

..... O371	Strafversetzt, Erzählungen, F. Baykurt	14.80	.....
..... O372	Die Salbe, Erzählungen, F. Baykurt	14.80	.....
..... O373	Ein langer Weg, Gedichte, F.Baykurt	14.80	.....
..... O374	Der Mond umkreist die Nacht,(E) H. Ünal	14.80	.....
..... O375	Der Herr mit dem Stiernacken,(S) M. İzgü	14.80	.....
..... O376	Berlin entdecken, Reiseführer	12.80	.....
..... O377	Rosen und Dornen, Theater, N. Erol	12.80	.....
..... O378	Die Rückkehr, Theater, N. Erol	12.80	.....
..... O379	Sing weiter dein Lied, G., B. Gemici	12.80	.....
..... O380	Überlebenspausen, W. Machtemes	35.00	.....
..... O381	Ich huldige dir mein Herz, Gedichte, Vicdan D.	14.80	.....

(Bemerkung: E: Erzählung, G: Gedichte, M: Märchen, S: Satirik, T: Theater)

ORTADOĞU YAYINEVİ
Weidenstr. 1a, 4200 Oberhausen 11